Sau og Geit

Medlemsblad for Norsk Sau og Geit

Nr. 3/2007

Innhold

Leder 3

Tilsette i NSG 4

Reportasjer/Marked/Økonomi

- Det har vore mange harde tak 16
Satser stort på økologisk sau 20
Frå rå natur til rått design 23

Sau

- Bedre avkastning enn på børsen 26
Nedslående resultat for frossensæd 30
Store lammetap i 2006 32

Geit

Nye mål i geitavlen 34
- Velkommen til Lofoten 38

Dyrehelse

Derfor gjør sauen som den gjør… 48
- En «risikosport» 50

Gjeterhund

«Knive-knep» på Kvernaland 53
Kartlegger øyesykdommer hos BC 56
NM-forberedelser i vest 58

Organisasjon

Lederskifte i NSG 5
Ingen store bølger på landsmøtet 7
Landbruks- og matministeren var der 11
- Superververen 2006 18
Organisasjonsnytt 42
Markedsplassen 46
SeminNytt 63

Annet

Nytt fra Sauekontrollen 60
Leserinnlegg 62
Nortura – Auka slakting, men tomt lager 64

Ingen store bølger på landsmøtet s. 7

- Det har vore mange harde tak s. 16

Satser stort på økologisk sau s. 20

Nye mål i geitavlen s. 34

«Knive-knep» på Kvernaland s. 53

Vårens fagraste eventyr

Eg er ny som leiar i NSG og slettes ikkje vant til å skriva leiarartiklar, men eg har mykje eg vil ha sagt. Ein ny leiar treng kontakt og innspel frå dei han skal vera leiar for. Kom med både ros og ris og ikkje minst nye idear som kan fremja småfehaldet.

Våren med lemming og kjeing er for meg høgdepunktet i tilveret som bonde. Når du klokka 4 om morgonen halar ut eit svakt lam, klarer å få det til å pusta, hjarta til å slå og så endeleg få det til å ta til seg næring - då veit du at du har berga eit lite liv. Det er ei stor hending. Du skal veta at du har opplevd noko som svært få får vera med på. Når du står med dette skjelvande livet i nevane, så klarer ein ikkje å fri seg frå tanken om korleis dette lammet vil få det framover. Vil det få ei framtid som avlsdyr eller kan hende at det endar sine dagar på slakteriet til hausten. I verste fall kan skjebnen bli verre; det kan få flågemakk, alveld eller enda i ein siklande rovdyrkjeft.

Eit anna eventyr om våren er jordbruksforhandlingane. Det eventyret byrjar med at regjeringsmedlemmar reiser landet rundt og fortel om kor bra allting skal verta. Så fremjar bøndene kravet etter det dei har høyrt og sjølvsagt trur på. Deretter kjem tilbodet frå regjeringa, men der dei har gløymt mykje av lovnadane. Så ber regjeringa bøndene til eit svært stort bord. Etter å ha sete der ei stund tilbyr regjeringa litt meir pengar. Så sit dei ved bordet i to til tre døgn til, til alle er vortne raude i augo. Til slutt går dei ut til folket og forkynner; me vart samde. Folka i regjeringa skålar i champagne, medan bøndene går til sitt, litt skuffa og usigeleg trøyte.

Så til alvoret. Me har fått ein ny avtale, ein avtale som me kan leva med i eitt år framover. NSG klarte i forkant å få den vanskelege situasjonen i småfehaldet på dagsorden. Dette vart følgt opp av faglaga i kravdokument. Eg vil frå leiarplass gjeva ros til Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag for innsatsen, både når det gjelder krav og forhandlingar.

I småfehaldet har me mista mange brukarar dei siste åra. Eg trur og vonar at tiltaka i den nye avtalen vil hjelpe på for å stogga denne utviklinga. Me meinar at Noreg treng eit småfehald, både store og små buskapar, over heile landet.

Avtalen gav eit driftstillegg på 7.500 kroner per sauebruk, grensa for å få tilskot vart senka til 20.000 kroner i omsetnad, botnfrådraget vart redusert med 1.000 kroner og dyretillegget auka for både store og små produsentar. Alt dette vil gje ein betre økonomi. I tillegg er måleprisen auka med 4 kroner. Dette siste blir ei utfordring for slakteria våre, men det bør vera mogeleg og ta ut måleprisen i ei tid med stort underskott på lammekjøtt.

Geitmjølka får 10 øre på pris og 30 øre på grunntilskottet. Tilskotta til avl, sjukdomssanering osv. vert i stor grad vidareført.

På modellbruka gjev avtalen eit tillegg på 36.000 kroner per årsverk for sauehaldet og 22.000 kroner meir til geitehaldet. Me tek altså litt innpå dei andre produksjonane i landbruket. Avtalen er god for småfehaldet, i den forstand at den er eit godt grunnlag for å gå enda eit steg vidare til neste år. Nedturen kom på beitetilskotta. Eit tillegg på 1 krone per dyr på utmarksbeite og 5 kroner ekstra på beitetilskottet er direkte løftebrot frå staten si side. Me har tydelegvis ikkje lukkast godt nok med å forklara for alle regjeringspartia kor viktig beitebruk er for Noreg. Det burde vera nok å visa til problema med gjengroing og kva turisme har å seia for landet, men sterkare lut må nok til fram i mot neste forhandlingsrunde. Då blir det også ei viktig oppgåve å få meir investeringsmidlar inn i avtale, i denne avtalen er det heilt fråverande.

Avtalen gjer livet litt lettare for oss bønder, men vi har langt igjen før vi når eit inntektsnivå som elles i samfunnet. Kona mi er sjukepleiar og er inntektsmessig verd det same som ca. 300 vinterfôra sauer - vel og merkje rekna som dekningsbidrag.

NSG skal framover arbeida for ei betre framtid for småfehaldarane, både når det gjelder økonomi og rovdyr. Med den støtte og innsats faglaga syner, må me tru at me skal lukkast.

Men ikkje gløym vårens fagraste eventyr; lemming, kjeing og naturoppleving - det er rikdom og kultur.

Tilsette i NSG

Lars Erik Wallin
Generalsekretær
T: 23 08 47 96
M: 481 50 190
lars.erik.wallin@nsg.no

Signe Dahl
Organisasjonsrådgiver – 50 %
T: 23 08 47 92
M: 977 52 938
signe.dahl@nsg.no

Ada Kalheim
Administrasjonssekretær
T: 23 08 47 80
M: 414 43 080
ada.kalheim@nsg.no

Mona Skjønhaug
Kontorfullmektig
T: 23 08 47 70
M: 922 69 458
mona.skjonhaug@nsg.no

Even Olsen
Organisasjonssekretær
T: 23 08 47 74
M: 909 92 154
even.olsen@nsg.no

Arne Flatebø
Redaktør/ seniorrådgiver
T: 23 08 47 94
M: 995 99 226
arne.flatebo@nsg.no

Thor Blichfeldt
Avlssjef
T: 23 08 47 72
M: 901 99 560
thor.blichfeldt@nsg.no

Ingunn Nævdal
Rådgiver geitavl
T: 23 08 47 99
M: 977 52 936
ingunn.nevdal@nsg.no

Inger Anne Boman
Avlsrådgiver - UMB
T: 64 96 51 47
inger.anne.boman@nsg.no

Tone Maria Hanssen
Avlsrådgiver - Hamar,
60% stilling
T: 62 51 01 45
tone.maria.hanssen@nsg.no

Inger-Johanne Holme
Avlsrådgiver - UMB
60% stilling
T: 64 96 51 46 - M: 976 57 253
inger-johanne.holme@nsg.no

Turid Sundt
Regionkonsulent saueavl i region
Vest - Evanger, 50% stilling
M: 909 39 193
turid.sundt@nsg.no

Stig-Runar Størdal
Regionkonsulent saueavl i region
Midt – Lensvik, 25% stilling
M: 952 56 896
stig-runar.stordal@nsg.no

Ragnhild Gudrun Vikesland
Rådgiver beitebruk
T: 23 08 47 93
M: 950 77 207
ragnhild.vikesland@nsg.no

Lars Kveberg
Utmarksrådgiver - Koppang
50% stilling
T: 62 46 39 44 - M: 992 28 501
lars.kveberg@nsg.no

NSG Semin AS

Ewa Wallin
Fagsjef - NSG Semin AS
T: 23 08 47 75 - M: 481 00 424
ewa.wallin@nsg.no

Bjørn Erik Frislie
(Driftsleder - Staur)
T: 62 57 39 16 - M: 917 37 641
E-post: staur@nsg.no

Stein Haugland
(Fjøsmester - Særheim)
50% stilling
T: 51 78 97 55 - M: 951 38 553
E-post: sh@nsg.no

Forside: Vårslepp
(Foto: Arne Flatebø)

Nr. 3/2007,
60. årgang
Kjem ut med
6 nummer per år
ISSN 0036-5009

Manusfrist nr. 4/2007: 10.08.07
Materiellfrist annonser: 15.08.07

Redaktør: Arne Flatebø
Tlf: 23 08 47 94
E-post: arne.flatebo@nsg.no

Annonser: Arild Mathisen
Tlf: 995 29 399
Materiell sendes:
aril-ma@online.no

Grafisk produksjon:
Digital Deus AS, Drammen

Utgjevar:
Norsk Sau og Geit
Postboks 2323 Solli, 0201 Oslo
Kontor: Parkvn. 71, Oslo
Tlf: 23 08 47 70
Faks: 22 43 16 60
E-post: nsg@nsg.no
Heimeside: www. nsg.no
Bankgiro: 9365 05 49420

Styret i NSG:

Leiar: Ove Ommundsen
4130 Hjelmeland
Mobiltlf: 450 34 192
E-post: ommunds@online.no

Nestleiar: Magnhild Nymo
9372 Gibostad
Mobiltlf: 915 76 840

Øivind Gurandsrud
3410 Sylling

Erling Offerdal
5875 Årdalstangen

Ingrid Arneng
2940 Heggenes

Olav Edvin Heggvold
7288 Soknedal

Kristin Bakke Lajord
2975 Vang i Valdres

Ordførar: Vivi Lindholm
2030 Nannestad

Lederskifte i NSG

Den nye styrelederen i Norsk Sau og Geit, Ove Ommundsen, har allerede rukket å markere styrke. Han var ikke ordentlig varm i trøya før han gikk friskt ut i Nationen og uttrykte næringas skuffelse over Statens tilbud til årets jordbruksavtale.

- Statsråd Riis-Johansen bør gå av hvis ikke Staten vil innrømme bedre vilkår enn det de har gitt i tilbudet som ble lagt fram 5. mai, sa Ommundsen.

Sau og melkeproduksjon

Ove Ommundsen (58) kommer fra Hjelmeland i Rogaland, der han fram til januar i år har drevet gårdsbruk med en kombinasjon av sau og melk. Tidligere var det også smågrisproduksjon på bruket. Fra 1. januar i fjor ble bruket overdratt til sønnen.

Gården på Pundsnes er et typisk vestlandsbruk med dyrkningsjorda spredt på flere steder; 30 daa hjemme, 40 daa på et annet bruk i familiens eie og 40 daa på et dyrkningsfelt i tilknytning til gårdens utmarksarealer.

Til gården er det en melkekvote på 120.000 liter. Sauebesetningen har fram til i fjor vært på 150 vinterfôra NKS-søyer, men er nå redusert til 50.

Ove Ommundsen deltar fortsatt

Fortsetter neste side.

aktivt i gårdsdriften når han er hjemme, men regner med at lederervervet i NSG vil ta mye av tiden framover. Han presiserer også at bruksoverdragelsen var grunnlaget for at han kunne påta seg dette vervet.

Politikk og organisasjonserfaring

Utdanningsmessig har Ove Ommundsen bakgrunn fra handelsgymnas (blåruss), samt markedsføring fra Universitetet i Tromsø. Etter endt utdannelse har han arbeidet i 10 år på trygdekontoret i kommunen, før han ble gårdbruker på heltid.

Ove Ommundsen ble tidlig aktiv i politikken, og har blant annet en bakgrunn som leder i Rogaland AUF. I kommunestyret har han sittet hele 16 år. Først 8 år for Arbeiderpartiet, og siden 8 år for Kristelig Folkeparti, etter at han skiftet partitilknytning etter EU-debatten på 70-tallet.

Den nye styrelederen er heller ingen nykommer som tillitsvalgt i landbruket. I tillegg til lokale verv har han vært leder i Rogaland Bondelag i 4 år og leder i Rogaland Sau og Geit i 2 år. Siden 2001 har han vært styremedlem i NSG. Gjennom dette vervet har han blant annet vært leder for Utmarksrådet, noe han betegner som utrolig interessant, lærerikt og utfordrende.

NSG er en oppegående organisasjon

Det er fristende å stille en ny topptillitsvalgt spørsmål om hvordan han oppfatter NSG som organisasjon. Til det svarer Ommundsen at han synes NSG etter hvert har blitt utrolig oppegående, med gode kommandolinjer og aktivitet på fylkesnivå. Og det er helt nødvendig med seriøs jobbing for å holde denne aktiviteten oppe framover. Bondelaget er jo kjent for solid organisasjonsoppbygging, og Ove Ommundsen synes ikke det var enorm forskjell å komme til NSG. Noe ikke minst tidligere generalsekretær Svein Brautaset skal ha mye av æren for.

«Norsk Sau og Geit skal være en organisasjon der alle kan finne seg til rette.»

Viktige utfordringer for NSG

Det som imidlertid bekymrer Ommundsen er at mange lokallag i NSG sliter tungt. Dette er det helt nødvendig å ta skikkelig tak i, og det må gis prioritet i tiden framover. Lokallagene er meget viktige for småfemiljøet på bygdene, så hvis de fungerer dårlig vil det gi ringvirkninger i hele organisasjonen.

Slik Ove Ommundsen ser det er det 3 viktige utfordringer som Norsk Sau og Geit må jobbe med framover:

- Bygge en sterk organisasjon som alle finner det attraktivt og formålstjenlig å være medlem av.
- Forbedring av de økonomiske produksjonsvilkårene.
- Rovdyrproblematikken.

Disse viktige oppgavene ser den nye styrelederen på som likestilte.

Framtidsretta næring

Småfenæringa, mener Ove Ommundsen, er blant de produksjonene som har de beste forutsetningene i et framtidig norsk landbruk. Viktige stikkord er kortreist mat, miljø, reiseliv og WTO. Småfenæringa har de fleste driftsforutsetningene selv; i eget nærmiljø. Basert på å utnytte ellers ubrukte utmarksbeiter. Alt ligger til rette for spredt produksjon, over hele landet. I første rekke når det gjelder kulturlandskapspleie.

Politisk vilje må til

- Men; det er helt nødvendig at politikerne viser vilje til å satse på småfeholdet og at vi skal ha produksjon over hele landet. Det må vises vilje til å se miljø i et litt større perspektiv. Samtidig må politikerne være villige til å ta innover seg og søke konstruktive løsninger for de stadig økende rovdyrproblemene, sier Ommundsen.

Import fra New Zealand en fallitt

Den nye styrelederen i NSG uttrykker stor frustrasjon over at vi i Norge nå har kommet i en situasjon der vi er avhengig av import fra utlandet for å dekke etterspørselen etter lammekjøtt.

- Det er snakk om 500 trailerlass fra New Zealand. Hvordan harmonerer dette med målet om kortreist mat og ikke minst forurensning? spør Ommundsen.

Samdriftsløsninger

Ove Ommundsen har også gjort seg tanker omkring samdriftsmodellene i landbruket.

- Selvfølgelig er dette for mange en løsning, og ofte den eneste, for å unngå bruksnedleggelse. Men altfor ofte ser en at det blir etablert samdriftsfjøs som ligger langt unna enkelte av de som er med i samdriften. Det er ikke akkurat forurensningsfritt når fôret skal transporteres den ene vegen og gjødsla tilbake igjen.

Norsk Sau og Geit – en organisasjon for alle

At Ove Ommundsen allerede har trådt til i sin nye posisjon i Norsk Sau og Geit har vi sett i media. Han ser det som en spennende og attraktiv utfordring å kunne gjøre en god organisasjon enda bedre.

Framfor alt presiserer Ove Ommundsen at Norsk Sau og Geit skal være en organisasjon der alle kan finne seg til rette.

Tekst og foto: Lars Erik Wallin

Ingen store bølger på landsmøtet

Landsmøtet 2007

Landsmøtet 2007 er trolig den roligste og mest saklige «generalforsamlingen» i Norsk Sau og Geit si 60-årige historie. - Nesten på grensa til det tamme, vil kanskje noen si. Til tross for dette ble det vedtatt klare uttalelser til statlige myndigheter - både krav om et økonomisk løft for næringa og oppfordring om at regjeringa må ta tilbake styringa av rovdyrforvaltningen.

I sin avskjedstale til landsmøtet var også styreleder Odd E. Risan klar i sine meninger når det gjaldt økonomien og rovdyrproblema.

Sjøl om Landbruks- og matminister Terje Riis-Johansen, som besøkte landsmøtet, ikke kom med forhåndsløfter om store tillegg til småfeholdet ved det forestående jordbruksoppgjøret, lovet han at innføringen av det nye beitetillegget i fjor bare var en begynnelse. – Jeg kan love at her kommer det mer, sa statsråden til landsmøtet. Se egen sak om Terje Riis-Johansens tale.

Næringa trenger et økonomisk løft

Risan sa i sin tale til landsmøtet at når det gjelder økonomien i småfeholdet, særlig saueholdet, hadde NSG valgt å gå høyere opp på banen framfor jordbruksforhandlingene i år enn det som har vært vanlig tidligere. Han fortalte at i møter med avtalepartene og gjennom media hadde det vært gitt tydelige signal om at nå er det nødvendig med et skikkelig økonomisk løft, både på målpris og når det gjelder budsjettstøtte.

- Vi roper ikke ulv uten grunn, sa Risan og viste til at arbeidsvederlaget pr. årsverk har ligget stille på ca. 100.000 kroner i mange år og at i 2006 la mer enn 1.100 sauebruk ned drifta. Lederen mente det derfor var på tide å si ifra. - Mange vil forlate yrket sitt og vi vil stri med rekrutteringa dersom samfunnet ikke kan tilby vilkår som de unge ser en framtidsmulighet i, understreket han.

Odd E. Risan er den som har sittet desidert lengst som styreleder i lagets 60-årige historie.

Oppfordret til mobilisering

- Vi har svært mange gode argumenter på lager for at Norge trenger et betydelig småfehold. Men det betyr ikke automatisk gjennomslag og styrket økonomi. Argumentene må framføres med en slik kraft og bredde at ingen er i tvil om hva småfeholdet mener, sa styrelederen og oppfordret næringa til mobilisering.

Risan mente at hele lagsapparatet i organisasjonen må rustes til kamp for næringas framtid. - Det er faktisk slik at «business is local». Dvs. at jeg tror det er enklere å få gjennomslag i forhold til stortingspolitikere om budskapet blir fulgt opp av fylkes- og lokallagene. På samme måte vil det være med medieutspillene. Det vil i det hele tatt være avgjørende viktig at vi klarer å ta hele organisasjonen vår i bruk i arbeidet for å sikre næringa bedre rammebetingelser, understreket styrelederen.

Da Landbruks- og matminister Terje Riis-Johansen reiste fra landsmøtet fikk han med seg en klokkeklar uttalelse fra møtet: - *Uten sau og geit på utmarksbeite gror kulturlandskapet igjen.*

Reell erstatning

- At Landbruks- og matdepartementet nå innfører prinsippet om erstatning til de brukerne som blir fratatt en vesentlig del av næringsgrunnlaget sitt når beiteretten blir innskrenka, er vel og bra. Men denne saken har også flere uheldige sider, mente Risan.

Han listet opp flere ankepunkt: For det første at kostnader med å ha freda rovdyr i norsk natur ikke bør belastes LMD, men primært tas fra Miljøverndepartementet sitt budsjett. Og for

Fortsetter neste side.

Under landsmøtemiddagen fikk leder i Eigersund Sau og Geit, Jan Helge Havsø, overlevert diplom og premie for sin innsats med medlemsverving i 2006.

det andre at erstatningen - om dette skal ha noen mening – må gjelde for hele beitesesongen. For det tredje mente Risan at det må betales full erstatning, og påpekte at tapet er størst for de som må ta dyra hjem fra beite først i beitesesongen i forhold til sist på sommeren.

Den andre møtedagen ble det vedtatt og oversendt en egen uttalelse fra landsmøtet der en ba om at myndighetene må ta tilbake styringen av rovdyrforvaltningen. Se egen sak om landsmøteuttalelser.

Underdekning av lammekjøtt

Risan fortalte at høsten 2005 tok NSG initiativ overfor Nortura, Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag for å få i gang et «krafttak for sau». I den forbindelse ble Landbrukets Utredningskontor (LU) engasjert for å se nærmere på de langsiktige utviklingstendensene i norsk sauehold.

I utredningsrapporten «Saueutsikter 2012» konkluderer LU bl.a. med at det vil bli produsert 8 % mindre sau- og lammekjøtt i 2012 enn i 2006. Prognosen bygger ellers på de siste års endringer i sauetallet og at befolkningen vil øke med 3,6 % fram mot 2012.

- Om denne prognosen slår til, betyr det en betydelig og permanent underdekning av norsk lammekjøtt i årene framover, sa Risan. Han viste også til at utrederne Odd Lutnæs og Åge Klepp i LU hadde skrevet en kronikk i Bondebladet der de framholdt at alle bidrag som er med på å styrke økonomien i sauenæringa vil være konstruktive – enten de kommer på tilskudd eller priser.

I den nevnte kronikken hadde Lutnæs og Klepp tatt til orde for at en bør se nærmere på husdyrtilskuddet (som i dag bare gis til de første 200 sauene), beitetilskuddet og kvalitetstilleggene – og at det vil være fornuftig av Nortura å se kritisk på den mye omtalte 23 kg grensen.

- Vi kunne ikke sagt dette bedre selv. Jeg er sikker på at det nye styret i NSG vil følge opp denne rapporten fra LU overfor markedsaktørene, faglaga og myndighetene og opptre som ei utålmodig, men konstruktiv vaktbikkje. Denne rapporten bør bidra til at det blir satt inn tiltak som gjør at vi igjen kan forsyne norske forbrukere med norskprodusert lammekjøtt raskest mulig, sa styreleder Odd E. Risan til landsmøtet i avskjedstalen sin.

Mange viktige saker ble debattert

Styrelederen berørte også andre tema, som for eksempel; at NSG runder 60 år, fordeler ved å være medlem i NSG, dyrevelferd, småfe som kulturlandskapspleiere, osv.

Ved siden av de tradisjonelle lands-

Ved slutten av landsmøtet overrakte avtroppende leder Odd E. Risan ledertrøya til den nye styrelederen, Ove Ommundsen. Risan fikk stående applaus fra landsmøtet da han ble tildelt lagets diplom for sin mangeårige innsats for laget.

Øyvind Bergøy avsluttet landsmøtet med en oppmuntrende sluttappell.

møtesakene ble det en engasjert debatt på «Strategi- og handlingsplan for geit 2007-2010». Se egen sak om denne.

Positiv sluttappell

Øyvind Bergøy, Rogaland, avsluttet landsmøtet med en forfriskende oppmuntring. Han minnet landsmøtet om at Norsk Sau og Geit er et felleseie og at vi alle har et felles ansvar for at organisasjonen lykkes med sitt arbeid.

- Det er viktig å være offensive og stolte næringsutøvere og NSG-medlemmer/-tillitsvalgte. Aktiviteten og miljøet i lokallagene våre er avgjørende for om vi skal lykkes som organisasjon. Vi må spisse innsatsen vår, prioritere oppgavene og sette inn ressurser på å arbeide med organisasjonen vår gjennom kursing av tillitsvalgte etc., oppfordret Øyvind Bergøy i sin avslutningsappell til landsmøtedeltakerne.

Tekst og foto: Arne Flatebø
arne.flatebo@nsg.no

Under landsmøtemiddagen overrakte Odd E. Risan gave fra NSG til tidligere generalsekretær Svein Harald Brautaset.

Rogaland overtar etter Sør-Trøndelag

Odd E. Risan fra Sør-Trøndelag hadde frasagt seg gjenvalg som leder i Norsk Sau og Geit etter å ha sittet ved roret i 10 år. Ikke uventet ble Ove Ommundsen fra Hjelmeland i Rogaland valgt som hans etterfølger.

Olav Edvin Heggvold og Kristin Bakke Lajord ble valgt inn som nye styremedlemmer. Ordfører Vivi Lindholm ble gjenvalgt etter kampvotering med valgnemndas kandidat, Karl Idar Berg fra Troms.

Den nye ledelsen i Norsk Sau og Geit består etter dette av følgende: Vivi Lindholm, Akershus (ordfører), Ove Ommundsen, Rogaland (leder) og Magnhild Nymo fra Troms (nestleder).

Styremedlemmer: Erling Offerdal, Sogn og Fjordane, Øivind Gurandsrud, Buskerud, Ingrid Arneng, Oppland, Olav Edvin Heggvold, Sør-Trøndelag og Kristin Bakke Lajord fra Oppland.

Et poeng kan være at kvinneandelen i ledelsen for Norsk Sau og Geit etter landsmøtet i 2007 er oppe i 50 %, dersom vi tar med ordføreren som møter fast i styret. Ikke verst det. Dermed har NSG også oppfylt kravet fra Norsk Landbrukssamvirke (NL) om minst 40 % kvinner i sentrale styrer i NLs medlemsorganisasjoner innen 2009.

Som varamedlemmer til styret valgte landsmøtet følgende:
1. vararepresentant:
Ove Holmås, Hordaland.
2. vararepresentant:
Tone Edland, Telemark.
3. vararepresentant:
Marvin Røen, Sør-Trøndelag.

Den nye ledelsen i Norsk Sau og Geit. Fra venstre: Vivi Lindholm (ordfører), Ove Ommundsen (leder), Øivind Gurandsrud, Kristin Bakke Lajord, Olav Edvin Heggvold, Magnhild Nymo (nestleder), Erling Offerdal og Ingrid Arneng.

Strategi- og handlingsplan for geit 2007-2010

En oppdatert versjon av strategi- og handlingsplanen for geit fra 2003 ble vedtatt på landsmøtet 21. mars. Den nye planen fikk navnet: «Strategi- og handlingsplan for geit 2007-2010».

Med noen få endringer gikk landsmøtet i NSG inn for den framlagte strategi- og handlingsplanen for geit fra 2007 til 2010. Planen omhandler til sammen 18 tema og 4 av dem er pekt på som viktigere enn de andre. De høyt prioriterte temaene er; dyrehelse, avlsarbeid, melkekvalitet og økonomi. Hele strategi- og handlingsplanen finner du på www.nsg.no

Det var styremedlem Ingrid Arneng som innledet til debatten om Strategi- og handlingsplan for geit 2007 – 2010. Dette var den eneste store fagpolitiske saken som landsmøtet behandlet ved dette landsmøtet. Vi har plukket noen synspunkter fra noen av de som deltok i debatten:

Marianne Rønning fra Hedmark uttrykte glede over at organisasjonen har en egen strategi- og handlingsplan for geit.

- Ved siden av avlsarbeidet bør melkekvalitet være det viktigste satsningsområdet for geitenæringa. Frie fettsyrer er nøkkelen, og fôringen må i den sammenheng forbedres. Får vi geitebonden til å produsere kvalitetsmelk, vil også TINE bli mer entusiastisk, hevdet Rønning. Hun var også opptatt av dyrehelse og faren for smittespredning. Nedlegging av bukkeringer mente hun derfor var det beste som hadde skjedd i geitholdet i senere tid, og understreket at friskere geiter er avgjørende for geitenæringens framtid.

- Vi bør ha ambisjoner om at alle geitene i Norge skal inn i Prosjekt friskere geiter, sa den unge geitebonden fra Hedmark.

Halvar Espeseth fra Sogn og Fjordane mente det ikke er enkelt å prioritere tiltakene i en strategiplan, men ønsket likevel å støtte omprioriteringen som den nye planen legger opp til i forhold til den gamle. Han var opptatt av at det må gjøres noe for å redde geitenæringa, og nevnte at i Sogn og Fjordane hadde de hatt stor nedgang i geitetallet i det siste.

- Samdrift kan være et alternativ til nedlegging, mente Espeseth som hadde støtte fra Magnus Skjerdal fra Møre og Romsdal på dette. Begge hadde derfor håpet at dette punktet kunne vært prioritert høyere i planen.

- Geita gjør en kjempejobb også som landskapspleier, og kan gjennom det gi nye inntektsmuligheter på gården, sa Espeseth.

Gunnar Haugo fra Telemark var skeptisk til forslaget med innkryssing av andre geiteraser for å bedre melkekvaliteten. Han ønsket ikke å krysse inn andre raser, men beholde den norske geita raserein. Under pkt. 5 i planen ville han gjerne hatt med noe om at det ikke skal importeres gener. Andre såg ikke på dette som noe problem. Blant disse var Marianne Rønning.

Også **Magnus Skjerdal** fra Møre og Romsdal roste NSG for strategi- og handlingsplanen som forelå.

- Vi plukker det vi vil fra planen og jobber med det som passer oss ute i fylkene, sa Skjerdal. Han mente en burde kunne bruke genteknologi for å få til den riktige melkekvaliteten. – Den sterke geitesmaken på melka kommer fra de frie fettsyrer i melka. Dette har med arv å gjøre og der bør genteknologien hjelpe oss for å få til et lavere syretall, mente han.

Heller ikke Skjerdal var redd for å krysse inn utenlandske gener i den norske geita, og sa seg med det enig med Rønning.

- Dette er en god strategi- og handlingsplan for geiteholdet, var hans konklusjon.

Landbruks- og matministeren var der

Landsmøtet 2007

Det ble satt stor pris på at Landbruks- og matminister Terje Riis-Johansen prioriterte småfeholdet ved å besøke landsmøtet i Norsk Sau og Geit.

Sjøl om statsråden var forsiktig med å love noe, verken når det gjaldt økonomi eller rovdyr, hadde han likevel mye godt å si om småfeholdet og den samfunnsjobben sauen og geita gjør.

Terje Riis-Johansen var invitert til landsmøtet for å innlede til debatt over tema: «Framtida for norsk saue- og geitehold - utfordringer og muligheter».

I sin tale trakk statsråden opp fire viktige forhold i landbrukspolitikken; trygg mat, aktivt landbruk over hele landet som grunnlag for levende bygder, bevaring av kulturlandskapet og landbrukets bidrag til næringsutvikling basert på miljø og bærekraft. Han mente småfeholdet spiller en viktig rolle når det gjelder alle disse elementene.

Småfeholdet viktig for bosettingen

Statsråden mente at saue- og geiteholdet er svært viktig for å klare å nå målene om et landbruk med variert bruksstruktur i alle deler av landet.

- Småfenæringa er preget av småskala, og er en nøkkel for å opprettholde bosetting og drift på mange bruk i distrikta, sa Riis-Johansen. Han begrunnet det med at nettopp småfeholdet er godt egnet i kombinasjon med andre produksjoner på bruket eller jobb i annet yrke.

Landskapspleiere

- Jeg mener at det må være klart at det er sauen og geita som er de husdyra våre som ivaretar utmarka best, sa Riis-Johansen. Under et foredrag i Troms tidligere i år sa han at geita må være landskapspleiens Rolls Royce fordi den er veldig raffinert og effektiv i måten den beiter på. Dette gjentok han også for landsmøtet, og la til at da må vel sauen være kulturlandskapets Volvo; driftssikker og solid – og så har vi veldig mange av dem!

Beitetilskuddet var en start

Beitetilskuddet som ble etablert ved jordbruksoppgjøret i fjor ble også omtalt av statsråden, som mente at dette er og blir et viktig tiltak for å fremme beitebruken i landet. Han lovet mer på denne fronten framover, og sa klart fra om at de produsentene som ikke har dyra på beite skal merke det på pengeboka.

Når det gjelder økonomien i geiteholdet, viste han til at en ved fjorårets jordbruksoppgjør hadde en strukturinnretning av virkemidlene som prioriterte mindre og mellomstore bruk hvor næringen var en viktig del av inntektsgrunnlaget.

- Dette mener jeg er riktig politikk. Vi vrei litt på innretningen av de økonomiske virkemidlene ved å øke grunntilskuddet for geitmelk i stedet for å øke husdyrtilskuddet. Det er viktig å premiere god avdrått pr. dyr og rasjonell produksjon, mente statsråd Riis-Johansen.

Småfe er helnorsk

Landbruks- og matministeren sa at produktene fra norsk småfehold vel må stå fram som noe av det mest norske vi har, og nevnte produkter som geitost, pinnekjøtt og fårikål. Han viste også til at småfeholdet i tillegg er viktig i forhold til å utvikle reiselivsprodukter og tjenester, både på gården og når det gjelder andre utmarksbaserte opplevelser.

- Geitemelkproduksjonen er i stor grad sentrert til enkelte områder på Vestlandet og i Nord-Norge. Det er

Fortsetter neste side.

Landsmøtet 2007

viktig å holde oppe det sterke geitemiljøet i disse områdene. En utvanning av disse betyr svekking av fagmiljø, samarbeidsmuligheter og grunnlag for effektiv inntransport av melk. I dag er den totale kvotemengden på 22,9 mill. liter geitmelk. Men med satsing på produktutvikling, så kan det bli grunnlag for økt produksjonsomfang, mente statsråden.

Rovvilt

Riis-Johansen understreket at rovviltpolitikken er utfordrende, både for politiske myndigheter, forvaltningen, lokalsamfunnene og særlig for berørte dyreeiere. Han holdt likevel fast på Soria Moria-erklæringens formuleringer om bestandsmåla for rovvilt og som samtidig uttrykker at det skal være muligheter for næringsdrift med småfe og beitebruk i hele landet.

Han viste til at det har vært en sterk økning i antall erstatta sau/lam som rovdyrdrept de siste 10-15 åra, og en stabilisering på et alt for høyt nivå. Så langt med rekordtap i 2006, da over 37.000 dyr ble erstattet.

- Brutt ned på fylkes-, kommune- og beitelagsnivå må vi erkjenne at tapene i mange områder ikke er forenlig med levedyktig næringsdrift der utmarksbeite er en viktig ressurs, sa ministeren, som heller ikke var fornøyd med status for andre tapsårsaker.

Kompensasjon

Riis-Johansen lovet at regjeringen, i sitt forslag til ny dyrevelferdslov, vil tydeliggjøre dyreeiers plikt til å beskytte dyra mot rovvilt, men vil også skaffe seg hjemmelsgrunnlag for beiterestriksjoner der det er nødvendig.

- For meg er det viktig å finne løsninger som gir dyreeierne trygghet for at storsamfunnet stiller opp med nødvendige midler når enkeltbrukere belastes urimelig for at vi skal nå bestandsmålene for rovvilt. Regjeringen vil derfor etablere en kompensasjonsordning med effekt allerede fra 2007. Det vil bli gitt kompensasjon til alle dyreeiere når det, ut fra dyrevernhensyn, må vedtas inngripende restriksjoner på bruk av beite pga. rovdyr, lovet statsråden.

Roste NSG

Han berømmet også NSG for stor innsats for småfeholdet på mange viktige felt opp gjennom tidene, og viste blant annet til lagets satsing på utmarksbeite med organisering av fellessetrer for geit og beitelag for sau. Også NSGs arbeid for småfehelsa ble trekt fram.

- Fellesinnsatsen fra myndigheter og fra næringa gjør at vi om noen år, etter at smittesaneringsprosjektet «Friskere geiter» er gjennomført, vil være et land med en svært god helsetilstand i småfeholdet, mente statsråd Riis-Johansen.

Etter statsrådens innlegg ble det åpnet for innlegg fra salen. Riis-Johansen avsluttet med å oppsummere fra debatten. Han sa at han hadde merket seg bekymringsmeldingen fra næringa når det gjaldt økonomi, rovdyr og rekruttering, men ga også ros til landsmøtedeltakerne for å være konstruktive.

Tekst og foto: Arne Flatebø
arne.flatebo@nsg.no

Uttalelse fra landsmøtet

- Uten sau og geit på utmarksbeite gror kulturlandskapet igjen

NSG krever friske penger!

Landsmøtet i NSG er glad for at den sittende regjering så klart vektlegger småfeets betydning for å hindre gjengroing. Landsmøtet har med tilfredshet merket seg at regjeringspartiene så klart uttrykker at strukturprofilen må opprettholdes for at småfeet kan løse disse samfunnsoppgavene.

Landsmøtet i NSG krever at årets jordbruksoppgjør gir sau- og geitholdere en inntektsutvikling som synliggjør at de er viktige for gjennomføringen av landbrukspolitikken.

Situasjonen i næringa er dramatisk:
- økonomien i saueholdet har stått på stedet hvil i ti år
- inntektsnivået for saueholdere er en trussel for opprettholdelse og rekruttering
- storparten av sauebrukene faller utenfor de offentlige låne- og tilskuddsordninger for investeringer i driftsbygninger
- Norge går mot et permanent underskudd på lammekjøtt. Kraftige tiltak må settes inn for å hindre import.

Landsmøtet i NSG er bevisst at landbruk i Norge er mer enn matproduksjon. De naturgitte forhold gjør at vi ikke kan konkurrere med verdensmarkedet på pris. Beitende dyrs betydning for at kulturlandskapet ikke gror igjen eller forfaller er udiskutabelt. Dette er et arbeid som vi som småfeholdere skal ha betalt for.

Landsmøtet krever for årets jordbruksforhandlinger:
- betydelig økning i utbetalingspris til bonden (målpris økes med kr 5,-)
- økt godtgjøring for dyr sluppet på beite (økning til kr 100,- pr. beitende dyr)
- fjerning av bunnfradraget til alle produsenter (kr 5000,- pr. bruk)
- ny finansieringsordning for investeringer til driftsbygninger for småfe
- Driftstilskudd for sau på lik linje med melk og storfe.

Uten betydelige økonomiske virkemidler vil tomme fjøs og gjengroing bli konsekvensen. Landsmøtet i NSG forutsetter at regjeringen vil forhindre en slik utvikling.

Terje Riis-Johansen var prisutdeler

Landsmøtet 2007

Første «Lykleprisen» og «Gromsauen» gikk til Sigmund Indrevoll fra Sjursnes i Troms og Håkon Sigstad fra Kvam i Oppland. Det var statsråd Terje Riis-Johansen som stod for prisutdelingen på landsmøtet på Sola ved Stavanger.

Norsk Sau og Geit håper at disse utmerkelsene vil bli en inspirasjon for alle som jobber med sau eller geit. Prisene skal deles ut annethvert år i forbindelse med landsmøtet. Den første «Lykleprisen» og «Gromsauen» ble overrakt av Landbruks- og matminister Terje Riis-Johansen under festmiddagen på landsmøtet.

Det var styret i Norsk Sau og Geit som fungerte som jury ved denne første prisutdelingen. For senere skal hver pris ha en bredt sammensatt jury med personer fra NSG, dyrehelsesiden, varemottakerne, kultur/reiseliv og forsikringsbransjen.

Sigmund Indrevoll tildelt «Lykleprisen 2007»

Juryens begrunnelse for å tildele «Lykleprisen 2007» til Sigmund Indrevoll var følgende: - Gjennom sitt mangeårige verv som styremedlem i TINE Meieriet Nord har Sigmund Indrevoll bl.a. vært leder i Samarbeidsutvalget for Helsetjenesten for geit (nasjonalt) - helt siden oppstarten av dette forumet. I tillegg har han vært medlem i rådgivende utvalg for geitespørsmål i TINE BA. På sin entusiastiske og positive måte har han talt geitas sak, ikke bare for Nord-Norge, men for geitholdet i hele landet. Geitnæringa er ei lita næring som i mange henseende kan være vanskelig å løfte opp og frem i besluttende organer. Dette har Sigmund lykkes med bedre enn de fleste. Få, om noen i det hele tatt, har bidratt så mye til Lykleprisens målsetting som Sigmund. Han har klart å øke oppmerksomheten omkring, og skapt positive holdninger til geita og produkter fra geita, skriver juryen.

«Gromsauen 2007» gikk til Håkon Sigstad

Juryen mente at «Gromsauen 2007» skulle gå til Håkon Sigstad fordi han gjennom eget sauehold og i sitt arbeid for småfeholdet i Oppland har vært en foregangsmann. - På svært mange arenaer har hans bidrag vært positivt for utviklinga av småfeholdet, både i Oppland og landet for øvrig. Med sitt store engasjement innen avlsarbeidet, og ikke minst som organisasjonsmann, har Håkon Sigstad med sitt lune vesen blitt en institusjon innen småfeholdet langt utover eget fylke, skriver juryen i sin begrunnelse for pristildelingen.

Alle prisvinnerne samlet sammen med Landbruks- og matminister Terje Riis-Johansen. Fra venstre: Oddveig Sigstad, Håkon Sigstad, Ole Hemminghytt (avlsstatuettvinner beste bukk 2006), Terje Riis-Johansen, Siv Skogeng, Sigmund Indrevoll, Hildegunn Waltenberg og Jan Arne Waltenberg (avlsstatuettvinner beste vær 2006).

Sigmund Indrevoll fra Troms ble den første som fikk tildelt «Lykleprisen» for sitt arbeid for geiteholdet.

Håkon Sigstad fikk overrakt «Gromsauprisen» av Landbruks- og matminister Terje Riis-Johansen.

Uttalelse fra landsmøtet

Hvem styrer rovdyrpolitikken i Norge?

Landsmøtet i Norsk Sau og Geit (NSG) ber regjeringen om å ta tilbake styringa og ansvaret for norsk rovviltforvaltning. Landsmøtet er av den oppfatning at byråkratiet overstyrer den norske rovviltforvaltningen og at Stortingets intensjoner og vedtak ikke blir fulgt opp. Dette kommer til uttrykk der vedtak i regionale rovdyrnemnder overstyres av DN og enkelte fylkesmannsembeter.

Bestandene av rovdyr øker raskt over hele landet.

- Det må bevilges nok penger slik at vi får en troverdig bestandsdokumentasjon av rovviltet.

NSG er sterkt bekymret for det økende tapet av beitedyr grunnet rovdyr.

- Uttak av skadevoldere er det eneste virkemiddel med dokumentert effekt mot rovdyrskader.

Når bestandsmåla er nådd er det en forutsetning at bestandene holdes på det vedtatte nivå.

- NSG krever at målretta uttak for å kontrollere bestandene må utføres av profesjonelle fellingslag, lønnet av det offentlige.

Beitenæringa er pålagt å gjennomføre forebyggende tiltak mot rovviltskader. Forebyggende tiltak er det offentliges ansvar og skal organiseres slik at det ikke påfører beitebrukeren kostnader.

- Finansiering til forebyggende tiltak må derfor komme fra miljøverndepartementets budsjett.

I områder der Mattilsynet gir pålegg om forbud mot beiteslipp eller det blir gjort vedtak om tidlig nedsanking, er det en forutsetning at det ytes full økonomisk kompensasjon. I tillegg er det en forutsetning at forvaltningsmyndighet umiddelbart setter i gang uttak av skadevoldere, slik at beitene kan reåpnes.

I dag gis det ikke full erstatning for de dyr det søkes rovdyrerstatning for. Dette samsvarer dårlig med lovnader fra landbruksministeren om at beitebrukerne skal holdes skadesløse pga. rovdyr.

KOFASIL® LP KOFASIL® ULTRA

Det unike med KOFASIL-produktene er:

- God effekt mot bakterier og sporer (Clostridia og Listeria)
- Begrenser gjær- og muggsopp
- Ikke etsende på hud
- Ikke korroderende på maskiner

Dosering:

› **KOFASIL® LP:** 2,5 – 3,5 liter pr tonn.
› **KOFASIL® Ultra:** 3,5 – 4,5 liter pr tonn.

Du trenger ikke lenger lete etter nåla i høystakken

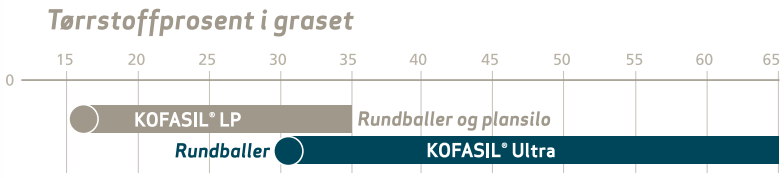

www.kofasil.no

ADDCON Nordic AS

Gjerdemateriell

PRAIRIE JORDBRUKSNETT
MARKEDSLEDER I NORGE

Trefil ARBED garanterer kvaliteten!

Kvalitetsnettingen m/ALUZINK fra TREFIL ARBED fabrikken i Luxembourg, har vi importert siden 1988. Økningen viser at Norske bønder velger kvalitet.

Sauenett 90.6.15
Tråder 3,00/2,00
100m = 39,6 kg

Mediumnett 90.6.15.
Tråder 3,40/2,40
100 m = 56 kg

Utmarksnett 90.6.15
Tråder 3,70/2,70
100 m = 69 kg

Lavt sauenett 60.6.15
Tråder 3,40/2,40
50 m. = 26 kg

Lamme-nett (innmarksgjerde) 96.15.15
Tråder 3,00/2,00
50 m = 35,5 kg
100 m = 71 kg

ALUZINK belegg:
95 % Zink
5 % Aluzink
= Lengst levetid

Sauenett 90.8.15
Tråder 3,00/2,00
100 m = 45.6 kg

Ammekunett/ lamanett 120.10.15
Tråder 3,40/2,40
Ruller à 100 m

Medium reinnett 140.11.30
Tråder 3,40/2,40
Ruller à 100 m

Høyt reinnett 160 15.30
Tråder 3,40/2,40
Ruller à 100 m

Viltnett 200.22.15
Tråder 3,00/2,00
50 m = 50 kg

Piggtråd
1,70 mm.
Ruller à 250 m.

Stort utvalg i galv tråd
1,5—5,0 mm.
Til binding og strekk

Kramper 20—70 mm.
Leveres i 1 kg, eller 5 kg. Spann.
Kramper m/mothake 4,0x40 eller 4,0x50.
Leveres i 5 kg. Spann.

Har også stort utvalg i spiker.

Spør oss, eller våre forhandlere om et «Gjerdetilbud». Vi leverer i Sør-Norge m/egne biler. Gunstige fraktavtaler til resten av landet.

Fjermestad Gjerdelager

4355 Kvernaland · Tlf: 51 48 55 62 · Faks: 51 48 77 94
Mail: fjerm@online.no · Hjemmeside: Fjermestad.no

- Sjølv om beina ikkje er som dei var ein gong er hovudet det same, seier Hallvard Bakken om seg sjølv. Organisasjonsmannen og sauaveteranen frå Tysvær i Rogaland er like klar i meiningane i dag som det han var i si velmaktstid som tillitsvald i Norsk Sau og Geit.

Hallvard Bakken:

- Det har vore mange harde tak

Hallvar Bakken frå Tysvær i Rogaland har vore medlem i NSG sidan 1947, dei første åra som direktemedlem inntil lokallaget blei stifta på 50-talet. Han har mange år bak seg som tillitsvald i organisasjonen; som lokallagsleiar, fylkeslagsleiar og som styremedlem og leiar av landslaget osv.

- Du skjønar at NSG har alltid vore «gudlabadnet» mitt det, seier Hallvard.

- Det var ei gild tid å vera med i styret og seinare leiar av landsstyret i NSG. Rett nok var det ein del bølgjer med ulike andre organisasjonar og styresmaktene også den gongen. Sjølv med tøffe og harde forhandlingar trur eg ikkje me vart uvenner, fortel veteranen frå Tysvær.

Tre periodar som lokallagsleiar

Hallvard fortel at han meldte seg inn i NSG, eller Norsk sau- og geitalslag som det heite den gongen, allereie i 1947/48.

- Sidan me ikkje hadde noko lokallag i Tysvær så blei eg direktemedlem i landslaget. Då me på 50-talet mista sommarbeitet vårt på Haukelid og me fekk god hjelp frå dåverande generalsekretær i NSG, F. Loyt Johnsen, til å skaffe oss nytt beite i nærleiken, sette det fart i lokallagsorganiseringa i Tysvær. Eg hugsar at leiaren i Tysvær sau- og geitalslag også i mange år sat som nestleiar i beitelaget, fortel Hallvard. Sjølv overtok han formannsjobben i Tysvær sau- og geitalslag 6-7 år etter at laget vart stifta. Denne

jobben har han hatt tre gonger, siste perioden var på 90-talet.

Pelssauens far

Hallvard blir av mange rekna som pelssauens far. På 60-talet engasjerte han seg saman med ein del andre personar, lokale og sentrale, for å få til ein eigen pelssaurase i Noreg. Grunnstamma var blå spælsau, men det blei kjøpt inn gotlandssau (svensk pelssau) for å kunne forbetra pelseigenskapane. For å få utnytta dei innkjøpte pelssauværane frå Sverige best mogleg blei det bygd ein eigen seminstasjon i Tysvær. Her stod Hallvard sentralt, saman med veterinær Harald Fjøsne, veterinær Mandrup Hovland og dosent John Aamdal ved NVH.

- Eg hugsar godt den gangen me kalla saman til orienteringsmøte om semin og framtidsutsiktene for bruk av kunstig sædoverføring i praktisk sauavl. Møtet skulle vere på eit bedehus her nede i Tysvær. Då me kom til møtelokalet hadde det samla seg mellom 3-400 personar. Ikkje fritt for at eg skalv i buksene då. Eg hadde aldri snakka i ein så stor forsamling før, og det gjekk kaldt nedover ryggen på meg då eg entra talarstolen, fortel Hallvard.

- Du har redsle som andre, men evner til å koma ut av det, minnest eg Fjøsne sa til meg etterpå. Dei evnene har kome vel med mange gonger seinare, humrar Hallvard.

Pelssauen vil få sin renessanse

I dag når det blir sett slik fokus på beitedyra og den jobben dei gjer som kulturlandskapspleiarar, meinar Hallvard at pelssauen høver særs godt til denne jobben. Han hevdar at ingen andre sauerasar, bortsett frå villsauen, gjer slikt ryddearbeid som pelssauen. Sjølv om rasen for tida har hatt stor tilbakegang, ser han for seg at eigenskapane til pelssauen kan koma vel med også i framtida og at dyretalet vil ta seg opp att.

-Skinnprisane vil sikkert også bli betre, for dei har alltid svinga opp og ned. Pelssauen er gode morsauer og har betre kjøttsetnad enn ryktet seier. Låra er lange og meir kjøttfulle enn dei ser ut for, seier pelssauentusiasten frå Tysvær.

Vanskeleg tid for NSG

Tida då laget var kløyvd var ei vond tid, minnest Hallvard. Han fortel at omsetnaden av pelssauskinn gjennom laget og seinare formidling av gjerdemateriale blei det mykje strid om. Noko av dette var nok også den eigentlege årsaka til at laget blei splitta i 1965.

- Eg hugsar det som det var i går då halvparten av møtedeltakarane reiste seg og marsjerte på gangen under årsmøtet i Brumunddal. Eg var einaste representanten frå Rogaland som blei sitjande igjen, men seinare kom rett nok ein av Rogalands-delegatane inn att i årsmøtesalen. Dei seks åra me hadde i organisasjonen, fram til ny samling i 1971, var ei særs vanskeleg tid i lagets historie. Vonar at me aldri nokon gong får igjen slike tilstandar i organisasjonen vår, seier ein alvorsam sauaveteran frå Tysvær.

«Når ein brenn for ei sak er det viktig å aldri gi opp.»

Mange verv

Hallvard har hatt mange tillitsverv i NSG. Då laget oppretta representantskapet blei han vald inn der. Seinare kom han inn i styret og frå 1983 til 1986 sat han som styreleiar. Han har også vore leiar av avlsrådet for sau, leiar av rådgjevande utval for skinnomsetnaden og medlem av samarbeidsrådet for organisert beitebruk. Gjennom sitt arbeid med pelsskinn i laget har han delteke på mange kurs, kåringssjå og skinnauksjonar.

- NSG er «gudlabadnet» mitt det, skjønar du – det har alltid vore organisasjonen min, fortel Hallvard nærmast med følelse i stemma.

Harde tak

-Har du nokon episode som du hugsar særs godt frå den tida du var aktiv i NSG?

- Då vil eg ta fram ei sak rett etter at eg hadde gått av som leiar i NSG, men eg var framleis sterkt engasjert i organisasjonen og økonomien til småfehaldarene. Eg skreiv nemlig brev til Per Harald Grue, som også den gangen leia jordbruksforhandlingane. Bakgrunnen for brevet var at tilskotet til organisert beitebruk blei fjerna under forhandlingane det året, og at Bondelaget og Kåre Syrstad hadde avvist å innføra tilskotet på nytt. Deg kan eg ikkje støtte lenger, når du går mot småfehaldet på den måten, hugsar eg at eg sa til Syrstad. Dette likte han nok lite å høyre, men eg melde meg ut, fortel Hallvard. – Då eg seinare snakka med Grue lova han at me skulle få tilbake beitetilskotet dersom me fekk Småbrukarlaget med på det. Eg kontakta derfor Lundteigen i Norsk Bonde- og Småbrukarlag og argumenterte sterkt for å gjeninnføre beitetilskotet. Grue heldt ord og beitetilskotet kom på plass igjen. Arvid Brun, som sat som leiar i NSG, var nok skeptisk til denne direktejobbinga mi opp mot jordbruksforhandlarane, men han støtta meg. Hugsar at han sa; dette klarar du aldri å få til, Hallvard. Men det klarte me, flirer Hallvard som også nemner Anne Havrevoll som var ein god støttespelar i denne saka. Ho sat den gongen som medlem av utvalet for organisert beitebruk.

Må ikkje gi opp

- Kva utfordringar meinar du er av dei største for NSG i dag?

-Når ein brenn for ei sak er det viktig å aldri gi opp. Skjønar at mange kan sjå mørkt på situasjonen i dag. Både dårlig økonomi og rovdyrproblem set ein brems på optimismen. Eg vil derfor rope eit varsku til myndigheitene og faglaga om at no må dei gjere noko med økonomien i sauehaldet, før det er for seint. Næringa treng eit godt oppgjer for å få tilbake framtidstrua. Dette er særs viktig med tanke på rekrutteringa til yrket. Trur kanskje at NSG har hatt litt for lite fokus på økonomien i småfehaldet. Slik eg ser det er det ikkje så viktig kor pengane kjem frå, om det er på produktpris eller statlige overføringar. Poenget er at småfehaldet, og særlig sauehaldet, treng eit økonomisk løft, avsluttar veteranen frå Tysvær.

Tekst og foto: Arne Flatebø
arne.flatebo@nsg.no

Jan Helge Havsø:

- Superververen 2006

Sau og Geit har vært på besøk hos lokallagsleder Jan Helge Havsø i Egersund. Havsø ble beste verver i 2006, med 13 nye medlemmer.

Etter å ha avlagt denne mannen et besøk og fått innblikk i hans målrettede arbeid for laget og rekrutteringen til NSG, forstår en at det ikke var tilfeldig at han gikk helt til topps i fjorårets verve-konkurranse.

Dyktige lokallag i Egersund

Jan Helge Havsø ble leder for lokallaget Eigersund i år, men har fra før fartstid som kasserer i laget. Eigersund var også det laget i Rogaland som totalt sett hadde størst medlemsøkning i 2006. Medlemstallet gikk opp med 10 %, fra 60 til 66. At det er potensial for med-lemsøkning og at det nytter å gjøre en innsats på vervesiden, er lokallagene i Egersund strålende bevis på. Årets verver 2005, Harald Sleveland er nemlig leder for Helleland Sau og Geit, det andre lokallaget i kommunen. At det blir en viss konkurranse disse lagene imellom er jo naturlig. Jan Helge Havsø kunne også røpe at han og Harald Sleveland jobber i samme bedriften til daglig, og at det nok hender at de utveksler erfaringer om lagsarbeidet og medlemsutviklingen.

Ambisjoner også i 2007

Målet for medlemsutviklingen i Eigersund Sau og Geit i løpet av 2007 er å nå 80 medlemmer totalt. Dette er slett ikke noe urealistisk mål, da det allerede i begynnelsen av mai var ca. 70 som hadde betalt kontingent til dette lokal-laget. Jan Helge Havsø ligger samtidig på toppen av årets vervestatistikk – med 11 nyvervede så langt.

Styrearbeidet er grunnlaget

At gode resultater på vervesiden ikke kommer av seg selv er ikke vanskelig å forstå, noe Jan Helge Havsø kan skrive under på. Han mener at synliggjøring av laget i alle sammenhenger og mange aktiviteter er en nødvendighet. Styret i Eigersund Sau og Geit har laget en aktivitetsplan for 2007 på hele 19 punkter. Hyppige styremøter er nød-vendig, og med et styreverv må en være villig til å gjøre en ekstra innsats.

Medlemsvervingen er en hovedaktivitet

Medlemsvervingen er selvfølgelig en av hovedarbeidsoppgavene i dette laget. Her satte styret seg sammen, gikk gjennom medlemslista og fant fram til saueholdere de vet om i området og som ikke var medlem av laget. Til sammen havnet de på 51 personer som har fått tilsendt brev fra laget. Til nå har en 5-6 av disse meldt seg inn. Jan Helge Havsø har også alltid med seg permer med 2 komplette årganger av medlems-bladet Sau og Geit i bilen. Disse låner han ut til potensielle nye medlemmer for gjennomsyn i et par dager.

Målrettede lagsaktiviteter

Eigersund Sau og Geit benytter seg av

lokalavisa til informasjon om lagets aktiviteter. På vår- og høstmøtene inviteres alle interesserte. Oppmøtet ligger da gjerne på ca. 60 frammøtte. De fleste av lagets medlemmer har sau på sommerbeite i Sirdal. En lagsaktivitet er derfor familietur til Sirdal på våren, for å se på forholdene og ha sosialt samvær med grilling etc. Aktiviteter som gir medlemsfordeler framholder Jan Helge Havsø som meget viktig. Dressurkurs for gjeterhund og organisert innsamling av ull er blant disse aktivitetene.

Skuddpremie på rev

Selv om det ikke er rovdyrproblemer i området kan nok rev ta en del lam om våren. Laget har derfor et opplegg med skuddpremie på rev, der laget fram til i fjor betalte kr 400,- pr. rev. Nå har de måttet gå ned til kr 200,-, da denne ordningen har tært hardt på den oppsparte kapitalen til laget. De siste 3 årene var det skutt 107 rever og laget har betalt ut over 36.000 kroner til dette tiltaket.

Beiteprosjekt

Et prosjekt Jan Helge Havsø arbeider med nå er å komme i kontakt med grunneiere i kommunen for å få leid ledige beiter. Lokallaget vil da danne et beitelag og tilby plass for sine medlemmer til f.eks. gjeldsauer om våren og høsten. Det er blant annet etablert kontakt med jordbrukssjefen i kommunen om dette. Tiltaket vil skaffe medlemmene beiter, samtidig med at disse beiteområdene blir skjøttet på en riktig måte.

Forventninger til NSG

Naturlig nok har et lag med slik aktivitet som Eigersund også krav til oppfølging fra NSG sentralt. Jan Helge Havsø ønsker mer informasjon fra NSG til lokallagene og hyppigere oppdatering av tidligere utsendt informasjon.

Til det kan vi fra sentralt hold svare at det også er, og skal være, et mål å understøtte alle ledd i organisasjonen best mulig. Lokallagene er limstoffet i organisasjonen og styret i Norsk Sau og Geit har klare ambisjoner om en bedre organisasjonsmessig oppfølging av disse for framtiden.

Vi ønsker Eigersund Sau og Geit, med Jan Helge Havsø i spissen, lykke til videre med deres mange aktiviteter og store medlemsrettede virksomhet!

Tekst og foto: Lars Erik Wallin

Fakta om gården Puntervold

Jan Helge Havsø driver gården Puntervold sammen med familien og svigerforeldrene. Totalt teller sauebesetningen 200 søyer som lammer og i tillegg 70 gimrer som lammer først når de er 2 år. Havsø har bygd opp igjen sin del av besetningen etter at han i 1998 måtte slakte ned 130 vinterfôra søyer som kontaktbesetning i forbindelse med skrapesjukeutbruddene på 90-tallet.

I tillegg til NKS har de noen dyr av rasene sjeviot, blæsesau og fuglestadbroget sau. De er ikke med i Sauekontrollen nå, men har dette som mål i framtiden.

På bruket var det tidligere også melkeproduksjon med en kvote på 36.000 liter, som ble solgt for 3 år siden. I tillegg til sauen har de nå 6 ammekyr.

Med det klimaet som er i dette området går sauene vanligvis ute til midten av februar. Da settes de inn, klippes og fôres fram mot lamming. Hovedfôret er altså beite.

I innefôringsperioden bruker Havsø silo og i lammingen noe innkjøpt høy. Som de fleste andre i dette området sender de mesteparten av sauen på beite i Sirdal om sommeren. I fjor var dette 330 dyr.

Totalarealet på gården er ca. 2.000 daa, hovedsakelig kulturbeiter i kystlandskap. Jan Helge Havsø har også en gård i Helleland ca. 2,5 km unna, der han drev sitt sauehold fram til nedslaktingen i 1998. Gården har et totalareal på 500 daa, dyrket innmark, beiter og lauvskog. I tillegg leier Havsø 50 daa med beiter på Eigerøya like sør for Egersund.

Under paringen deles besetningen inn i 5-6 puljer, som slippes med vær. Dette fungerer godt og gir konsentrert lamming.

Det er ønskelig med konsentrert lamming, da det er greiere å flytte over lam fra trillingkull til søyer med 1 lam. Grundig vask med grønnsåpe fungerer godt for å få søyene til å akseptere andres lam. På det meste hadde de 25 lamminger på en dag i vår. Jan Helge Havsø er selv i full jobb utenfor bruket, men med to familier er de 4 voksne som kan trå til. Stort sett opplever de få problemer i lammingen, og dyra slippes ut på beite etter ca. 14 dager.

Jan Helge Havsø berømmer veterinærene i området. De har stor kompetanse, er dyktige og ikke minst er de rimelige.

Bonde og sau venter på at vårbeitet kan ta til utenfor saueinnhengningen.

Satser stort på økologisk sau

– Mange sauebønder taper penger ved ikke å legge om til økologisk drift, sier Dag Høiholt-Vågsnes (36). Sau- og kornbonden i Søre Ål oppfordrer kollegaer til å ta imot gavepakken fra staten ved økologisk saueproduksjon.

I 1999 flyttet Dag og kona Randi Høiholt-Vågsnes (36) til vakre Dallerud gård, noen kilometer sør for Lillehammer sentrum. Mjøsa skinner i vårsola, og i horisonten mot nord skimtes snøkledde Skeikampen. Ny driftsbygning og maskiner – investeringer på om lag 1,7 millioner kroner – vitner om bønder som har framtidstro på levebrødet sitt.

– Vi overtok gården for seks år siden etter min mor, og startet med økologisk kornproduksjon. Dette året legger vi også om saueholdet til økologisk. Så sant en har tilstrekkelig med areal, ser jeg ingen grunn til å ikke drive økologisk. Det er rett og slett god business, sier Dag.

Økte tilskudd

Han viser til hvordan staten gir bønder som driver økologisk med sau et ekstratilskudd på 200 kroner per søye, samt tre kroner ekstra per kilo for lammekjøtt.

– Merutgiftene ved økologisk drift er mindre enn tilskuddet fra staten, mener Dag, og peker på at ekstra-utgiften for økologisk kraftfôr utgjør 30-40 kroner per søye.

Nettogevinsten er med andre ord om lag 150 kroner per søye. Og med tre kroner ekstra per kilo lammekjøtt, ender kjøttprisen om lag 10 prosent høyere enn for konvensjonelt produsert lammekjøtt.

– Snittprisen for lammekjøtt til bonden er i overkant av 30 kroner kiloen. Hvor mange jordbruksoppgjør har gitt en økning på ti prosent? Dette er bra!

Forbrukermakt

Dallerud-bonden mener norske sauebønder nå må ta innover seg at stadig flere forbrukere faktisk etter-

Dag Høiholt-Vågsnes mener bøndene må ta innover seg at stadig flere forbrukere vil ha økologisk sauekjøtt.

– Mange sauebønder går glipp av store inntekter ved ikke å legge om til økologisk drift, mener sauebonde Dag Høiholt-Vågsnes.

spør saue- og lammekjøtt som er økologisk.

– Norske bønder er ikke vant til å tenke på hvem som skal bestemme hva som skal produseres. Men det er *forbrukerne* som bestemmer det. Forbrukeren er alltid konge. Norske bønder må spørre seg selv: Er denne etterspørselen noe vi vil tjene penger på, eller vil vi gi fra oss markedet til utenlandske produsenter og slakterier?

Den frittalende gårdbrukeren er kritisk til hvordan rådgivningsapparatet rundt bøndene – som Nortura – etter hans mening i altfor liten grad gir bonden informasjon om hva en kan tjene penger på.

– Jeg mener at Nortura er for opptatt av produksjonsmål, og at fokuset i for liten grad rettes mot bondens økonomi. Etter min mening burde Nortura snakke økonomi først, deretter produksjonsmål. Og for sauebønder er regnestykket enkelt: Så fremt en har tilstrekkelig med areal, ettersom en i snitt regner med en avlingsreduksjon på om lag 25 prosent ved økologisk drift, er denne driftsformen mer lønnsom enn konvensjonell. Mange bønder taper penger ved ikke å legge om, sier Dag.

Utvider driften

Dag og kona Randi utvider nå driften fra om lag 130 søyer til rundt 200. Fra årsskiftet sa Dag opp stillingen sin ved Høgskolen i Lillehammer, hvor han underviste i statsvitenskap og forsket på EU, for å bli heltidsbonde.

På Dallerud gård kan sauen selv velge om den vil være inne under tak eller ute i frisk luft.

– Det ble for mye å kombinere jobb og gårdsdrift. I fjor brukte vi om lag 1.800 timer på 130 vinterfôrede søyer. Når vi nå utvider til 200 søyer, regner vi med at timeforbruket vil øke marginalt, til om lag 2.000 arbeidstimer i året, sier han, og jumper opp i sauebingen hvor årets kopplam vakler rundt på ustøe bein.

– Jeg kaller dem for «jentene mine», smiler Dag, mens lamungene kravler rundt han. På utsiden av driftsbygningen venter en pulje med barnehagebarn på å få se og klappe lamungene.

– Vi sier aldri nei til slike henvendelser, og har nok mer besøk enn mange andre gårder. Vi ser på det som

Fortsetter neste side.

Familieidyll på Dallerud gård.

vår måte å betale tilbake til samfunnet for de tilskuddene landbruket får fra staten, sier Dag.

I den nybygde driftsbygningen kan sauene selv velge om de vil være inne eller ute. Total tumleplass per sau, enten inne under tak eller ute i innhegningen, er på om lag to kvadratmeter. Kravet for økologisk drift er 1,5 kvadratmeter, men arealet må da være under tak.

– Forhold i driftsbygningen er der det butter for mange når det gjelder omlegging til økologisk drift – og slik er det også for oss. Vi vil derfor søke om dispensasjon mens driftsbygningen bygges ut for å tilfredsstille kravet, sier Dag.

Holder ugress i sjakk

På utsiden av fjøs og saueinngjerding har enga begynt å spire. Nå venter både sau og bonde på at varmen skal gi graset fart slik at vårbeitet kan begynne, før sauene senere slippes på sommerbeite på Nordseter-fjellet øst for Lillehammer.

– Dallerud er på totalt 200 dekar innmark. I tillegg leier vi jord, slik at vi totalt driver 480 dekar. På dette arealet har vi om lag 280 dekar fôrproduksjon og rundt 200 dekar kornproduksjon, forteller Dag.

Eng- og korn rulleres om lag hvert fjerde år, noe som bidrar til å holde ugress i sjakk. – Ugress er ikke noe problem. Når det er fullt mulig å produsere mat av høy kvalitet uten å bruke sprøytemidler, så ser jeg ingen grunn til ikke å gjøre det. Altfor ofte har såkalte «trygge» sprøytemidler blitt trukket fra markedet fordi de viste seg å ikke være så trygge likevel.

Eksempelets makt

I området rundt Dallerud er konvensjonell drift fortsatt det mest vanlige. I dag produseres i underkant av 1,5 % av alt sauekjøtt økologisk. Veien fram til myndighetenes mål om 15 % økologisk drift i 2015 er derfor lang. For å nå målsettingene tror Dag det er viktig med mer informasjon, samt å avlive noen myter.

- Å legge om fra konvensjonelt til økologisk er ikke vanskelig, og sau er den driftsformen hvor spranget er kortest. Regelverket er ikke spesielt komplisert, selv om det kan være mange regler å forholde seg til. Men det er gode ressurspersoner å spørre i for eksempel Landbrukets Forsøksringer og hos Debio – som godkjenner og kontrollerer økologisk produksjon. Men ikke minst er det viktig å gi kunnskap til bønder om at denne driftsformen faktisk er økonomisk mer lønnsom, sier Dag.

Han forteller at en nabo til Dallerud gård nå har lagt om driften.

– Den utløsende faktoren var nok at vedkommende så hvordan en stor produsent som oss fikk dette til, og slik ble eksempelets makt.

Tekst og foto: Liv Røhnebæk Bjergene

Ikke økologisk for enhver pris

– Vi oppfordrer ikke til økologisk drift for enhver pris, sier fagsjef for sau i Nortura, Finn Avdem.

Objektive

Til kritikken fra Dag Høiholt-Vågsnes om at Nortura etter hans mening er for opptatt av produksjonsmål og for lite opptatt av bondens økonomi, svarer Avdem:

- Som regel henger god produksjon og god økonomi sammen.

Nortura er ifølge Avdem ikke negative til økologisk drift. - Vi er objektive, ikke idealister. Økologisk drift passer ikke for alle saubønder – blant annet er det å få til grovfôrproduksjon en utfordring for mange.

Ikke så enkelt

Mens Dag Høiholt-Vågsnes kunne legge fram et regnestykke som viste at økologisk sauedrift er svært god økonomi, er Avdems analyse mer nøktern.

– Hvis en ikke må gå ned på dyretallet, går økonomien ved økologisk sammenlignet med konvensjonell drift som regel i balanse.

Norturas fagsjef trekker fram at økologisk drift fører med seg en del ekstrautgifter, blant annet til ekstra gjerdehold på grunn av behovet for økt areal.

– Ved konvensjonell drift kunne en ha hatt flere dyr på samme areal. I Nortura er vi mest opptatt av at produksjonen av lammekjøtt ikke må gå ned. Derfor vil vi heller ikke at folk skal mislykkes fordi de legger om til økologisk drift, sier Avdem. Han avviser at overgangen fra konvensjonell til økologisk drift for sau skal være enklere enn for andre næringer.

– Det er ikke så enkelt. Særlig er det å få til grovfôrproduksjon mer faglig krevende.

Frå rå natur til rått design

- der sauene avgjer fargane

Malan à Lofti, ung færøysk designer som brukar saueskinn med ulla på.

Den unge jenta Malan frå Færøyane har alltid vore svært fasinert av sauer. I dag designar ho moderne og unike plagg av saueskinn med ulla på.

Færøyingane held dei gamle handverkstradisjonane i hevd. Strikking, veving og toving inngår mellom anna i den populære nasjonaldrakta, men bruk av ull er meir enn gamle tradisjonar. Dei seinare åra har eit spanande miljø med ny og moderne design vakse fram og utmerka seg. Kolleksjonane til den unge jenta Malan á Lofti frå øya Vágar er eit døme på ny bruk av både skinn og ull frå sau. Lofti-jakkene, der skinnet vert brukt med ulla på, får særleg merksemd.

Frå pant på skinn til avfall

Malan á Lofti har vakse opp med sauer og fortel at fasinasjonen for fargane i skinna har vore der så lenge ho kan hugse. Ungane i bygda samla inn saueskinn og fekk «pant» for dei på den lokale butikken. For kvart skinn dei la på baktrappa vart det 5 kroner til å snope for.

Nokre få år seinare vart alle skinna frå slaktinga kasta opp i ein stor konteinar. Malan spurde far sin kvar skinna til dei flotte sauene skulle, men kunne ikkje forstå svaret:

- Konteinaren skal til forbrenningsanlegget på søppelplassen. Det var ingen som ville ha dei!

Fasinert av saueskinna

Malan er fasinert av skinna til den gamle sauerasen på Færøyane.

- Når eg går i fjella der heime slår det meg kor utruleg stor fargevariasjon det er i dei færøyske saueflokkane. Faktisk er ingen av dei like, kvart

Fortsetter neste side.

einaste skinn er unikt, seier ho. Sauene på Færøyane vert samla og klyppt om våren, og Malan vert alltid like trollbunden av å sjå dei mange og fantastiske fargane i ulla når dyra står tett i tett i kvea.

Dessutan likar ho at fargane i skinna ho brukar er heilt naturlege.

- Det er ikkje nokon som har pilla ved dei, til dømes med innfarging. Det er ikkje bruk for å endre på noko, det er heller synd å øydelegge det fargespelet som naturen har skapt, meinar Malan.

- Og så er det jo moro at eg fekk denne litt spesielle idéen om å bruke skinna med ulla på, legg ho til.

Fyrste sauesankinga

Sjølv om sauer var ein del av kvardagen var det likevel spanande. Malan minnast godt då ho for fyrste gong, kring 9 år gamal, fekk vere med far på sauesanking i det beiteområdet som ligg høgast oppe. Dei fekk fri frå skulen! Og dei skulle gå langt. Der var matpakke i ryggsekken og dei måtte stå opp kl 5 om morgonen. Saueflokken skulle omringast, og ho og faren fekk tildelt ruta som gjekk på dei høgaste toppane. Medan far og dotter gjekk oppover dei bratte liene fortalde faren om sauene, og om korleis dei oppfører seg. Til dømes at det var dei som laga alle stiane i terrenget.

- Eg følte meg veldig vaksen, minnast Malan. - Det var som om eg vart betrudd noko viktig, og eg vart mykje klokare den dagen.

- Og så var det spanande å drive sauene ned. Me måtte jage for å få dei til å gå, springe for å snu dyr som prøvde å stikke av og kaste med stein for å få dei som gjekk under oss framover. Og når sauen skulle fangast gjaldt det å få tak og halde, halde, halde. Me lot oss ikkje stogge av å verte trekt fleire meter bortover og bli fulle av skit og blåmerker, smiler Malan.

Under slaktinga samla ungane urinblærer. - Dei blæs me opp, og det var sjølvsagt om å gjere å få tak i dei største, blærene frå dei store vêrane. Blærene hang i kjøkenet heilt til nyttårsafta då me fekk lov til å trakke på dei, fortel Malan.

Faren var førebiletet

Faren driv gartneri og er av den kreative sorten. - Han «kunne alt», seier Malan. I sine unge dagar ville han verte skreddar, men vart snakka frå det av far sin. Det var liksom ikkje eit skikkeleg yrke for ein mann. Men det var faren som lærte Malan å stoppe sokkar og sy dei fyrste knapphola.

Yrkesvalet

Gjennom oppveksten ville Malan bli både gartnar, dyrlege og tolk. Det hadde alltid lege i korta at ungane skulle ha god utdanning. - Men det har aldri vore ei symaskin i huset vårt, seier Malan. Så jenta sydde kjolar til dokkene sine for hand. Då ho vart litt eldre sydde ho om på kleda ho arva. - Det var fordi eg likte å ha klede som ingen andre hadde, forklarar Malan.

Så ein gong, siste tida på folkeskulen, spurte Malan mor si: -Kan eg bli designar, mor? Er det ein god utdanning? Er det mogeleg å få jobb som designar på Færøyane? Kva om eg no ikkje får noko arbeide etterpå?

Mora svara at dette var slik som endra seg med tida. Ho kunne kanskje få jobb som designar, men dette var ikkje mogleg å vite no. Svaret og støtta vart avgjerande for Malan sitt val.

Inspirert under utdanninga

Det var gjennom eit prosjekt på designarskulen i Danmark at Malan fekk augene opp for å laga noko i saueskinn. Oppgåva heitte «*Finding your roots*» (Finne dine røtter). - Det var naturleg for meg å trekkje mi historie heilt tilbake til vikingane som brukte alt på sauene, også alt av ull og skinn. Eg likar at det ikkje vert restar, men at alle ressursane vert nytta, seier Malan.

Malan vert alltid like trollbunden av å sjå dei mange og fantastiske fargane i ulla når dyra står tett i tett i kvea. (Foto: Kjeld Malte-Bruun).

Kolleksjonen ho laga var inspirert av kleda samansett av firkanta tøystykker slik vikingane brukte det. Men i kolleksjonen skulle det også vere eit plagg som var noko heilt nytt. Og her kom ideen til Lofti-jakkene. Rått skorne og sydde skinnjakker av saueskinn med ulla på. Malan fekk beste karakter på oppgåva og dette inspirerte ho til å arbeide vidare med sitt eige design.

Skinn av andre rasar

Malan sitt design er sterkt og kompromisslaust.

- Ja, det er jo mine røter, seier Malan. - Eg er heilt fortruleg med fargane i dei færøyske sauene. Men eg har òg jobba med skinn frå andre nordiske sauerasar. Ho forklarar at fargane i til dømes skinn frå det svenske gutefåret vert meir neddempa. Fargane er meir melerte, meir rådyraktige, og det gjev nokre heilt nye moglegheiter. Ho har også arbeidd med gamalnorsk spælsau og islandske skinn, som liknar meir på skinna frå Færøyane.

Gåve til Kronprinsesse Mary

Fyrste gongen Kronprinsesse Mary i Danmark vitja Færøyane, i 2005, fekk ho ei folkegåve – ei Lofti-jakke av saueskinn.

- Eg tykte sjølv at det passa svært godt. Mary er protektor for design. Dessutan er me jo begge jenter som er innflyttarar til Danmark og me kjem frå kvart vårt saueland, seier Malan. Ho fortel at ho var svært omhyggeleg med val av skinn slik at fargane skulle passe til Kronprinsessa, og meinar det vart den flottaste og mest iaugefallande skinnjakke så langt.

Dyreven i skinnjakke

Malan fortel ivrig vidare.

- Det er godt å arbeide med produkt frå dyr som eg veit har hatt det godt. Dei færøyske sauene har levd fritt ute i naturen. Dei skinna eg har mellom hendene er eit biprodukt av sauehaldet. Dyra er ikkje oppfødde i fangenskap for skinna si skuld, så mine skinnjakker er eit dyrevenleg alternativ til mange andre skinn- og pelsklede.

Framtida for Malan og sauene

Den unge designaren vil utvikle skinnkolleksjonen med nye plagg.

- Men eg vil samstundes halde på det eg har laga så langt, seier Malan. - Dette designet står fritt og er tidlaust. Eg håpar å kunne halde det som ein heilt eksklusiv og tidlaus kolleksjon. Og eg ynskjer at kundane kan forlate butikken med ei unik historie om ei unik skinnjakke frå Færøyane! seier Malan og legg til: - Eg skulle ynskt skinna kunne vorte ferdigforedla på Færøyane, men me har ikkje lenger noko garveri. Det ville kjennast betre i høve til mine haldningar om opphav og miljø.

I dag nyttar ho garveri i Noreg eller Sverige.

Malan gjer seg òg tankar om framtida for sauene. Ho håpar dei gamle husdyrrasane beheld mangfaldet sitt, og meinar det ville vore eit stort tap om Færøyane skulle avvikla sauehaldet, skifte til andre rasar eller at avlen skulle føre til at alle sauene vert like.

- Eg brukar råvara som den er, utan innfarging eller liknande. Det gjev sjølvsagt utfordringar, men det er òg akkurat det som gjer arbeidet med plagga så spanande og som gjer kvart plagg unikt.

- Og ikkje minst; tenk om mitt design kunne gjeve ekstra inntekter til sauehaldarane, og på den måten støtta bevaringa av gamle fargerike sauerasar, drøymer Malan.

Meir om Malan à Lofti sin design av skinnklede finn du på http://www.lofti-design.dk/

Tekst: Veronika Seim Bech
veronikaseim@yahoo.co.uk
Foto: Malan à Lofti

Avlsarbeidet på sau gir resultater:

- Bedre avkastning enn på børsen

Avlsarbeidet gir god årlig framgang for alle egenskapene i avlsmålet, bortsett fra fett. Framgangen er dobbelt så stor hos NKS som hos spælsau og sjeviot. Men sommerbeitet er antakelig for dårlig mange steder til at dyra utnytter sitt vekstpotensiale fullt ut.

Resultatene fra Sauekontrollen forteller oss at produksjonsresultatet er i stadig framgang. Lammetallet øker, lamma vokser raskere og kvaliteten på slakta blir bedre.

Framgangen kan ikke tilskrives bare én faktor, for både avl, fôring og stell bidrar. Denne artikkelen viser hvilken avlsmessig framgang vi har hatt for de enkelte egenskapene som inngår i avlsmålet, og i hvilken grad denne framgangen kommer til uttrykk i produksjonen.

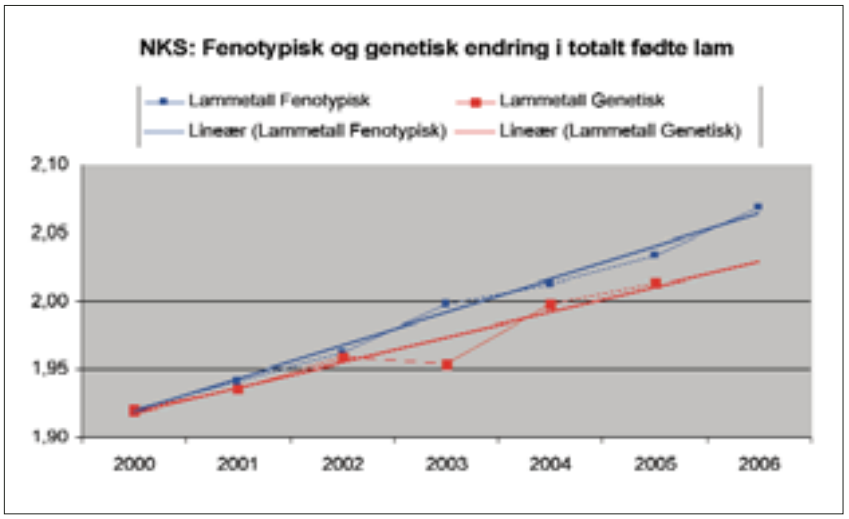

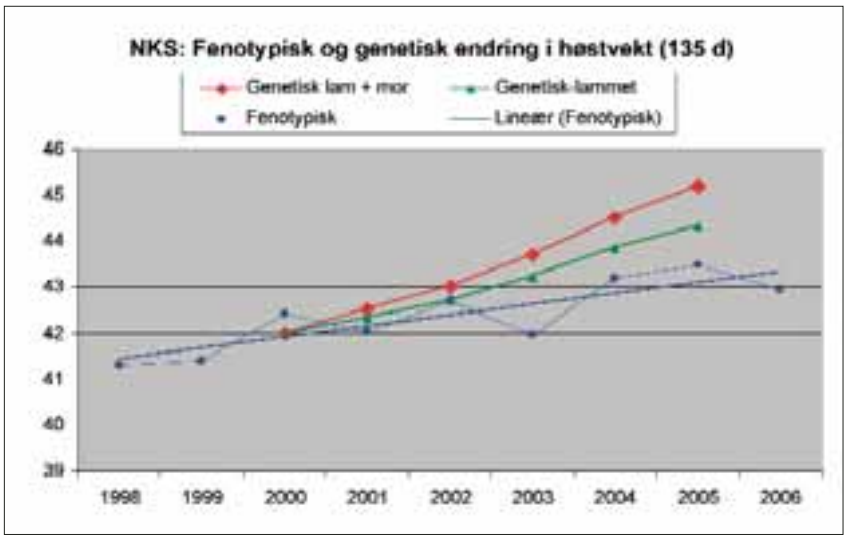

Avlsmålet

NSG driver nå et systematisk avlsarbeid på 3 raser; norsk kvit sau (NKS), spælsau og sjeviot.

Det overordnede avlsmålet er å *«utvikla ein sau som kan utnytta dei naturgjevne ressursane best mogleg»*.

Egenskapene i avlsmålet som inkluderes i indeksberegningene er:

- Lammetall (økt antall fødte lam).
- Morsevne (økt høstvekt på lamma som skyldes moras bidrag).
- Slaktevekt (økt tilvekst per dag fram til slakting).
- Kjøttfylde (bedre slakteklasse ved klassifisering).
- Fettmengde (lavere fettgruppe ved klassifisering).

Vi arbeider også med andre egenskaper som ullmengde, ullkvalitet og bruksegenskaper, men det er ikke tema for denne artikkelen.

Det beregnes en avlsverdi for hver av disse 5 egenskapene som er nevnt over. Disse publiseres som delindekser. Dyrets samlede avlsverdi uttrykkes i O-indeksen der de 5 egenskapene er veid sammen. Vektleggingen av den enkelte egenskapen i samleindeksen bestemmes gjennom det vi kaller de økonomiske vektene. Øker vi vekta på én av egenskapene, vil den få større framgang på bekostning av de andre.

Avlsmålet er det samme for alle 3 rasene; både egenskapene som inngår og den økonomiske vektleggingen av den enkelte egenskapen. Slik har det vært lenge, men her har vi ambisjoner om å utvikle egne avlsmål for hver rase.

Avlsmessig framgang

Avlsarbeidet tar utgangspunkt i dyrets

Tabell 1: Genetisk og fenotypisk framgang 1) per år for NKS, spæl og sjeviot.

Egenskap	NKS		Spæl		Sjeviot	
	Genetisk	Fenotypisk	Genetisk	Fenotypisk	Genetisk	Fenotypisk
Lammetall						
Totalt fødte lam	0,019	0,025	0,008	0,014	0,010	0,014
Høstvekt, kg						
Lammets levendevekt ved 135 d.	0,64	0,21	0,31	0,13	0,29	0,17
- derav morsevne	0,17		0,10		0,05	
- derav egentilvekst	0,47		0,21		0,24	
Slaktevekt, kg						
Lammets slaktevekt ved 150 d)	0,24	0,17	0,12	0,12	0,13	0,12
Slakteklasse						
1 enhet = 1 klasse	0,13	0,26	0,07	0,21	0,11	0,21
Fettgruppe						
1 enhet = 1 klasse	0,00	-0,06	- 0,02	-0,02	- 0,02	-0,02

1) Genetisk framgang er beregnet ut fra avlsverdien på prøveværene født i årgangene 2000-2005.
Fenotypisk framgang er beregnet ut fra resultatene for avlsbesetningen i Sauekontrollen i årene 1998-2006.

fenotype, altså det vi observerer om dyret i form av lammetall, høstvekt, slakteresultat osv. Det fenotypiske resultatet korrigerer vi så for kjente miljøfaktorer som effekten av besetningens avdråttsnivå, søyas kullnummer osv.

Ut fra de korrigerte fenotypiske resultatene beregner vi så avlsverdien, som er den delen av de observerte forskjellene mellom dyr som skyldes arveanleggene. Her baserer vi oss ikke bare på observasjoner på dyret selv, men også prestasjonene til avkom, foreldre og andre slektninger.

Alle dyr i avlsdatabanken vår får beregnet ny avlsverdi ved hver indekskjøring. Ved å ta gjennomsnittet av avlsverdien per årgang av dyr kan vi beregne om dyra blir bedre og bedre år for år. Hvis så er tilfellet har vi avlsmessig framgang. Framgangen beregner vi for hver enkelt egenskap. På den måten kan vi løpende kontrollere resultatet av avlsarbeidet vårt.

Framgang i produksjonen

Det er flott med avlsmessig framgang, men det hjelper lite om genene blir bedre hvis dette ikke kommer til uttrykk som bedre produksjonsresultater ute i besetningene.

I forbindelse med utregning av avlsverdiene får vi også beregnet hvilke fenotypiske endringer vi har hatt fra år til år. Hvis den fenotypiske framgang-

Fortsetter neste side.

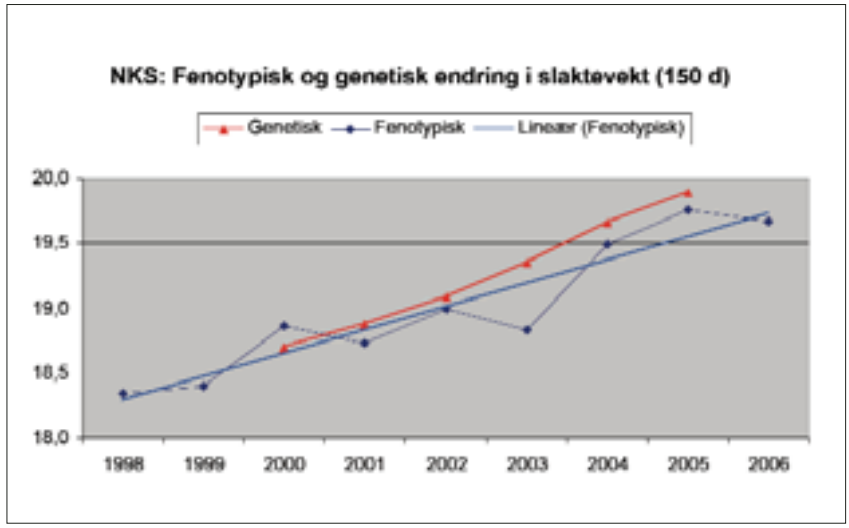

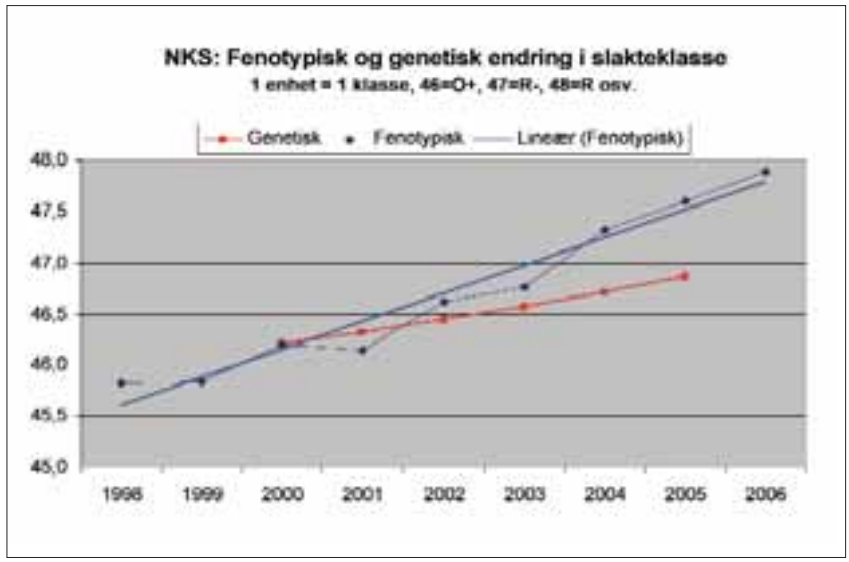

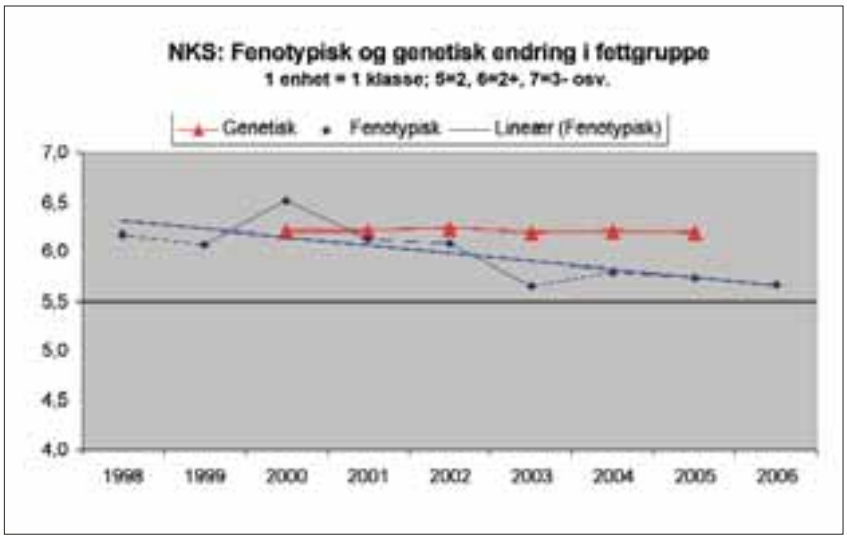

en, altså resultatet i felten, er større enn den avlsmessige framgangen, så forteller det oss at vi har forbedret både miljøet (fôring og stell) og genene. Hvis den fenotypiske framgangen er mindre enn den avlsmessige, klarer vi ikke å ta ut det genetiske potensialet som ligger i dyra våre.

Tabell 1 viser den genetiske og den fenotypiske framgangen per år for egenskapene i avlsmålet.

GJØDSELKJELLERPORT

Kontroll av gjødselporter.
Ta alltid en kontroll på gjødselporten din. Vi har delene på lager.
Kanskje den bør skiftes ut?

EIKERPORTEN en markedsleder, hvorfor:
- Den «skreddersys'» dvs. den produseres etter ønskelige mål.
- Enkel å montere (ca. 4 t.) gjør det selv.
- Åpnes og lukkes på 1 min.
- Prisen er gunstig.

Agro - Bygg & Teknikk As
N-3174 Revetal
Tlf.: 33 06 27 65 - 95 06 58 80
www.agrobygg.no

Framgang per år hos NKS

NKS har hatt fin avlsmessig framgang for alle egenskaper bortsett fra fett *(tabell 1)*.

Figurene viser framgangen over år. I løpet av 10 år dreier det seg om vesentlige endringer, både genetisk og fenotypisk.

Lammetallet har fenotypisk økt med mer enn den avlsmessige framgangen. Her har vi bedret miljøet så mye at vi har fått realisert hele den genetiske forbedringen og i tillegg fått en framgang som skyldes miljøforbedringer.

Tilveksten på lamma uttrykt som høstvekt ved 135 dager og slaktevekt ved 150 dager, har også vist en betydelig framgang per år. Men her ser vi at bare ca. 1/3 av den genetiske framgangen for høstvekt har kommet til uttrykk fenotypisk. Når vi kommer til slaktevekt, en halv måned seinere, er den fenotypiske framgangen ca. 3/4 av avlsframgangen. Dette tolker jeg som at sommerbeitet ikke er godt nok til at dyra får realisert sitt genetiske potensiale. Etter en tid på godt høstbeite har dyra fått realisert større andel av sitt genetiske potensiale.

Den avlsmessige framgangen for lammets høstvekt er delt i 2 genetiske komponenter; lammets egen tilvekstevne og moras evne til å mjølke og å ta seg av lamma på annet vis. Den samlede framgangen for høstvekt er fordelt med ca. 1/4 på framgang for morsevnen og ca. 3/4 for lammets egen tilvekstevne.

Slakteklasse har hatt god avlsmessig framgang, og fenotypisk framgang er dobbelt så stor. Produsentene har tydeligvis lært hva som skal til for å få god klasse.

Fettgruppe har ikke vist noen avlsmessig framgang, og bare en liten fenotypisk framgang.

Spælsau og sjeviot

Den avlsmessige framgangen hos spæl og sjeviot er omtrent halvparten så stor som framgangen hos NKS *(tabell 1)*. Forholdet mellom avlsmessig framgang og fenotypisk framgang viser det samme mønsteret som hos NKS.

Populasjonen i væreringene er på 120.000 søyer av NKS, 15.000 spæl og 3.000 sjeviot. En stor populasjon gir et mye bedre grunnlag for en stor avlsmessig framgang enn en mindre, ikke minst når vi kan selektere de alle beste værene til semin. Dette kan forklare at spæl og sjeviot har mye mindre framgang enn NKS. Er det bare populasjonsstørrelsen som betyr noe, så skulle spæl hatt større framgang enn sjeviot. Men slik er det ikke, de er omtrent like gode. Det er altså ikke nok å ha en stor populasjon; avlstiltaka må også gjennomføres med kvalitet. Her må sjeviotringene ha vært flinke, mens det ser ut til å ha sviktet litt i gjennomføringen i spælringene.

Verdien av avlsmessig framgang

Vi investerer årlig mellom 10 og 15 mill. kroner i avlsarbeidet på sau, da er dugnadsinnsatsen i væreringene regnet med. Den årlige investeringen forbedrer avlsmaterialet med 10 kroner per søye (NKS). Det bedrede genetiske nivået slites ikke, og det er forsvarlig å regne med en lang avskrivningstid på investeringen.

Hvis vi forutsetter at framgangen etter hvert blir spredd til halvparten av søyene i Norge, ca. 500.000 dyr, tjener vi 5 mill. kroner hvert år på ett års investering i avlsarbeid. Investeringen er tjent inn etter 3 år. Avlsarbeidet er derfor svært lønnsomt, langt bedre enn å sette pengene i aksjer på børsen.

Thor Blichfeldt
tb@nsg.no

Aktuelt i tida - no kan du spare tusenlappar!

Supersterke gjerdeapparat for sau!

393-601.700, **Clos 2000**, Europas mest selde standardapparat som kan brukast til vanskelege dyr. Svir graset, eit kraftig apparat med 4 Joule slagstyrke, 8 W, 10.000 V, 50 impulsar pr. min, vekt 2,8 kg. Pris kr 1.380,00.

393-607.800, **Secur 2005**, toppspenning 12.000 V, maks slagstyrke 6 Joule, uttak to med redusert slagstyrke 1 Joule. Gir doble impulsar, lamper avslører spenningstap, jordinga kan testast, med fleire av morgondagens finesser innebygd. Pris kr 2.090,00.

393-618.800, **Clos 150-2 batteriapparat** (u/batteri), den store slageren for dei som driv med sau og treng eit sterkt gjerdeapparat som kan brukast med både tørrbatteri, akkumulatorbatteri og solcelle. Impulsstyrken kan regulerast i 8 steg for dermed å få størst mogeleg effekt og for samstundes å spara straum, ca. 50 impulsar pr. min, og med dei aller siste finessane som måling av straumstyrke på batteriet. For vern av batteriet: automatisk økonomi-innstilling når ladenivået er kome ned til 20%. Vekt 3,7 kg.
Clos 150-2 m/ 10 W solcelle m/laderegulator, kr 4.150,00.
Clos 150-2 m/ 25 W solcelle m/laderegulator, kr 6.050,00.

Me har 14 ulike modellar gjerdeapparat å velja mellom.

Den endelause suksessen - KOMBINETTING!

Den nye nettingen som står fint «oppreist». Makalause lågprisar på netting med støttespilar.

Den nye elektriske gjerdenettingen som har vorte så populær fordi den har innstøypte støttespilar i **tillegg** til dei 14 stolpane. Me leverer nettingen i 90 og 105 cm høgde, med 1 eller 2 piggar på stolpane. Stor maskestorleik gjer at lamma ikkje kan setje seg fast.

Art. nr.:	Størrelse	Ant. stolper	Ant. pigger	Pigglengde	Pris
148-KOMBI 901	90 cm x 50 m,	14 stolper,	1 pigg.	17 cm	700,00
148-KOMBI 902	90 cm x 50 m,	14 stolper,	2 pigger	17 cm	800,00
148-KOMBI 1051	105 cm x 50 m,	14 stolper,	1 pigg	17 cm	825,00
148-KOMBI 1052	105 cm x 50 m,	14 stolper,	2 pigger	17 cm	925,00

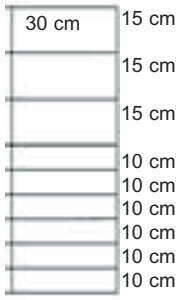

Nyheit! Viltnetting i høgde 145 og 170 cm og stolpar med to piggar.

Gode tilbod på gjerdestolpar og tråd/band:

363-44410, Kvit plaststolpe m/ 7 feste, 1 pigg, total lengde 104 cm, kr 12,50.
230-10644, Glasfiberforsterka stolpe m/ 5 feste, 1 pigg, totallengde 103 cm, kr 18,00.
393-631200, Gjerdetråd Extrableu, m/6 leiarar, 250 m, kr 200,00.
103-105.3, Kvitt gjerdeband 13 mm, 5 rustfrie leiarar, 200 m, kr 130,00.
(Fleire typar stolpar, tråd og band finn du i katalogane våre og på internet www.nessemaskin.no)

Permanent elektrisk gjerde!

Raskt, billig og lang levetid!

363-44471, Pålerør Ø 100 mm. Vekt 13,5 kg. Kr 600,00.

Securgal, galvanisert ståltråd.
393-633000, ø 1,6 (400 m), kr 235,00.
393-633100 , ø 2,5, (ca 600 m), kr 595,00.

363-44704, Galvanisert temp.utjevningsfjør for ståltråd 2,5 mm, kr 50,00.

Gripple trådskjøt,
059-MINI, For 2 mm, kr 8,00.
059-MIDI, For 3 mm, kr 8,50

Skruisolator, tubeisolator, spennisolator m.m. Me har alt du treg for el. gjerdet!

Be om våre gratis katalogar!

Ny kassevekt!

Elektronisk kassevekt frå Farmer Tronic. Varmgalvanisert og med elektronisk vegehovud (kan også brukast på dei gamle blå kassevektene). Elektronikken er behandla med beskyttelseslakk for å tåle miljøet i fjøsen. Kapasitet 200 kg med 100 g inndeling.
Indre mål: L 135 cm, B 35 cm, H 80 cm
Ytre mål: L 142 cm, B 70 cm, H120 cm
Kr 7950,00 + delfrakt.

Kan no leverast med avansert vegehovud og scanner for elektroniske øyremerker.

Fraktfri levering ved ordrar over kr 1100,00. (med få unntak)
Alle nemnde prisar er utan moms, så den kjem i tillegg.
Nessemaskin har landets største utval av reiskap for stell av dyr slik at du kan tena pengar på å handla rasjonelt. Då kan du dra nytte av dei fraktfrie leveringane!

Masta-Kill

Masta-Kill med biologisk nedbrytbar komponent, verkar mot alle slag insekt og skadedyr: Veggelus, flått, biller, maur, kakerlakk, fluger, edderkopp, lopper, lus, mygg o.l. Verksam også mot stokkmaur, ja til og med tremidd tek ein «knekken på» med Masta-Kill. Inneheld ikkje løysemiddel eller drivgass og er ikkje brennbar. Varer i fleire veker.
422-6001, 0,5 l flaske m/sprayhovud, kr 99,00.
422-6002, 0,5 l refill (u/sprayhode), kr 74,00.
422-6003, 2,5 l kanne, kr 299,00.
422-6004, 5 l kanne, kr 499,00.

Unngå at lamma dine blir revemat!
363-2294, Kannibalolje 1/2 l, kr 98,00.
Virkar også frå-støytande på fluger.

Katalogar med mange gode nyheiter!

Send meg utan forpliktelsar:
- O **Hovudkatalog** "Bondens Supermarked"
- O El. gjerdeutstyr
- O Lacme gjerdeapparat
- O Drikkeutstyr
- O Vern av hus, hage og planter (Masta-Kill o.l.)

Importør og hovudforhandlar for Noreg:
A/S Nessemaskin,
Nessane, 6899 Balestrand,
tlf: 57 69 48 00, fax: 57 69 48 01
email: nessemaskin@nessemaskin.no
www.nessemaskin.no

Namn: .....

Adr: .....

Postnr/stad: .....

Eg driv med: O Sau O Geit O Ku O Gris

Saueseminsesongen 2006:

Nedslående resultat for frossensæd

Seminsesongen 2006 inneholdt mye positivt for NSG Semin, men det ga også en nedtur. Tilslaget med frossensæd falt kraftig fra året før. Fjorårets forsøk med tining ved 50 grader gir oss berettiget håp om stor framgang til høsten som kommer!

I 2006 solgte vi 30 000 sæddoser; 70 % som frossensæd og 30 % som fersksæd. Vi har fått rapportert inn resultatet fra 53 % av inseminasjonene med frossensæd og 63 % av inseminasjonene med fersksæd. Produsentene har registrert om søya har løpt om eller ikke, og resultatet er beregnet som tilslagsprosent. Tilslagsprosenten tilsvarer den andelen av de inseminerte søyene som ikke har løpt om.

Figur 1, som viser utviklingen i tilslaget fra 2001 til 2006, forteller oss at 2006 dessverre ble et skuffende år. Årets frossensædresultat er det dårligste noen gang.

Fersksædresultatene

Tilslaget for alle stasjonene samlet ble 72,7 %, en liten nedgang fra fjorårets resultat på 73,7 %. I 2005 var det nesten ingen forskjell mellom stasjonene. Slik var det ikke i 2006. Særheim fikk 79,3 %, Staur 75,0 % og Blindheim 63,6 %. Vi er godt fornøyd med resultatene fra Særheim og Staur, men er selvsagt ikke fornøyd med resultatene fra Blindheim.

Vi har fått spørsmål om flyttingen av eliteværene mellom Blindheim og Særheim kan være årsaken til det lave tilslaget. Dette har vi sett på, men forklaringen ligger ikke her.

Det er for oss uforklarlig hvorfor Blindheim skal få en slik nedgang i resultatet, men en eller annen systematisk svikt har det vært. Denne har vi ikke oppdaget i kvalitetskontrollen vi foretar i produksjonen av sæddosene.

Figur 1.

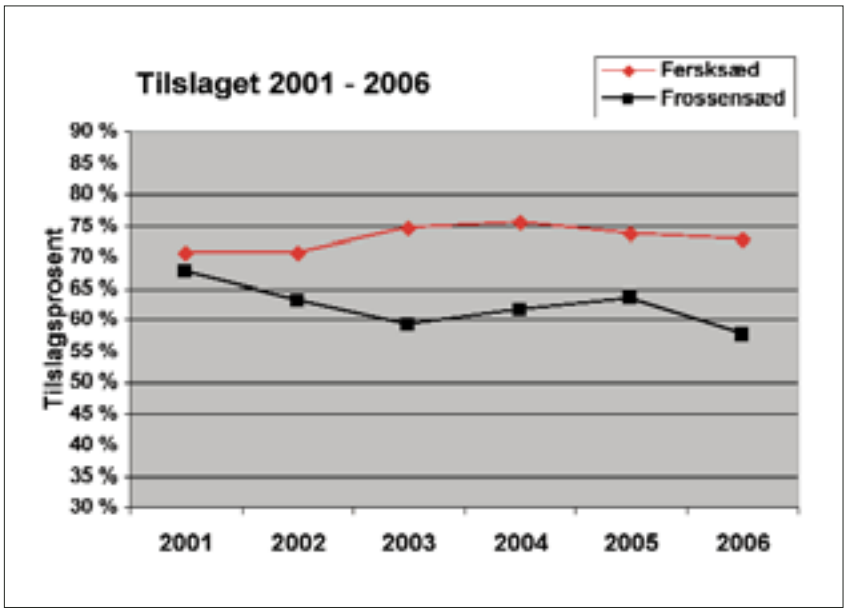

Før neste sesong vil vi gå nøye gjennom prosedyrene for å være så sikre som overhodet mulig på at vi «følger boka» og får resultatene på Blindheim tilbake der de bør være.

Frossensædresultatene

I 2005 gjorde vi et lite forsøk med mediumstrå som ga oss grunnlag for å gjøre følgende endringer i produksjonsprosessen:

- Ministrå (0,25 ml) ble byttet ut med mediumstrå (0,5 ml).
- Fortynningsvæska ble endret til Andromed.
- Sentrifugering av sæden kunne avvikles.
- Antall sædceller i dosen ble økt med 10 %.

Vi hadde forhåpninger til at de 2 siste tiltakene skulle bidra til en bedring av resultatene i 2006, men dette slo ikke til. Resultatet ble 57,7 %, en stor nedgang fra 63,2 % i 2005.

Det var ingen forskjell mellom sæd produsert på Staur og på Særheim, og det viser at svikten antakelig er knyttet til skifte av produksjonsprosess. Ettersom det var første året med frossensædproduksjon på Særheim, kan mannskapet der egentlig være fornøyd med hva de fikk til.

Ettersom vi ikke hadde gjort forsøk med ulike tinetemperaturer i 2005, beholdt vi tining ved 35°, en robust metode for produsentene. Mediumstrået har tykkere vegg enn ministrået, og tinetida ble derfor økt fra 15 til 30 sekunder for at temperaturen i sæden skulle komme opp i over 20°. Dette var det ikke alle som fikk med seg i starten av sesongen. Vi ser av *figur 2*, som viser utviklingen i tilslaget, at resultatet ble vesentlig bedre ut gjennom sesongen. Vi tror dette skyldes at flere og flere etter hvert tinte stråene tilstrekkelig lenge.

Forsøk med ulik tinetemperatur

I 2006 gjorde vi et større forsøk med 1.200 inseminasjoner der vi tinte sæden fra årets produksjon i mediumstrå ved 35°, 50° eller 70°. Resultatene går fram av *figur 3*.

Vi ser at tining ved 50° gir over 10 %-poeng bedre resultat enn tining ved 35°. Et resultat som er det beste vi har oppnådd siden 2001, det siste året vi brukte Minitüb-strå (kort strå med tykk vegg). Minitüb-strået tinte vi ved 70°.

Tabell 1. Resultater oppnådd på den enkelte stasjonen

Tilslaget sesongen 2006

	Solgte doser	Rapportert	Tilslag
Fersksæd			
Blindheim	2.661	61 %	63,6 %
Særheim	2.192	60 %	79,3 %
Staur	4.091	66 %	75,0 %
Totalt	**8.944**	**63 %**	**72,7 %**
Frossensæd			
Særheim	2.585	54 %	57,4 %
Staur	18.472	53 %	57,7 %
Totalt	**21.057**	**53 %**	**57,7 %**

Figur 2.

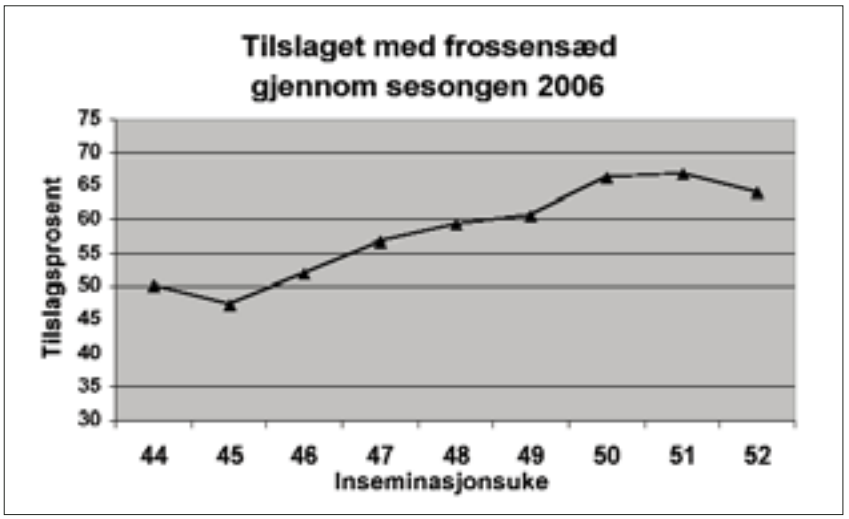

Figur 3.

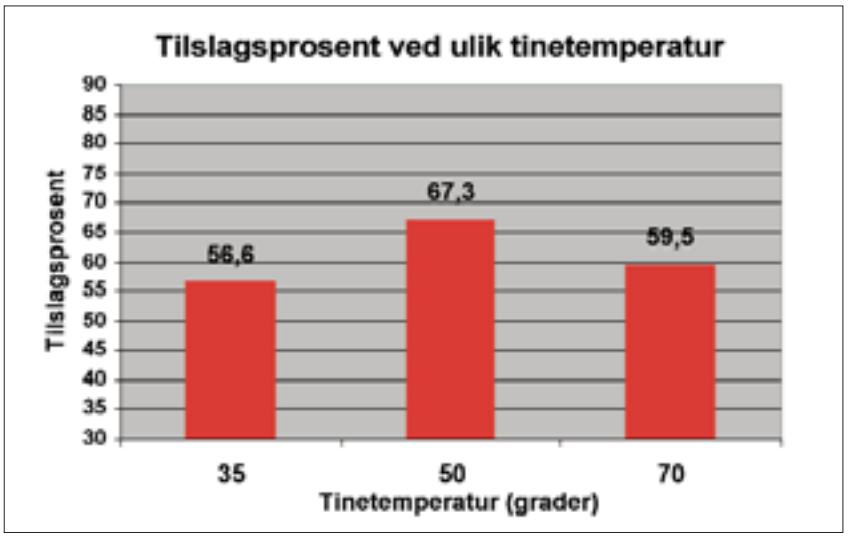

Mediumstrået har samme veggen og samme diameter som Minitüb-strået, men er dobbelt så langt. Vi ser at tining ved 70° i forsøket gir litt bedre resultat enn tining ved 35°, men langt under tining ved 50°. Tining ved 70° krever meget stor nøyaktighet når det gjelder tinetida, en liten bom gjør at sæden ikke blir tint eller så blir den drept.

Hva gjør vi i 2007?

Vi vil fortsette med mediumstrå og produksjonsprosedyren som ble etablert i 2006, men tinetemperaturen vil bli endret til 50°.

Årets forsøk gir oss forhåpninger om at vi i 2007 skal kunne komme tilbake til et normalt resultat med frossensæden, i alle fall opp mot 65 %.

Måtte bare saueholderne ha de samme forhåpninger og fortsette å kjøpe minst like mye sæd som de gjorde i 2006.

Thor Blichfeldt
tb@nsg.no

Økonomisk kompensasjon for 2006

NSG Semin AS er heleid av NSG. Selv om selskapsformen er et aksjeselskap, så har vi som andre samvirkeforetak som formål å levere best mulig og billigst mulig tjenester til eierne.

Økonomisk sett var 2006 et godt år for NSG Semin. Vi forbedret driftsresultatet med over en halv million gjennom en mer rasjonell produksjon og kunne derfor vise et positivt resultat etter flere år med underskudd.

Styret i NSG har vedtatt å benytte hele årets overskudd og vel så det til en økonomisk kompensasjon for det skuffende frossensædresultatet og fersksædresultatet på Blindheim i 2006. Vi vil refundere 10 % av sædavgiften.

Kreditnota blir produsert i slutten av juni. Vi håper flest mulig lar oss trekke fra beløpet på fakturaen for 2007, så sparer vi mye arbeid på at vi slipper å ordne med tilbakebetaling av beløpet.

Stort lammetap i 2006

Tall fra Sauekontrollen viser at lammetapet igjen har økt i 2006 i forhold til 2005, og tapsprosenten ligger nå på i alt 12,9 % av alle fødte lam i besetningene som er medlem av kontrollen.

Lammetapet svinger noe fra år til år, men nådde i 2006 den høyeste toppen på flere år. Andel dødfødte har også økt, og har nå kommet opp i 4,1 %, som tilsvarer 23 686 lam.

Lammetap størst etter utslipp på sommerbeite

I 2005 var lammetapet for første gang størst i perioden før sommerbeite, altså i inneperioden og på vårbeite. Nå i 2006 snudde imidlertid trenden tilbake til at tapsprosenten var størst etter utslipp på sommerbeite. Etter at det har vært en nedgang i tap på sommerbeite i de senere år, gikk tapsprosenten opp fra 7,5 % i 2005 til hele 8,7 % i 2006, beregnet ut fra antall fødte lam. I Sauekontrollen er det Nord-Trøndelag (16,5 %) og Finnmark (10,3 %) som er registrert med det største tapet fra sauene slippes på sommerbeite.

Sauekontrollen har nå startet å bruke begrepet risikopopulasjon i beregning av lammetap, en ny beregning som blant annet ble brukt på Årsutskriften for 2006. At lammetapet er beregnet ut fra risikopopulasjonen vil si at antall tapte lam i perioden er regnet ut fra antall lam som var i live før perioden som det beregnes lammetap for. Tapsprosenten er dermed uten de dødfødte når det beregnes død inne, den er ut fra lam i live før utslipp på vårbeite når det beregnes tapt på vårbeite og før utslipp på sommerbeite for tapt på sommerbeite. Ut fra en slik beregning er det 9,7 % av lamma i Sauekontrollen som slippes på sommerbeite, som ikke kommer tilbake om høsten.

Fortsatt økt lammetap i inneperioden

Selv om lammetapet igjen er størst fra utslipp på sommerbeite og utover sesongen, har også andel dødfødte og tapte lam i inneperioden økt og medvirket til et generelt høyt lammetap i 2006. Totalt har andel tapte lam fra fødsel og til slipp på sommerbeite holdt seg som i 2005, men dette er klart høyere enn tidligere år. De siste årene har det vært sterk fokus på å øke lammetallet. Selv om antall fødte lam har økt fra 1,95 i 2005 til 2,00 i 2006, har det derimot ikke ført til flere lam om høsten. Å sette fokus på å få ned lammetapet vil kunne bidra til at et økt antall fødte lam per søye faktisk fører til bedre produksjonsresultat.

Nedgang i medlemstall og søyetall

Antall medlemmer i kontrollen fortsetter dessverre å synke, men andelen av saueprodusentene i landet som er medlem holder seg stabilt på litt over 25 %. Den generelle nedgangen i antall saueprodusenter i landet viser seg også i Sauekontrollen, ved at de fleste som melder seg ut av kontrollen også slutter med sau.

For andre år på rad registrerer vi også en nedgang i antall søyer i kontrollen. Det gjennomsnittlige antall dyr per besetning har dermed stabilisert seg på vel 74 søyer. Som kjent ligger medlemmer av Sauekontrollen noe over landsgjennomsnittet når det gjelder gjennomsnittlig besetningsstørrelse, som i dag er på knappe 56

Friskt lam. Lammetapet i Sauekontrollen er nå oppe i 12,9 % av alle fødte lam. Et godt miljø og rikelig med råmelk er med på å forebygge mot tap av lam. (Foto: Grethe Ringdal)

Sauekontrollen

- Landsomfattende husdyrkontroll for sau
- Åpen for alle saueholdere i Norge
- Utviklet i 1984 og revidert i 1995
- Rundt 4 000 medlemmer
- Over 50 rådgivere/registratorer rundt om i landet

Sauekontrollens årsmelding 2006

Tallene er hentet fra Sauekontrollens årsmelding for 2006. Den blir sendt ut til alle medlemmer og andre interessenter i mai. Ønsker du å få tilsendt årsmeldingen, ta kontakt med Animalia. Årsmeldingen legges også ut på www.animalia.no/sauekontrollen

sau per bruk. 15,4 % av besetningene i Sauekontrollen hadde mellom 100 og 150 søyer i buskapen ved årsskiftet, mens 7,5 % hadde flere enn 150 søyer.

Flere registrerer selv

Det finnes i dag registreringsprogram hvor produsenten selv kan registrere opplysninger på sine dyr, og en stadig større andel av produsenter i Sauekontrollen registrerer selv. I underkant av 1 100 medlemmer er aktive brukere av Bondeversjon, mens 500-600 av medlemmene bruker Led-Sau. Andelen medlemmer som bruker Bondeversjon har dermed økt fra 22,5 % i 2005 til 27,7 % i 2006. Til sammen er det nå over 40 % av medlemmene som registrerer i eget dataprogram.

Stine Løvik,
stine.lovik@animalia.no
Valeria Khvalynskaya,
valeria.khvalynskaya@animalia.no

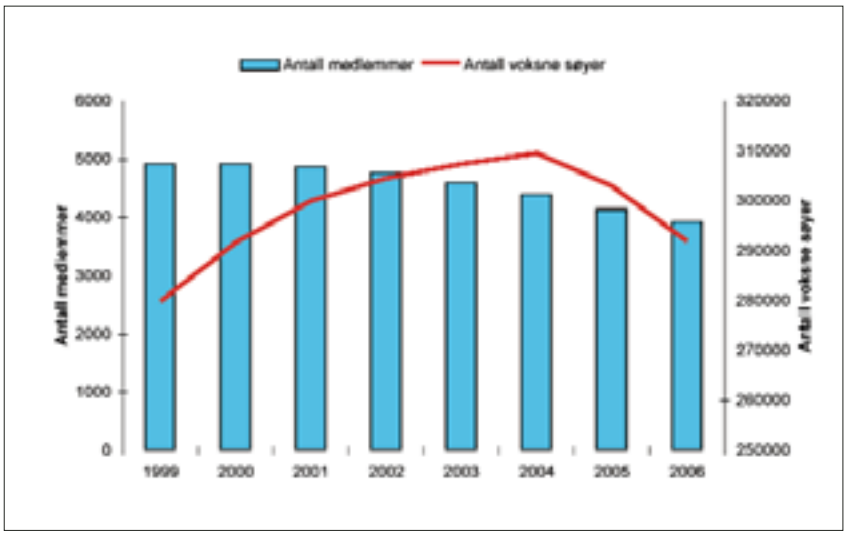

Figur 1: Endringer i medlemstall og antall søyer registrert i Sauekontrollen

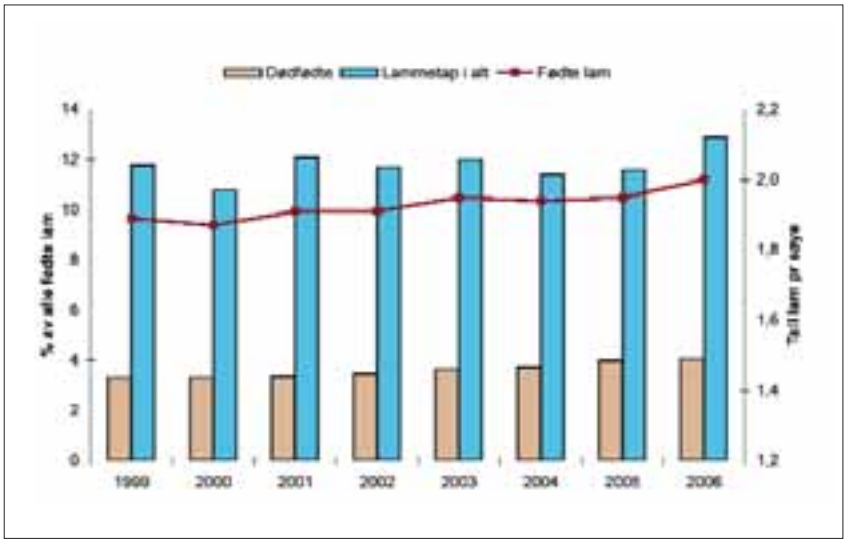

Figur 2:
Utviklingen av %-andel dødfødte og tapte lam i alt, samt antall fødte lam

Tørrgjødslespreiar
gafner
Maksimal utnytting av saue-, geite- og hønsegjødsel og talle.
Kutter og spreier 3 - 25 m ut i terrenget. Også i vekstsesong
Sjå også:
www.gafner.no

Pris frå
kr. 75 000,- eks. mva.
(transporter)
MASKINSENTERET A/S
6851 Sogndal Tlf. 57 67 16 22
6801 Førde Tlf. 57 83 70 90
www.maskinsenteret.as

Innredning
for sau, geit og storfe
Strekkmetall
Holmslet
Mek. verksted AS
8646 Korgen
Tlf.....75 19 11 90
Mob. 957 51 581
Priv 75 19 14 28
Fax 75 19 07 66

Minirundballepresse
og utstyr kjøper du fra
Miniballespesialisten
Tlf: 994 14 572
Faks: 38 37 67 10

Nye mål i geitavlen

- mer kasein og mindre frie fettsyrer

Høyt innhold av frie fettsyrer (FFS) kan gi harsk og beisk smak på geitmelka. For å forbedre melkekvaliteten har Avlsrådet for geit vedtatt at frie fettsyrer skal inkluderes i avlsarbeidet.

I tillegg må geitmelka få bedre kvalitet for å bli et stabilt godt råstoff for produksjon av kvit geitost. Avlsrådet for geit har derfor også vedtatt å redusere null-variantene av alfa-s1-genet for å øke innholdet av alfa-s1-kasein i mjølka. Dette vil gi mjølka bedre ystingsegenskaper samtidig som det også bidrar til en reduksjon i frie fettsyrer.

Strategien for geitmelka

TINE sin strategiplan for geit fram mot 2010 har som mål en svak økning av produksjon og omsetning av geiteprodukter (5 %). For å nå dette målet er to av strategiene:

1. *Særpreget ved norsk geitehold (utmarksbeite) reindyrkes og legges til grunn for geiteholdet. Ost, både brun og hvit, forblir hovedprodukter.*

2. *Innholdet av frie fettsyrer i geitemelka må reduseres så smaken tilpasses forbrukernes preferanser.*

Avlsarbeidet i NSG må støtte opp om strategien som er lagt for næringa av TINE og bidra til at målet om økt omsetning av geiteprodukter kan bli nådd. For å tydeliggjøre satsingen på osteproduksjonen har Avlsrådet for geit revidert det overordnede avlsmålet for avlsarbeidet med norsk mjølkegeit:

> *Utvikle ei geit som produserer mjølk med god og særegen geitsmak, godt egnet for produksjon av ulike typer geitost. Geita skal ha god helse og fruktbarhet og gode bruksegenskaper. Den skal kunne utnytte de naturgitte ressursene best mulig.*

Som en konsekvens av TINE sin strategiplan og det reviderte avlsmålet, vil melkekvalitet få enda større betydning i geitavlen enn tidligere.

Reduksjon av frie fettsyrer

Innholdet av frie fettsyrer (FFS) varierer gjennom året og laktasjonen. God energibalanse hos geitene gjennom hele laktasjonen og i tørr-

Viktige endringer i avlsmålet ble vedtatt da Avlsrådet for geit hadde møte 17.-18. april. F.v: Ingunn Nævdal, Veronica Fagerland, Helga Kvamsås, Ola Søgnesand, Tormod Ådnøy og Thor Blichfeldt. Leder Åge Lohn var forhindret fra å møte.

perioden har stor betydning for å kunne produsere melk med lavt innhold av FFS. Fôringens påvirkning på nivået av FFS er godt kjent og dokumentert. Hvor mye geitenes arvemateriale påvirker nivået av frie fettsyrer i melka, har vært mer usikkert.

Frie fettsyrer påvirkes av avl

Melkeprøver av enkeltgeiter er analysert for innhold av FFS siden 2004. På grunnlag av disse dataene har vi i NSG gjennomført en genetisk analyse av FFS og funnet en arvegrad på samme nivå som arvegradene for protein- og laktoseprosent. Arv betyr dermed en god del for geitas nivå av FFS i melka.

På bakgrunn av dette har Avlsrådet for geit besluttet at FFS skal tas inn som en kvalitetsegenskap i avlsarbeidet på geit.

Proteiner i geitemelka

Ved ysting av kvit geitost er proteinene i melka av avgjørende betydning. Geitemelka inneholder ca 3,0 % protein (30 gram per liter). Omtrent 80 % av proteinet består av kasein (20-25 g/l). Kaseinet er fordelt på 4 kaseinproteiner:

1. Alfa-s1-kasein: 3,5 gram per liter
2. Beta-kasein: 7,1 gram per liter
3. Alfa-s2-kasein: 3,7 gram per liter
4. Kappa-kasein: 4,2 gram per liter

Både total mengde kasein og innholdet av hver av de 4 kaseinvariantene viser stor variasjon, både mellom raser og mellom enkeltgeiter innen rase. Mengden alfa-s1-kasein kan for eksempel variere fra 0 til 7 gram per liter avhengig av genstatus. Tallene for innhold over må derfor ikke tas som absolutte verdier, men som en indikator for innhold av de ulike kaseinene.

Produksjonen av disse 4 kaseinproteinene i geitmelka er styrt av hvert sitt gen. Disse kaseingenene har mange ulike genetiske varianter. I Norge har vi spesielt rettet oppmerksomheten mot alfa-s1-genet og variantene som gir et «null-allel». En null-variant av alfa-s1-genet resulterer i et bortfall av alfa-s1-kasein i melka. Ei geit som er homozygot for «Null» («Null»" * «Null») vil derfor ikke produsere alfa-s1-kasein i mjølka.

Spesielle norske gener

Norsk melkegeit skiller seg genetisk fra melkegeiter i andre land blant annet ved en svært høy frekvens av null-allel i alfa-s1-genet. Med en genfrekvens på 80 % null-alleler gir dette følgende genstatus for populasjonen:

Homozygot «Null» * «Null»	64 %
Heterozygot «Ikke-null» * «Null»	32 %
Homozygot «Ikke-null» * «Ikke-null»	4 %

Hva oppnår vi med å redusere forekomsten av null-varianten?

Genotypenes betydning for melkekvaliteten er kompleks, men det ser ut til at en reduksjon i frekvensen av null-varianten av alfa-s1-genet kan:

1. Bedre ystbarheten av mjølka
2. Redusere forekomsten av frie fettsyrer i mjølka

Til tross for lengre tids forskning kan vi enda ikke si med stor sikkerhet hva en reduksjon i frekvensen av «Null» i alfa-s1-genet vil bety for mjølkekvaliteten og produktkvaliteten, og dermed for økonomien i næringa. Svaret vil blant annet være avhengig av hvilke genvarianter vi erstatter de norske null-variantene med. Nyttekost-analyser vil være svært usikre inntil vi har kartlagt bedre hvor store effekter vi snakker om.

Forsøk med import av bukkesæd fra Frankrike

I Frankrike er det selektert på de variantene av alfa-s1-genet som gir den høyeste produksjonen av alfa-s1-kaseinet (såkalt sterke varianter). De har derfor nå en høy frekvens av de mest positive variantene i rasen Alpine.

NSG og TINE skal, i tett samarbeid med Sunnylven bukkering i Møre og

Fortsetter neste side.

Romsdal, gjennomføre et lukket forsøk som skal kartlegge hvor store forskjeller det er mellom geiter av ulike genotyper når det gjelder produksjon og mjølkekvalitet, spesielt ystingsegenskaper og lukt/smak/FFS. Norske genotyper skal sammenlignes med krysninger med fransk Alpine som lages gjennom import av sæd.

Avlsrådet skal ha disposisjonsrett over dyr i første og andre generasjon etter den importerte sæden. Det vil være aktuelt å krysse tilbake til den norske melkegeitrasen samtidig som det tas vare på de gode genene. Forsøket vil starte opp våren 2007 og avsluttes i 2010.

Forsøket i Sunnylven skal gi grunnlag for å kunne bestemme vegen videre for arbeidet med å forbedre mjølkekvaliteten gjennom å endre genfrekvensene for kaseingenene.

Ta hensyn til kaseingen i geitavlen

Selv om det er en del usikkerhet knyttet til hvor stor effekt det har for melkekvaliteten å redusere frekvensen «Null»-vaianten av alfa-s1-genet, har Avlsrådet for geit vedtatt å ta forsiktig hensyn til dette i avlsarbeidet.

Vi har i flere år gentestet bukker som har blitt satt inn i avlen i bukkeringene. Vi kjenner derfor statusen for dem, men denne informasjonen er ikke benyttet ved utplukk av bukker.

Som omtalt før i artikkelen er det bare omkring 1/3 av norske bukker som har «Ikke-null» i enkel eller dobbel dose. En raskest mulig endring i genfrekvensene basert på utstrakt bruk av bukker fri for «Null» vil med stor sannsynlighet gi en uforsvarlig innavlsøkning. Vi må derfor bruke tid på å endre genfrekvensene og akseptere bruk av heterozygote bukker.

Bruk av avlsverdier på veien mot målet

Dyras avlsverdi benyttes for å rangere dyra og velge ut foreldre til neste generasjon.

Vi får nå 2 nye egenskaper i avlsmålet; frie fettsyrer og genstatus for alfa-s1-kasein. Avlsverdien for FFS vil bli beregnet sammen med mjølkemengde og innhold av protein, laktose og fett. Det vil bli publisert en egen delindeks for FFS, første gang i november 2007.

Det vil også bli laget en delindeks for genotype for alfa-s1-genet. Genotypen kan også telle med ved utvalg av bukker som skal settes inn i avlen som prøvebukker. I år ble det for knapp tid til å få tatt ut prøver og analysert kåringskandidatene, men neste år vil det være mulig å få gjort dette i god tid før kåring.

Alle egenskaper som er med i avlsmålet skal heretter inngå i Avlsindeksen (samleindeksen). Avlsrådet har ikke vedtatt ennå hvor stor vektlegging FFS og genotype for alfa-s1 vil få i forhold til de andre egenskapene i Avlsindeksen. Dette krever nærmere utredning.

Ingunn Nævdal
Thor Blichfeldt

Kommentarer fra TINE:

Helga Kvamsås er fagrådgiver geit i TINE og representerer TINE i Avlsrådet for geit. Vi spurte hva hun mener om innføring av de nye egenskapene i avlsmålet.

- Det er veldig positivt at disse to kvalitetsegenskapene nå tas inn i avlsarbeidet, uttrykker hun. - TINE har jobbet mye med fôring for å heve kvaliteten på geitmelka. Smaken er blitt bedre og tørrstoffinnholdet har gått opp, men det er ikke dermed sagt at målet er nådd. Det er fortsatt problemer med smaksfeil, særlig i perioder av året. Vi ser at det er stor variasjon mellom geiter i samme besetning selv om de er på samme laktasjonsstadium og har lik fôring. Det er mye som har tydet på at arv spiller en rolle og det er derfor ikke overraskende at det er funnet såpass høy arvegrad for frie fettsyrer (FFS), legger hun til.

- Vi vet at innholdet av FFS i melka er et spesielt viktig kvalitetsmål. Det er satt stort fokus i TINE nå på å redusere nivået av frie fettsyrer. Planen er å innføre FFS som et betalingskriterium ved utbetaling til produsent fra 1.1.2008, sier Kvamsås.

Kvamsås vil gjerne poengtere at melkekvalitet nå blir vektlagt ennå mer i avlsarbeidet enn tidligere, er helt i tråd med TINE sin strategi for geit. TINE satser på økt omsetning av geitmelkproduktene. Ost skal fortsatt være hovedproduktet og Kvamsås tror de hvite ostene vil få større betydning framover. Dermed er det viktig at geitmelka er godt egnet til ysting.

- En reduksjon av frekvensen av null-varianten av alfa-s1-genet er et tiltak for å bedre ystbarheten. I tillegg ser det ut til at denne varianten har sammenheng med nivået av FFS. En reduksjon av frekvensen av null-varianten vil dermed også være gunstig for å få ned antall FFS i melka, avrunder hun.

Fakta om frie fettsyrer

Et godt og stabilt melkeråstoff er helt avgjørende for stabil produktkvalitet. Innholdet av frie fettsyrer (FFS) i geitmelka gir uttrykk for graden av fettspalting. Jo høyere innholdet av frie fettsyrer er, jo større er faren for usmak og jo dårligere er melka egnet til osteproduksjon. Innholdet av frie fettsyrer i melka er derfor et svært viktig kvalitetsmål.

Ustabil fettfase i melka gjør den svært utsatt for fettspalting når det går noe tid før melka blir varmebehandlet. Varmebehandling gjør melka mer robust og stabil og fører til at den tåler transport og lagring bedre. Generelt kan det sies at hvite melkeprodukt er mer ømtålig for melk med beisk/harsk smak enn brunost (som er sterkt oppvarmet under foredlingsprosessen). Årsaken til høyt innhold av frie fettsyrer i melka skyldes først og fremst negativ energibalanse hos geitene, som i neste omgang påvirker tørrstoffinnholdet i melka.

Det dannes altså frie fettsyrer når fettet i melka spaltes. Enzymet Lipase virker inn på denne prosessen. Dette er illustrert i figuren nedenfor.

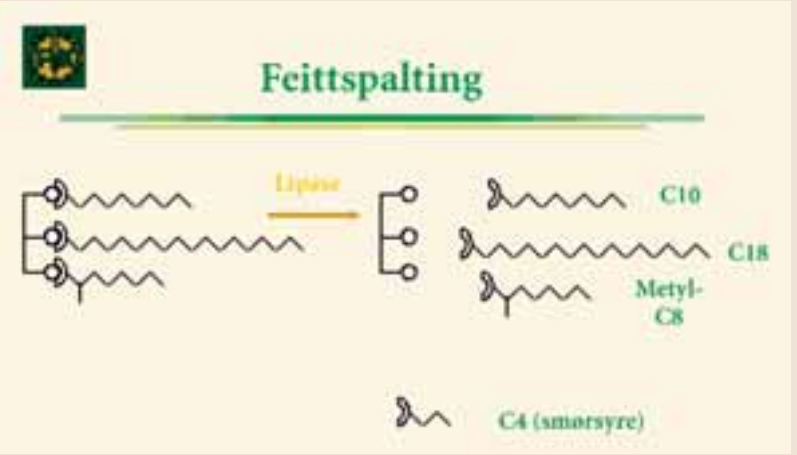

Geitdagene 2007

-Velkommen til Lofoten

Det er ingenting å si på utsikten og tilgangen på urter og gras i Lauvdalsfjellet.

Det er Nordland Sau og Geit, Lofoten Sau og Geit og TINE Nord som inviterer til nasjonale geitdager i kommunene Vestvågøy og Vågan den 24. til 26. august.

At Lofoten velges som sted for de nasjonale geitdagene er ikke tilfeldig. I tillegg til storslått natur og kulturlandskap, så er Vestvågøy den største geitkommunen i Nordland.

Landbruksansvarlig Ivar Johansen i Vestvågøy kommune opplyser at det i kommunen er 16 geitbruk med til sammen over 1.300 geiter. Man har de siste årene hatt en netto økning i antall liter geitmelk som produseres på øya. En del ungdommer har satsa på geit og det er generelt en positiv holdning i næringa, med bruksutbygging og renovering. For tida foregår det også en stor innsats for å sanere CAE-viruset fra besetningene, der en er kommet godt i gang.

Samles rundt Svolværgeita

I Vågan er det ingen geitbesetninger, kun Svolværgeita som er en fjellformasjon ved byen, men her er det derimot hotellkapasitet og konferansefasiliteter. De tilreisende får tilbud om mat og overnatting på Rica Hotell Svolvær. Og med relativt korte avstander i regionen er det et godt utgangspunkt for å dra på gårdsbesøk vestover til et av kjerneområdene for geitmelkproduksjon i Nord-Norge.

Økologisk på programmet

Hovedtema for geitdagene i 2007 vil bli økologisk geithold, og produktutvikling på melk og kjøtt både økologisk og konvensjonelt. Både TINE og Nortura vil ha innledninger på arrangementet. Landbruks- og matminister Terje Riis-Johansen er invitert til å delta og snakke om geitas fremtid i landbruks-Norge.

Et annet og viktig tema som skal drøftes er status for «Prosjektet friskere geiter» og veien videre, og spørsmål om hvordan avlsopplegget kan ivaretas under og etter sanering.

Utferder med «noko attåt»

Det blir utferd til tre geitbruk på Vestvågøy. To av brukene driver økologisk med forskjellig tilleggsproduksjon og ett driver konvensjonell geitmelkproduksjon.

Men før gårdsbesøkene lørdag den 25. august går turen innom Vikingmuseet Lofoten der lunsjen skal inntas i nærvær av høvdingen på Borg. Da blir det erfaringsmessig servert både god mat og drikke, samtidig som man får en innføring i livet på et av Nordens største høvdingeseter for 1000 år siden.

Veldrevne bruk

På Reinmo Gård, som blir drevet av ekteparet Hendry og Marita Edvardsen, er det 115 melkegeiter, og dessuten 130 kje som er oppstalla i et annet fjøs i forbindelse med sanering av CAE-viruset. 70 vinterfôra sauer er det også på gården. Hendry og Marita

Herlig: Geit på fast liggeunderlag på Saupstad hos Hugo Vink og Marielle de Roos.

er i tillegg i gang med å rehabilitere et turistanlegg. I 2004 tok de i bruk sitt nye geitfjøs som var det første som var planlagt i forbindelse med Nora-prosjektet. De utmerker seg ved god dyrevelferd, arealutnyttelse og hensiktsmessig mekanisering. Hendry Edvardsen sier at fjøset er både lett-stelt, oversiktlig og ikke minst er det et godt klima i kaldfjøset.

Hos Marielle de Roos og Hugo Vink på Saupstad er det for tiden 115 geiter i melkeproduksjon og de har et påsett på 45 kje. De kjøpte gården i desember 2000 og har siden den gang utvikla gården til noe mer enn kun melkeproduksjon til TINE. Gården drives økologisk/biologisk dynamisk. Cirka 15-20 tonn av melka ystes på gårdsysteriet, og de har også starta prøveproduksjon av spekepølse. Med virusfri besetning blir det en del salg av geitkje til andre geitbruk i regionen. Ekteparet bygde ut fjøset i fjor og har høstet en del erfaringer med at geitene går på talle i kaldfjøs.

Det tredje gårdsbruket som skal besøkes i løpet av utferdene ligger i en fjelldal midt på Vestvågøy. Her er det Tove og Knut Åland som driver det økologiske geitmelkbruket Aalan Gård sammen med familien, hvor det også er ysteri og hvor en relativt stor del av inntektene på gården kommer fra urteproduksjon. Fjøset er nettopp renovert innvendig. Her vil en få se liggehyller for geiter og hvordan disse fungerer i praksis. Driftsbygningen er planlagt utvida og skal leies ut til samdrift mellom Aalan Gård og nabo Dagfinn Nordstrand, som familien allerede nå har et utstrakt samarbeid med. Begge de økologiske gårdene driver med korn til krossing.

Til inspirasjon og nytte

Så geitdagene 2007 vil både være til inspirasjon og nytte for de som velger å legge turen til Lofoten i august. Her er geitbøndene på offensiven og kan bidra med kunnskap og egne erfaringer med bruksutbygging, økologisk geithold og videreforedling på gårdene.

Tekst og foto: Odd Nicolaysen
od-nicol@online.no

I Lauvdalen som ellers i Lofoten beiter geitene seg helt opp på fjelltoppene.

Praktisk informasjon:

Påmelding til geitdagene: Knut Nymo; knnymo@online.no tlf. 900 56 159, eller Ragnhild Johansen; krokan@online.no tlf. 977 01 895.

Mulighetene for å komme til geitdagene i Lofoten er flere

Hurtigruta går hver dag innom Svolvær – både på nordgående og sørgående tur. Flere fly daglig fra Bodø. Og for de som ønsker å bruke landeveien kan man ta ferge fra Bodø til Vest-Lofoten og kjøre derfra til Svolvær, eller ferga fra Skutvik på Hamarøy til Svolvær. Det er også mulig å reise via Vesterålen og ta ferga fra Melbu til Fiskerbøl, og da er ikke veien til Svolvær lang.

Overnatting på Rica Hotell Svolvær

Priser fra kr 545,- pr. dobbeltrom med frokost til kr 1.045,- pr. dobbeltrom med full pensjon. Pristillegg for enkeltrom er kr 200,-. For de som bor i Lofoten eller har annen overnatting kan en få kjøpt dagpakker til kr 360,- som inkluderer lunsj og kaffe med tilbehør.

KLIPP UT! **GÅRDBRUKERE og JEGERE!** KLIPP UT!

Mottar ALLE sorter skinn til beredning og garving.
Alle sau- og lammeskinn leveres vaskbare.
Innlevering alle dager, også lørdag og søndag.

Roar Pelsindustri

Etablert 1946
Adr. Jongsåsen, Kampebråten 10
Boks 157, 1300 Sandvika - Tlf. 67 54 87 02 - Fax 67 54 09 20
E-post: roarpels@start.no · www.roarpels.no

KNARRHULT'S Produkter

Tel. +0046 346 341 43
Fax. +0046 346 340 70
www.knarrhult.se • E-post: info@knarrhult.se

Elektronisk sauevekt

Tilpasset den nye tid. Med opplysningene direkte på din P.C.

Skillegrinder

Vi har topp kvalitet med lav vekt.

Rundballekorg

Der også fôret i midten blir spist og ingen sau kan henge seg.

Forhandler:

Harald Snellingen	2740 Roa	Tel. 613 22 382	Mob. 913 27 839
hasnel@online.no • www.knarrhult.no			
Disserud Fjøs og Maskin	2093 Feiring	Tel. 639 66 311	Mob. 911 21 905
Oddgeir Grobakken	2943 Rogne	Tel. 613 42 550	Mob. 906 09 093
Håvard Jønnardalen	3841 Flatdal	Tel. 350 52 577	Mob. 905 33 760
Bryne Landbruksservice	4341 Bryne	Tel. 517 70 700	
Peder Pedersen	4480 Kvinesdal	Tel. 383 55 227	Mob. 971 78 274
Olav Terje Rio	5700 Voss	Tel. 565 10 915	Mob. 908 28 784
Maskinsenteret	5801 Sogndal	Tel. 576 71 622	
Rolf Sverre Holum	7340 Oppdal		Mob. 907 26 755
Snorre Forsbakk	8200 Fauske		Mob. 997 48 104
Andreas Lund	9400 Harstad	Tel. 770 77 056	Mob. 907 73 917

Koordinator:

STEINAR SØRBØEN
LANDBRUKS-PRODUKTER
3570 Ål i Hallingdal

Tel. 320 85 514
Mob. 412 38 340
Fax. 320 83 003

ANIMALIA: SAUEKONTROLLEN

Gode resultater bygger på god oversikt!

Sauekontrollen gir deg den kunnskapen du trenger om:

- slaktekvalitet
- tilvekst
- produksjonsresultater
- beitebruk
- helsestatus

Dette gjør at du kan planlegge for bedre resultater. Meld deg inn og få tilgang til våre verktøy.

www.animalia.no

Tlf: 22 09 24 40 brukerstotte@animalia.no

ANIMALIA SAUEKONTROLLEN

24. – 26. august
Rica Hotell, Svolvær

Geitdagene 2007

Program

Fredag 24. august

Registrering fra kl 13.30

14.30 **Åpning av Geitdagene** v/*Hanne Østerdal*, landbruksdirektør i Nordland.
Velkommen til Nordland og Vågan og Vestvågøy kommune v/ordførerne *Hugo Bjørnstad og Guri Ingebrigtsen*

15.00 **Økologisk geithold** v/geitmelkprodusenter og andre med erfaring fra økologisk geithold
Økonomi
Fôring
Melkekvalitet
Kaldfjøs og halmtalle
Dyrevelferd
Produkt og videreforedling

16.00 Kaffepause

16.30 **Økologisk geitholdprosjekt i Nordland** - resultater i prosjektet
Erfaring med liggehyller v/geitmelkprodusent *Knut Åland*
Presentasjon av oppskriftssamling på bruk av kjekjøtt, utarbeidet i prosjektet v/kokk *Siv Hilde Lillehaug*

17.30 **Orientering om prosjekt «Geit i Vekst»** v/ prosjektleder *Ola Søgnesand*

18.30 Slutt

20.00 Middag

Lørdag 25. august

09.00 **Geitas plass i landbruks-Norge – «husmannsdyr» eller satsingsområde** v/ representant fra Landbruks- og matdepartementet

10.00 **Produktutvikling ost/melk** v/ representant fra TINE.
Fetaostprosjektet i Balsfjord; hva skjer?
Nye satsingsområder.

10.45 Kaffepause

11.15 **Produktutvikling kjekjøtt - utfordringer for kjøttbransjen og for geitbonden** v/ representant fra Nortura.
Nisjeproduksjon, men hvem gjør jobben?

12.00 **Avreise til lunsj på Borg Vikingmuseum**

14.30 **Guidet busstur med tre gårdsbesøk:**
1) *Hugo Vink og Marielle de Roos*
Geitmelkbruk som driver økologisk/biodynamisk på Saupstad i Lofoten. De har gårdsysteri og prøveproduksjon av spekepølse
2) *Hendry og Marita Edvardsen*
Første fjøs bygget under konseptet Noras Hus.
3) *Knut og Tove Åland*
Kåret til årets beste matformidlere. Driver Aaland gård med økologisk geitehold, urteproduksjon og gårdsysteri. Besøksgård for skolene i Vestvågøy kommune

20.00 **Festmiddag med kulturinnslag**

Søndag 26. august

09.00 **Friskere geiter – friskere småfe**. Status og videre arbeid v/*Nils Leine*

10.00 **Frie fettsyrer: kvalitetsproblem som vi må få under kontroll.** Hva vet vi om problemet, og hvilke tiltak kan vi sette inn? v/representanter for TINE og NSG

11.00 Kaffepause

11.30 Frie fettsyrer fortsetter

12.00 **Geiteavlen framover; hva skal vi avle for og hvordan skal vi klare å skape resultater?** v/*Thor Blichfeldt*

12.45 Avslutning

13.00 Lunsj og avreise

Det må tas forbehold om at det kan forekomme endringer i programmet.

Påmelding innen 23. juni!
Til Knut Nymo, knnymo@online.no tlf: 900 56 159
eller til Ragnhild Johansen, krokan@online.no
tlf: 977 01 895 helst på e-post eller SMS

Meld fra ved påmelding:
Navn, adresse, tlf.nr. og eventuell e-postadresse.
Gi beskjed dersom du *ikke* ønsker å delta på lunsjen og utferden lørdag (kr 250 per person).
Det er anledning til å ta med egne produkter for visning/salg. Meld fra om dette ved påmelding.
Hvilket opphold som er ønskelig (se priser nedenfor). Husk å gi beskjed om det ønskes dobbelt- eller enkeltrom ved påmelding av flere personer.

Priser
Lunsj på Borg Vikingmuseum samt busstur og gårdsbesøk: kr 250,- per person
Overnatting på Rica Hotell, Svolvær:
Priser fra kr 545,- pr. dobbeltrom med frokost til kr 1.045,- pr. dobbeltrom med full pensjon.
Pristillegg for enkeltrom kr 200,-
Dagpakker kr 360,- inkluderer lunsj og kaffe med tilbehør.

VEL MØTT TIL GEITDAGENE I SVOLVÆR 2007!

Hilsen arrangementskomitéen v/Nordland Sau og Geit

Styrking av sekretariatet i NSG

Signe Dahl, tidligere avlskonsulent sau, er tilsatt i nyopprettet 50 % stilling som organisasjonsrådgiver. Hun skal arbeide med mange ulike saker, både sentralt og opp mot lagsapparatet i NSG. Første arbeidsdag var mandag 16. april, og hun er nå i full gang med å forberede og følge opp saker til styret og videreføring av NSG sitt arbeid med kurs i saueklipping og ullhåndtering.

Signe synes det er helt topp å være på jobb igjen, med mange nye og utfordrende arbeidsoppgaver!

Avlsstatuett for beste vær i 2006

Avlsstatuetten for beste avkosgranska vær i 2006 gikk til Hildegunn og Jan-Arne Waltenberg fra Lyngen i Troms. Det var væren Soski, kåringsnummer 2003 80115 de fikk utmerkelsen for. Soski hadde en O-indeks på 152 ved siste indekskjøring høsten 2006. Væren er sønn til Sakarias, fjorårets avlsstatuettvinner.

Endelig kom turen til Hildegunn og Jan-Arne Waltenberg. Etter å ha vært nær ved å få denne gjeve utmerkelsen ved flere anledninger, var det endelig deres tur.

Hildegunn og Jan-Arne Waltenberg har vist at de er meget dyktige sauefolk. I 2005 var de beste besetning etter ROS–analysen i gruppen av sauebønder som leverte flest lam til slakteriet. Dette fulgte de opp med en solid tredje plass i 2006, bare slått av to av Jan-Arnes brødre. Brødrene kan imidlertid fortelle at den som har lært dem mest om sau - ja, det er nettopp storebroren Jan-Arne. Når man så vet at eieren av vinneren av avlsstatuetten forrige år er en av disse småbrødrene, er det klart for alle at det er mye sauekunnskap i denne familien.

Det er få som har slikt øye for sau som nettopp Jan-Arne. Det sies at i den tiden han var mest aktiv i væreringen i Lyngen kjente han ikke bare sine egne sauer av utseende, men også de fleste andre sauene i ringen.

Oppdretterens innsikt i avlsspørsmål kan illustreres gjennom bakgrunnen for at Soski ble satt inn som prøvevær. Væren var født og gikk som tvillinglam under en åring, og var ikke helt ferdig utviklet om høsten, til tross for at mora hadde mange og nitti kg i avdrått det året. Han fikk derfor bare 7 i eksteriør, men til tross for dette krevde Jan-Arne at væren ble satt inn i ringen som prøvevær. Jan-Arne trodde at dette var en vær som kom til å gjøre det godt i avlen.

Sjøl om Jan-Arne er den aktive «saueavlsmannen», skal Hildegunn ha sin del av æren for at familien er der de er i dag når det gjelder sauavl. De er sammen om drifta, og satser på gården som næringsvei. Drifta foregår i dag i nybygd og lettstelt sauefjøs.

Sammen med 3 av brødrene til Jan-Arne henter ekteparet også viktige merinntekter på konseptet Alpelam. Dette er navnet på lammeprodukter fra disse 4 gårdene i Lyngen. Det begynner å få skikkelig rykte som et høykvalitets varemerke i Troms.

Jordbruksavtalen 2007

Onsdag 16. mai ble det enighet mellom jordbrukets forhandlingsutvalg og Staten om en ny jordbruksavtale. Avtalen innebærer en økt inntektsramme på 975 mill. kroner.

Rammen utgjør en gjennomsnittlig inntektsvekst for jordbruket på om lag 10 % eller 17.000 kroner pr. årsverk. Bøndene får i tillegg, utenom rammen, utbetalt frigjorte midler for 2007 på 173 mill. kroner. I fordelingen er partene enige om å prioritere det grasbaserte husdyrholdet.

I følge referansebruksberegningene betyr avtalen en økning i brutto gjennomsnittlig årsverksinntekt i 2008 på kr 36.100,- for sau og kr 22.500,- for geit.

Generelt for småfe

- Kulturlandskapstilskuddet økes med 5 kroner/daa til 192 kroner/daa.
- Tilskudd til småfe på utmarksbeite økes med 1 kr/daa til 85 kroner/daa.
- Beitetilskuddet økes med 5 kroner til 25 kroner pr. beitende småfe.
- Arealtilskuddet til grovfôr økes med 7 kroner/daa i sone 5 for areal mellom 0 – 200 daa.
- Omsetningsgrensa reduseres til 20 000 kroner.
- Bunnfradraget reduseres med 1 000 kroner til 4 000 kroner pr. foretak.
- Maksimalbeløpet for husdyrtilskuddet økes fra 200.000 til 220.000 kroner for alle foretak.

Sau og lam

- Målpris opp 4 kroner/kg.
- Innføring av driftstilskudd på 7 500 kroner pr. foretak med 50 sau eller mer og 150 kr/sau for foretak med mindre enn 50 sau. Driftstilskuddet gis ikke til bruk med færre enn 10 sau eller bruk i

Avlsstatuetten for beste bukk i 2006

Ole Hemminghytt og Grete Bernhardsen fikk tildelt avlsstatuetten for beste bukk i 2006. Bukken 2003766 Odin oppnådde høyest poengsum av alle de avkomsgranska 2003-årgangene i 2006. Prisen ble utdelt på Norsk Sau og Geit sitt landsmøte 21.-22. mars.

Avlsstatuettbukken Odin er født i geitebesetningen til Ole Hemminghytt og Grete Bernhardsen. De har en geitmelkkvote på ca. 59.000 liter og bruket ligger i Beiarndalen i Beiarn kommune i Nordland. I Beiarn er det til sammen 8 geitebruk som samarbeider tett. De har fellesseter, bukkering og i 2006 gjennomførte de sykdomssanering.

Bukken Odin ble tatt inn til den nye seminstasjonen for bukker i fjor og har dermed fått spredt sine gode gener til andre områder av landet. Ved avkomsgranskinga i november 2006 fikk bukken en avlsindeks på 116 og en avlsverdi-jur på 9. Med det fikk bukken den høyeste poengsummen av alle de avkomsgranska 2003-årgangene.

To meget viktige styresaker denne våren

Styret har i vår arbeidet med to spesielt viktige saker; sekretærfunksjonen i fylkeslagene og skolering av tillitsvalgte. Begge disse sakene er avgjørende for å styrke NSG som organisasjon.

Styret vedtok 19. mars å nedsette en arbeidsgruppe bestående av Kristin Bakke Lajord, Olav Edvin Heggvold, Karl Idar Berg og Lars Erik Wallin. Gruppas mandat er å lage en utredning om sekretærsituasjonen i fylkeslagene, som skal legges fram for styret i slutten av august. Målet er å legge fram et forslag på høstens representantskapsmøte (17.-18. oktober).

Skolering av tillitsvalgte har vært en viktig sak i lang tid, men arbeidet har blitt forsinket av mange ulike årsaker, blant annet økonomi. Ordfører Vivi Lindholm har lagt ned et stort arbeid i saken. 19. mars vedtok styret at en gruppe bestående av Ove Ommundsen, Vivi Lindholm, Lars Erik Wallin og Signe Dahl (sekretær) skal gå gjennom saken og utarbeide en plan for det videre arbeidet.

NSG beklager!

Ved en feil har vi sendt ut purring på medlemspenger til de som i vinter var raskest ute med å betale kontingentkravet. Dette må vi sterkt beklage.

Dere som har mottatt purring på medlemspengene og som har betalt kan se bort fra kravet. De medlemmene som var aller tidligst ute med å betale medlemspengene i vinter har, pga. en feil fra vår side, fått tilsendt purring. Innbetalte medlemspenger før 17. februar er dessverre ikke blitt registrert i medlemsbasen, sjøl om vi har mottatt pengene. Vi har nå mottatt en ny datafil fra BBS som er lest inn i medlemsprogrammet, og dermed er saldoen til de medlemmene dette gjelder blitt nullet ut.

Vi er svært lei oss for denne feilen, men kan ikke gjøre annet enn å beklage det som har skjedd. Dere som har betalt, men likevel mottatt purring på medlemspengene, kan med god samvittighet se bort fra kravet.

kombinasjon med andre produksjoner som det gis driftstilskudd til. Foretak med villsau omfattes av ordningen.

- Produksjonstilskudd til sau og ammegeiter: Det innføres en ny differensiering der intervallet mellom 76 og 200 dyr deles i to. For intervallet mellom 76 og 100 dyr øker satsen med 430 kroner/dyr til 543 kroner/dyr. For intervallet mellom 100 og 200 dyr øker satsen med 137 kroner/dyr til 250 kroner/dyr. Det innføres et nytt intervall mellom 200 og 300 dyr der satsen blir 113 kroner/dyr. For utegangersau øker satsen med 13 kroner/dyr til 113 kroner/dyr i intervallet fra 1 til 300 dyr.
- Tilskudd til lammeslakt øker med 13 kroner/lammeslakt for kvaliteter O eller bedre. Det gis ikke lenger tilskudd til lammeslakt med klasse P+.
- Distriktstilskuddet for kjøtt økes med 30 øre/kg for sau og lam i sone 4 og 5.
- Tilskudd for avløsning til ferie og fritid: Økning i satsen for sau og ammegeit med 25 kroner/dyr til 388 kroner/dyr.
- Godkjente gardsslakterier og mobile slakterier gis anledning til å søke dispensasjon fra kravet om godkjente klassifisører for klassifisering av lammeslakt i forbindelse med utbetaling av kvalitetstilskudd lammeslakt.

Geit

- Avløsertilskudd for saneringsbesetninger i «Prosjekt Friskere geiter» som ikke har tilskuddsberettigede dyr på telletidspunktet 1. januar beregnes inn i kompensasjonsstøtten på samme måte som husdyrtilskuddet.
- Deltakerne i «Prosjekt Friskere Geiter» får kompensasjon for bortfall av produksjonstilskudd i samsvar med prinsipper vedtatt i jordbruksoppgjøret 2006.
- NSG fikk forrige år 1,5 mill. kroner til egen seminstasjon for geit. Det blir nå avsatt 0,4 mill. kroner til ferdigstilling av dette prosjektet.
- Grunntilskuddet for melk heves med 30 øre til kr 2,77 pr. liter.
- Distriktstilskuddet for melk heves med 1 øre i sonene B til J.
- Målprisen på geitmelk foreslås økt med 10 øre/liter.
- Tilskudd for avløsning til ferie og fritid: Økning i satsen for melkegeit og melkesau med 48 kroner/dyr til 733 kroner/dyr i intervallet mellom 1 og 40 dyr og økning i satsen med 32 kroner/dyr til 490 kroner/dyr for besetninger over 40 dyr.

Ei kjempe er gått bort

Konsulent og småfehaldets talsmann gjennom eit langt liv, Einar Fjeld, døyde natt til 1. mai 2007, 86 år gamal.

Einar vaks opp i Fjell på Sotra i Hordaland. Den barske vestlandsnaturen og levekåra ved kysten, før og under krigen, prega han gjennom heile livet. Einar gløymde aldri kor han kom frå, sjølv om han mesteparten av livet budde på Austlandet. Da kona døydde for nokre år sidan flytta han tilbake til Fjell.

Den landbruksfaglege utdanninga tok Einar på Stend landbruksskule rett før krigen. Krigsåra kom også til å setje sine spor hos denne kjempa frå Vestlandet. Ei tøff tid som Einar helst ikkje ønskte å snakke om. Men vi som lærte Einar å kjenne veit at i den tida var hans innsats livsviktig for mange personar.

Einar ofra nesten heile sitt yrkesaktive liv til småfeet og småfehaldarane. Han blei tidleg engasjert i det organiserte småfehaldet. Då Hordaland sau- og geitalslag vart stifta i 1947 var det Einar som tok på seg sekretærjobben den første tida, samstundes som han var heradsagronom i heimkommunen. Ei sak som engasjerte Einar i denne tida var mangelen på organisert mottak og omsetnad av ull. Mange hadde problem med å få seld ulla, noko som sjølvsagt gjekk ut over økonomien til ullprodusentane.

Etter initiativ frå Hordaland sau- og geitalslag kom Ullfondet etter kvart i funksjon og Einar vart handplukka til å ta seg av organisering av ullinnsamling som spesialkonsulent i Norges Kjøtt- og Fleskesentral (i dag Nortura).

Organisering av ullinnsamling gjennom lokallaga i NSG blei også ein viktig del av jobben til Einar då han i 1955 blei tilsett som konsulent i laget. Klyppekurs, gjetarhundkurs, fag- og organisasjonsmøter rundt om i lokallaga blei også ein del av kvardagen for den saueinteresserte vestlendingen. Mange lokallag blei skipa i dei første åra etter at Einar blei tilsett i NSG, og han vitja dei fleste kommunar i landet i den tida han arbeide for laget. Ingen i NSG har reist rundt i landet og vore så aktivt til stades der småfehaldarane er som det Einar var. Dette kom også til uttrykk i auken i medlemstalet i denne tida. Mykje av æra for dette skal Einar ha.

Planlegging og utbygging av fellessetrer for geit og organisering av beitelag blei også viktige oppgåver som Einar hadde ansvaret for. I hans tid grodde det fram 50 fellessetrar og 800 beitelag rundt om i landet. Einar stod bakom mange av desse.

Formidling av sal av pelssauskinn og kurs for pelssaudommarar var andre oppgåver som Einar var engasjert i. Da Medlemsservice A/S blei stifta var det Einar som sto for mykje av det praktiske arbeidet med drifta.

Slik kunne vi halde på og ramse opp alle oppgåvene Einar stelte med i dei 34 åra han arbeide for småfehaldet i NSG, og vi ville likevel ikkje fått med alt.

Eg har lyst å sitera noko av det Dagfinn Drabløs skreiv om Einar, i Sau og Geit, då han runda 80 år. Dette synest eg karakteriserte denne mannen på ein svært god måte:

«Fjeld trådde ikkje etter formelle posisjonar. Han fann sin plass i det daglege arbeidet for medlemmane. Han kunne ta omsyn til synspunkt og ynskjemål betre enn dei fleste, men kunne også skjere gjennom motstandar og løysa blåknutar med kraft og mynde. Derfor var det oftast han som vart kalla til verket når det melde seg vanskelege saker der lokale komplikasjonar eller juridiske lovkrokar var i ferd med å velte lasset.»

Einar blei høgt akta og æra blant småfehaldarar over heile landet for den jobben han gjorde for næringa og for NSG. - NSG – ja, det var Einar Fjeld det.

Ein stor mann med hjarta for bygdene og bygdekulturen er no gått bort. Me ynskjer fred over Einar Fjeld sitt minne.

Arne Flatebø

Kurs i saueklipping og ullhåndtering 2007

Det er et stort behov for saueklippere i hele landet, både til klipping av livdyr i egen og andres besetning, og til klipping av slaktedyr på slakteriene. For å øke antall saueklippere arrangeres det kurs for nybegynnere og viderekomne hvert år. Vanligvis er det fylkes- og/eller lokallag i NSG, sammen med Bygdefolkets studieforbund, som arrangerer kursene. NSG støtter kursene økonomisk; ved hjelp av midler fra Statens Landbruksforvaltning og gjennom annonsering i Sau og Geit.

Dessverre er NSG forsinket i arbeidet i år, og det er derfor fortsatt usikkerhet knyttet til hvor mye støtte vi får til kursene fra Statens Landbruksforvaltning. Med forbehold om at vi får den omsøkte støtten, sender vi i disse dager ut rundskriv til lokallag, fylkeslag, Bygdefolkets Studieforbund og andre potensielle kursarrangører, hvor vi oppfordrer til igangsetting av kurs. I neste Sau og Geit vil planlagte kurs bli annonsert. Vi vil også fortløpende oppdatere hjemmesidene våre med opplysninger om planlagte klippekurs.

Husdyr og jernbane

Varsling av påkjørsler, husdyr som er kommet inn på jernbanelinjen eller husdyr som skal jages over jernbanelinjen skal skje til Jernbaneverket på følgende telefonnummer: ***05280.*** Dette er Jernbaneverkets døgnbemannede sentralbord, som vil styre henvendelsen videre til rette lokale instans for hjelp.

Dersom husdyr er påkjørt og drept av tog, benytt søknadsskjema utarbeidet av NSG i samarbeid med Jernbaneverket. Søknadsskjema kan fåes ved henvendelse til NSG, eller det kan lastes ned fra våre hjemmesider.
Du finner det under:
http://www.nsg.no/index.cfm?id=77287

Sikringsradioen
- for sikkerhets skyld

Omtrent 16 % av Norges areal er uten mobildekning. Høye fjell og dype daler gir utfordringer for godt samband. Dette løser sikringsradioen!

- Ferdes du alene? Trygghet for deg og familien
- Lang rekkevidde
- Rimelig og robust i bruk
- Godt samband ved dyresanking og jakt
- 14 000 brukere

Sikringsradioen er utstyrt med en nødalarm. Kommer du ut for en ulykke - et trykk på den røde knappen og vaktsentralen varsles.

sikringsradioen

Norsk Landbrukssamvirke Servicekontor AS
Postboks 9347 Grønland • 0135 Oslo
Tlf: 22 05 47 32 • post@sikringsradioen.no
www.sikringsradioen.no

Future rundbuehaller

Den originale Futurehallen 5X6 meter. Flyttbar og med topp kvalitet i plater. Kan også brukes som ekstrahus i lamminga og ved utegangersau.
Pris: kr 19.700.- + mva.

Permanente haller; 8. 10, 12 og 14 m bredde.
Priseksempel for 12X24 m: kr 156.000 + mva.
Inkl. treverk og port.

Future Rundbuehaller
Postboks 28 - 3107 SEM
Tlf. 62 49 39 80 - Mob. 91 53 68 99 - Mob. 97 77 94 69

www.futurehaller.no - fadum@online.no

FORMEL

Nyhet – FORMEL Lam

Nytt spesialfôr til lam som kan brukes vår og høst. Gir topp kjøttfylde og god klassifisering av lamma. FORMEL Lam sikrer økonomien i oppfôringa.

- Kan gis etter appetitt
- Høgt innhold av fiber gir god vom og forebygger diaré
- Sikrer stabilt fôropptak og høg daglig tilvekst
- Mineralinnhold som forebygger urinstein

Felleskjøpet

STREKKMETALL

Løst eller på selvbærende ramme

Gunstige priser!
Be om tilbud.

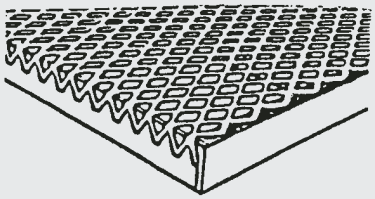

☐ Strekkmetallrister
☐ Innredninger
☐ Ferister
☐ Drikkerenner

Navn: .....

Adresse: .....

Tlf.: .....

Sogneprodukter
6891 VIK I SOGN · Tlf. 57 69 83 40 · Fax 57 69 83 49
5880 KAUPANGER · Tlf. 57 69 83 40 · Fax 57 62 72 59

ELEKTRISK FELÅS

...er kome for å bli!
Statens Vegvesen, kommunar og private har berre gode tilbakemeldingar.

Legg det direkte på vegen, kopla til elektrisk gjerdeapparat og dyra får straum i beina om dei vil over! Ta det bort når det ikkje trengst! Ingen skade på dyr! Ingen brøytevanskar!

PRISEN: Så liten at du knapt vil tru det!

Produsent: ***Uglum Maskin Elektro***
6856 Sogndal
Tlf. 57 67 15 02 · Fax 57 67 88 50
Mobil 970 88 583
www.uglummaskin.no

MARKEDSPLASSEN

Vi har tidligere annonsert at bladet setter av plass, inntil en halv side, til gratisannonsering for medlemmene våre. Så langt har imidlertid interessen vært laber, men vi lar muligheten fortsatt stå åpen.

Det ligger sjølsagt noen begrensninger i annonseringen. For det første gjelder det små annonser over én spalte – og maksimalt 30 millimeter høye. Videre må annonsene ha tilknytning til småfehold eller gården en driver. Gratis annonseplass vil ikke gjelde for annet erverv som drives, uten tilknytning til gårdsdriften.

Det er mulig å sette inn annonser for salg, kjøp, søking etter jobb, søking etter arbeidshjelp, kontaktannonser osv.

Border Collie
Ønsker å kjøpe ferdig trent gjeterhund av typen Border Collie.
Tlf.: 917 06 141

Spekepølse med saue- og lammekjøtt til salgs for kr 250/kg. Én type med hvitløk og én med koriander. Hjemmeystet hvitost (kumelk) kr 160/kg. Sender over hele landet. Tlf: 61 34 35 69,
e-post: vikabraaten@gmail.com

To stølshus til leie på åremål i Valdres. Enkel standard, flott beliggenhet. Kr 6.000-7.000 pr. år.
Tlf: 61 34 35 69,
e-post: vikabraaten@gmail.com

Perma gjødselskuff for salg, grunnet avvikling.
Tlf. 56 35 33 32 / 916 61 278,
Nordhordland

BRANNALARM FOR LANDBRUKET

Mattilsynet har vedtatt nye forskrifter for dyrehold
om tilfredstillende system for varsling av brann.

Foto Vestvik Reklame

- *Markedets mest:*
  - *Driftssikre system*
  - *Servicevennlige system*
- *Opptil 2x50 meter rør*
- *Automatisk justering av følsomheten*
- *24 timer batteridrift iht. FG-regler*
- *Trådløs eller kablet overføring*
- *Frittstående eller tilkoplet en sentral*
- *FG - godkjent med sentral*
- *Levering direkte fra lager*

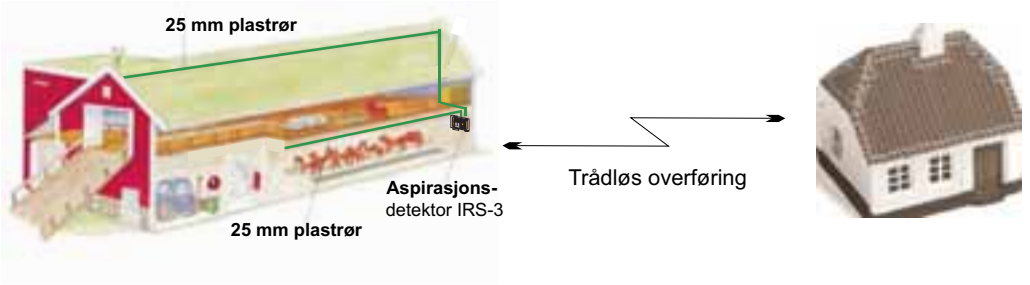

Grunnpakke driftsbygning fra kr. 15.490,-
eks. montering og mva.

Grunnpakken inneholder utstyr for sikring av driftsbygningen, og dekker offentlige krav iht. regelverk. Pakken kan enkelt utvides etter behov for sikring av hele gårdsbruket. Vi anbefaler sikring av alle bygninger.
Grunnpakke inneholder 1 stk. aspirasjondetektor, overspenningsvern, batteri, dreneringsbeholder, forfilter, 48m rør, skjøt, bend, klips og sirene

TRÅDLØS OVERFØRING FRA KR. 3.200,-
eks. montering og mva.

ICAS AS tlf. 464 89 400 fax. 671 64 151 www.icas.no salg@icas.no

Derfor gjør sauen som den gjør…

Følge- og fluktatferd er sauens mest fremtredende atferdstrekk. Av sansene spiller synet en spesielt viktig rolle. Dersom vi tar hensyn til og utnytter disse forholdene på riktig måte ved flytting, transport og annen håndtering, kan det redusere stressbelastningen for dyra og samtidig gjøre jobben enklere for oss.

Den grunnleggende atferden hos husdyra våre er ganske lik den vi finner hos ville dyr av samme art. Det skyldes blant annet at atferd styres av mange forskjellige gener og derfor har endret seg relativt lite selv om vi har drevet husdyravl gjennom mange generasjoner. I hovedtrekk er derfor atferd hos forskjellige saueraser også lik, og det man observerer hos en rase kan i stor grad overføres til andre. Det *er* forskjeller mellom raser, men forskjellene angår stort sett hvor fremtredende en atferd er, mer enn om de ulike atferdsmønstrene finnes hos de ulike rasene eller ikke. Raseforskjeller ser man blant annet når det gjelder morsatferd, flokkatferd og hvor sterkt dyra reagerer på rovdyr.

Blant rasene som er vanlig i Norge ser man for eksempel at tunge raser som dala og steigar flokker seg dårligere enn spælsauen. Spredning i terrenget har vært en egenskap man har ønsket å påvirke i deler av saueholdet, og man har på den måten også gått i retning av en mindre framtredende flokkatferd. Våre eldste saueraser, som er minst avlet for produksjonsegenskaper, viser også bedre morsatferd og en sterkere reaksjon på rovdyr enn de tunge rasene.

Det er spesielt tre forhold som er viktig når det gjelder sauens atferd, både når det gjelder hvordan den oppfører seg i fjøset eller på beite, og hvordan vi skal håndtere dyra:

- **Synet** spiller en viktig rolle.
- Sauen er et flokkdyr med en uttalt **følgeatferd**.
- Sauen har en sterk **fluktreaksjon**.

Sauens flukt- og følgeatferd har utviklet seg gjennom årtusener fordi den effektiviserer vaktholdet og øker enkeltdyrets sjanse for å overleve. (Foto: Grethe Ringdal)

Synet

Sauen er god til å oppfatte bevegelser og har et godt dybdesyn. Når sauen beiter holder den kontakt med resten av flokken gjennom synet. Dette er viktig for at de skal kunne flokke seg ved fare og flykte hvis det er nødvendig. Synet er også viktig i forhold til signaler og kommunikasjon mellom de enkelte dyra. Sauen har god evne til individuell gjenkjennelse av individer, både andre sauer og mennesker.

Sauen bruker i stor grad synet når det gjelder vakthold og det å oppdage farer. For eksempel vil sau i et åpent terreng med «god utsikt», kunne oppdage farer tidligere og ha bedre

muligheter for å flykte unna farer enn sau i skogsterreng.

Følgeatferd

En sau har en sterk motivasjon for å følge andre sauer og vil forsøke å vende tilbake til flokken hvis den blir skilt fra den. Styrken på følgeatferden varierer mellom saueraser, men den er alltid spesielt sterkt til stede mellom lam og søye. At lammet følger søya er viktig for at de ikke skal komme bort fra hverandre. Følgeatferden er imidlertid også viktig for å holde flokken samlet og for at dyrene skal kunne flykte effektivt ved farer.

Årvåkenhet og flukt

Flukt er sauens vanligste reaksjon på noe den opplever som farlig. Når en sau oppdager en fare, vil den løfte hodet og se mot faren med et oppmerksomt blikk. De andre dyrene i flokken reagerer på denne atferden. De slutter å beite, løfter hodet og ser i samme retning. Som regel vil de også flokke seg. Studerer vi en saueflokk som har oppdaget en fare vil vi se at flere og flere dyr i flokken snur seg vekk fra faren – som en forberedelse på flukt - før de plutselig løper av gårde. At én sau begynner å løpe vil vanligvis være nok til at resten av flokken følger etter. Dette er en nyttig mekanisme for flokken fordi det effektiviserer vaktholdet.

Den avstanden som er mellom faren og sauene når de starter flukten kalles for *fluktdistansen*. Fluktdistansen varierer mye mellom raser og reduseres dersom sauene eksponeres for samme «fare» gjentatte ganger. For eksempel vil fluktavstanden i forhold til mennesker reduseres ved tilvenning, og den vil vanligvis være mindre overfor den vanlige røkteren enn overfor fremmede.

Atferd og håndtering

Det er viktig å ta hensyn til sauens atferd ved håndtering av sau. Syn, flukt- og følgeatferd er sentralt også i denne sammenhengen. Dersom vi tar hensyn til og utnytter dette på riktig måte, kan det både redusere stressbelastningen for dyra og gjøre jobben enklere for oss. Følgende punkter kan derfor være nyttige å ha i bakhodet:

- Sauer beveger seg mot/følger etter andre sauer – hvis den første går følger de andre vanligvis etter.
- Sauer motiveres til å løpe når de ser andre sauer som løper (vekk).
- Sauer vil stoppe opp når de ser sauer som beveger seg i motsatt retning.
- Sauer foretrekker å gå fra mørke til lyse områder. Store kontraster og skygger bør unngås ved flytting/driving.
- Hvis de kan velge vil sauer heller bevege seg på flate områder enn oppover, og heller oppover enn nedover (aktuelt for eksempel ved innlasting på bil eller tilhenger).
- Sauer vil bevege seg mer villig mot et åpent område enn mot en «blind ende».
- Sauer vil bevege seg bort fra mennesker, hunder, steder og lignende som de opplever som en trussel/fare. Denne reaksjonen reduseres med tilvenning.
- Ved gjentatt flytting/driving er det en fordel med samme mønster fra gang til gang, fordi dette gir en tilvenningseffekt. Belønning (f.eks. fôr) forsterker tilvenningseffekten ytterligere.
- Sauer reagerer negativt på sterke lyder, inkludert «kjefting og skriking» fra mennesker. Rolig opptreden ved håndtering av dyra er viktig.
- Unge sauer gjør lettere nye ting dersom de kan følge gamle, mer erfarne sauer.

Lisbeth Hektoen,
Helsetjenesten for sau
lisbeth.hektoen@animalia.no

Knarrhult lettgrinder til sau

- Gir fleksible løsninger både inne og ute.
- Lammebinger, drivganger, samlekveer, innredning osv.
- Digitale sauvekter forenkler sortering og veiing
- Mobile sorteringsanlegg for sau
- Fôrhekker

Ta kontakt for mer info/brosjyre.
Rolf Sverre Holum
7340 Oppdal
Mob.: 907 26 755

STREKKMETALL TIL SAU

Norsk kvalitet, galvanisert

Platetykkelse: 3,0 + 3,5 eller 4,5 mm
Hullåpning: 15 x 38, 17 x 38 eller 19 x 40 mm
Platelengder på lager: 160 – 300 cm

Vi leverer:
Løse plater, (til deg som har trevirke selv)
Som byggesett, (vi lev. imp. plank, m/festemidler)
Sveiset på stålrammer, (med 3,5 mm plater)

Vi sender over hele landet, på billigste måte.
(leverer selv i Sør-/Vest-Norge, med egen bil)

Beste kvalitet, til beste priser!

Fjermestad Gjerdelager
4355 Kvernaland - Tlf. 51 48 55 62 - Fax. 51 48 77 94

Import av levende småfe:

- En «risikosport»

I 2006 ble det importert 71 sau og 20 geit til Norge. KOORIMP jobber for å redusere risikoen for import av smittestoff som kan gi sjukdom hos dyr og/eller mennesker.

- Det er mye å vinne på å importere genetisk materiale i form av semin og embryo fremfor livdyr, skriver Ingrid Melkild i denne artikkelen.

En viktig forutsetning for norsk husdyrproduksjon er helsestatusen til produksjonsdyra. Klima, geografi og lønnsnivå er eksempler på utfordringer for norsk landbruk. Fravær av ulike smittsomme sjukdommer i husdyrpopulasjonen er derimot et fortrinn som går i norsk favør. KOORIMP, husdyrnæringens koordineringsenhet for smittebeskyttelse ved import, er opprettet av en samlet norsk husdyrnæring som et virkemiddel for å ivareta helsestatusen til norske produksjonsdyr i lys av mer åpne grenser og økt internasjonal forflytning.

Store sår i munnhulen på sau smitta med bluetongue. Virussjukdommen spres mellom dyr med knott, men import av drøvtyggere er en viktig årsak til at smitten flyttes til nye områder. Kilde: Center for Food Security & Public Health (www.cfsph.iastate.edu/)

Prinsipper ved internasjonal forflytning av dyr

Det offentlige regelverket er bygget på prinsippet om at levende dyr kan bevege seg fritt over landegrensene dersom dyras status for noen utvalgte sjukdommer undersøkes i avsenderlandet, og dyra følges av et helsesertifikat. Prinsippene er nedfelt i EU-direktiver og gjort til norsk regelverk i forskrifter om innførsel og utførsel av dyr innenfor EØS og EU-aksepterte land utenfor EØS (tredjeland).

Offentlig sertifikat ingen garanti

Utfordringen ved det offentlige regelverket er at det kun tar høyde for enkelte smittestoffer. Vanskelig diagnostikk, pluss at det ofte går lang tid fra smitte til dyret blir sjukt, gjør også at oppfyllelse av kravene ikke er noen garanti for at man ikke importerer smitte. Dette har man erfart både i Norge og andre land. For eksempel ble den alvorlige sjukdommen lungeadenomatose påvist for første gang i Danmark, på sau fra Nederland, til tross for helsesertifikater om at sauene ikke viste tegn på sjukdommen. Byllesjuke er et annet eksempel på smitte som også fulgte med denne importen.

Heller semin enn levende dyr

Husdyrnæringens tilleggskrav gjelder sjukdommer og forhold som enten ikke er dekket av det offentlige regelverket eller som ikke dekkes i tilstrekkelig grad. De angår både eksportsted og mottakerbesetninger i Norge. Næringens tilleggskrav er viktige utfyllende krav for å sikre dyrehelsa i Norge. KOORIMP arbeider for at potensielle importører skal bli kjent med krav og råd, og at importene planlegges i tråd med dette. Forflytning av levende dyr er forbundet med stor risiko for å spre smitte. Det er derfor mye å vinne på å importere genetisk materiale i form av semin og embryo fremfor livdyr.

Import 2006

I 2006 kom det 20 geiter og 71 sauer fra utlandet til Norge. Småfenæringas driftsopplegg med fellesbeiter og avlssystem med flytting av livdyr, gjør at småfeimporter krever ekstra overvåkenhet. Klimaendringer innebærer at nye smittestoffer også blir aktuelle, særlig smitte som kan spres med insekter. Introduksjon av slik insektsoverført smitte til et nytt område får konsekvenser for mange. Bluetongue er et slikt eksempel.

Bluetongue bekymrer

Bluetongue angriper storfe og småfe. Virus overføres med knott, men import av levende dyr spiller en stor rolle når viruset spres over store avstander. Sjukdommen har vært regnet som eksotisk; og inntil nylig har man antatt at viruset ikke kunne spres i nordlige områder. Høsten 2006 ble imidlertid bluetongue påvist i BeNeLux-landene, Tyskland og nordlige deler av Frankrike. Denne utviklingen er bekymringsfull.

Småfeimport – betydning for storfehelsa

På slutten av 2006 kunne Norge erklære de siste båndlagte storfebesetningene frie for BVD (bovin virus diaré) og det kunne settes strek for et omfattende arbeid for å utrydde smittestoffet. Den økonomiske gevinsten ved å utrydde smittestoffet er betydelig. Verken BVD eller den tilsvarende sjukdommen border disease på småfe dekkes av det offentlige importregelverket. Viruset som gir BVD kan også overføres med småfe, og er nok et eksempel på at helsestatusen til produksjonsdyra er avhengig av at importører har en bevisst holdning til utfordringene ved livdyrimport.

Ingrid Melkild
ingrid.melkild@animalia.no

Saueinnredning med 2 typer bingefronter. Oppdelte og langsgående eteåpninger.
Lammebingeskiller. Skillet er ferdig til bruk og monteres på sekunder.

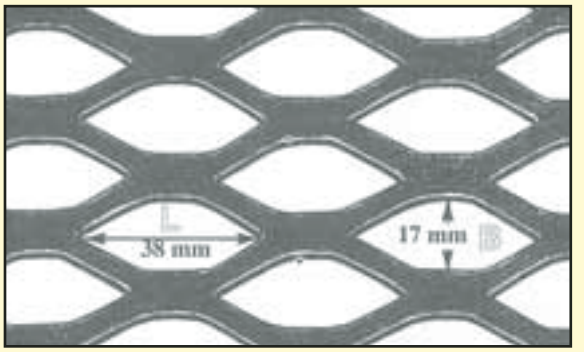

STREKKMETALL

løst eller på selvbærende rammer! Ny type, 3,5 mm platetykkelse.

NORSK KVALITET - ALLE STØRRELSERø

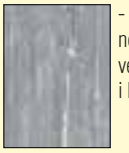

- En prisgunstig norsk tak- og veggplate til bruk i husdyrrom.

Veggplate i helstøpt plast.
Ingen GNAGING

Fleksible porter, gir enklere sortering.
Drikkeutstyr, dører, vinduer, ventilasjon

Terracotta	Grønn	Hvit	**Varene leveres** med pris inklusive frakt hele landet Ring oss for nærmere info.

Ferdigbehandlede plater, for utsatte milj er.
Forhandler over hele landet.

STEINAR SØRBØEN
LANDBRUKS-PRODUKTER
3570 Ål i Hallingdal
Telefon: 320 85 514 • Mob. 412 38 340
Fax: 320 83 003

Kjøp innredning fra sauebonde og få et produkt som fungerer i praktisk arbeid.

Felleskjøpet

Sultefora?

Drøvtyggere som slippes på beite får ofte i seg for lite mineraler. Sau og geit som får mindre enn 4 hekto kraftfôr og ungdyr, sinkyr, ammekyr og alle melkekyr som får mindre enn 3 kilo kraftfôr bør derfor få fri tilgang til **Pluss Multitilskudd Appetitt** eller **Pluss VM-blokk** på beite. Dette vil øke dyras fruktbarhet, trivsel og produksjon. For å redusere faren for graskrampe hos kyr, kan det i tillegg være gunstig å gi **Pluss Multitilskudd Mg-rik** noen uker før beiteslipp. Det er vanligvis svært lite salt i beitegras.
La derfor alltid dyr på beite ha fri tilgang til **Pluss Saltslikkestein**. Pluss tilskuddsfôr er en billig forsikring mot mangler og sykdommer, og du kan spare penger både på medisiner og veterinær.
Bønder som bruker Pluss går oftere i pluss, enkelt og greit.

Pluss

Husdyr Systemer

Innredning for geit

Innredning for sau

Nå er det tid for planlegging og bestilling av saue- og geiteinnredning

Tafeløsning for sau

Forhandlere:

AS TEMA, Brøstadbotn ... tlf: 77 18 83 98
Andreas Lund, Harstad ... tlf: 907 73 917
T. Thorvaldsen, Lerfjord ... tlf: 75 04 83 12
Ørjedal Maskin as, Hattfjelldal ... tlf: 75 18 40 23
Ørjedal Maskin as, Korgen ... tlf: 75 19 15 77
Teigen as, Steinkjer ... tlf: 74 13 46 20
Dalebakken Maskin, Brekstad ... tlf: 72 52 45 05
Øye Maskin as, Vartdal ... tlf: 70 04 21 72
Anga Traktor og Maskin, Førde ... tlf: 57 72 45 90
Real Maskin, Sletta ... tlf: 97 67 08 27
Grendaservice as, Voss ... tlf: 56 51 09 15
KBS Handel as, Avaldsnes ... tlf: 52 84 67 88
Bryne Lbr.service as, Bryne ... tlf: 51 77 07 00
Reiersen Maskinverkstad, Vanse ... tlf: 38 39 38 80
Vestfold Lbr.teknikk, Revetal ... tlf: 33 06 49 40
Hektner Maskin, Fjerdingby ... tlf: 63 83 90 00
Disserud Fjøs og Maskin, Feiring ... tlf: 63 96 83 11
Knut Olav Skrindo, Ål ... tlf: 906 38 638
O. Grøbakken Landmek, Rogne ... tlf: 61 34 25 50
Absolutt Landbruk as, Vallset ... tlf: 994 75 036
Karsten Borgsett, Reindalen ... tlf: 901 78 266
Fron Traktor Service as, Vinstra ... tlf: 61 29 24 60

Husdyr Systemer®

4619 Mosby • Telefon 38 11 81 00

Les mer om våre produkter på www.husdyrsystemer.no

Penger i Ull!

Norilia ullstasjoner:

Harstad Ullstasjon
tlf. 77 01 94 40

Førde Ullstasjon
tlf. 57 83 42 13

Sandeid Ullstasjon
tlf. 52 76 10 21

Egersund Ullstasjon
tlf. 51 46 30 64

Gol Ullstasjon
tlf. 32 02 98 37

Tynset Ullstasjon
tlf. 62 48 25 18

Ull av god kvalitet har en framtid – med ren norsk natur og positive naturlige egenskaper, har ulla de beste forutsetninger!

Vi jobber for å stimulere til bedre kvalitet for kundene og bedre priser til sauebonden. Etterspørselen på verdensmarkedet styrer markedsprisen, og det kan vi dessverre vanskelig påvirke.

Våre ullstasjoner har tett dialog med lokallaga til Norsk sau og geit. Vi kan bidra med informasjon og ulike statistikker som grunnlag for det videre kvalitetsarbeidet. Ta kontakt direkte eller via laget ditt.

Lever ulla til Norilia ullstasjoner og nyt godt av våre fordeler:

- pristillegg på ull som tilfredsstiller krav til god ullbehandling
- differensierte pristillegg på høstull som avregnes fra uke 1-24
- personlig tilbakemelding på avregningen om eventuelle kvalitetsfeil

«Knive-knep» på Kvernaland

***Tre stikkord dekker budskapet de 12 gjeterhundførerne på Jæren satt igjen med etter to dagers trening og instruksjon med Torbjørn Jaran Knive:* Lydighet, lydighet, lydighet.**

Selvsagt er også førere fra Sør-Vestlandet opptatte av hundens lydighet når de trener en gjeterhund. Det er et absolutt, også i dette miljøet. Men sammenliknet med de kravene europamesteren og den årvisse NM-finalisten fra Skotselv i Buskerud setter til sine samarbeidspartnere på tevlingsbanen, fortonte kursdeltakernes hunder seg som nærmest udresserte. Det var bare én hund som gjorde nøyaktig det den fikk beskjed om, og det var Knives egen. I alle fall så det slik ut disse to isende kalde marsdagene på Kvernaland i Time i Rogaland.

Og derfor ble mye av tiden brukt til å snakke om prinsipper og praktiske øvelser for å få trent inn absolutt lydighet. Fordi lydige hunder nettopp er blitt et av Knives mange fortrinn under prøver, vet han hvilke utfordringer det er snakk om. Og han hadde mange tips å gi for hvordan man skal lykkes med denne treningen i praksis.

Lydighetsløype

En enkel lydighetsløype, markert med for eksempel flyttbare gjerdestolper i plast, kan være et nyttig verktøy for å hjelpe føreren til å se i hvilken grad hunden lystrer presis.

Stolpene settes i rett linje med 4-5 meters mellomrom inn mot en frittstående innhegning med noen sauer. Hunden legges igjen ved ytterste stolpe, mens føreren står ved - eller helst bak - sauene og kommanderer derfra. Øvelsen går ut på langsom innkalling med presis dekking av hunden akkurat der føreren ønsker det. Stolpene hjelper ham å måle nøyaktigheten, enten han velger å legge hunden der stolpene står eller midt imellom dem.

God nok vinkling

Man kan også sette en annen stolperekke på tvers, ved enden av den første, men likevel i tilstrekkelig avstand til sauene. Denne rekka gjør det lettere for føreren å se om hunden vinkler godt nok når han kommanderer høyre eller venstre i forhold til innhegningen. Er vinklingen mindre enn 90 grader vil hunden krysse stolperekke nummer to, og komme inn mellom stolpene og

Fortsetter neste side.

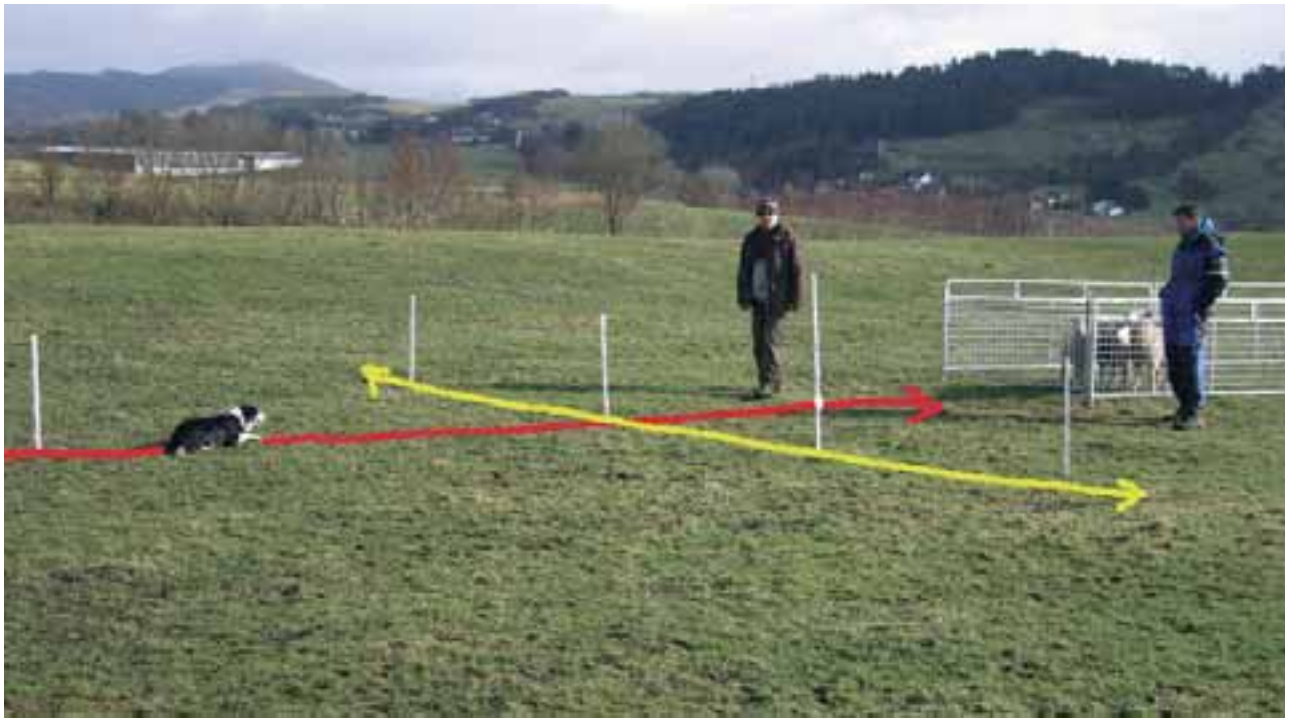

HJELPEMARKERING: Med gjerdestolper i plast kan man enkelt markere en liten «lydighetsbane» til hjelp i treningsarbeidet. Med stolpene kan man lett måle hvor raskt hunden legger seg ned på kommando, eller i hvilken vinkel den slår ut når man gir kommandoen høyre eller venstre. Her er det Jarl Eirik Jakobsen som er utpå med sin hund. Torbjørn Jaran Knive til høyre.

GOD VINKLING: Knut Åge Gjersdal kommanderer unghunden til å gå høyre rundt innhegningen med lam. Gjerdestolpene langs den usynlige tverrlinjen hjelper føreren til å se hvor godt hunden vinkler.

DELING: Det er alltid et balansepunkt et sted mellom sauene og deg selv, der sauene blir usikre og begynner å bevege seg, sier Torbjørn Jaran Knive. Dette punktet er viktig å finne når man skal lære hunden å dele flokken.

IGJENNOM: Straks det blir åpning kaller man hunden til seg mellom sauene.

sauene. Pass bare på å ikke trene likedan fra gang til gang, eller for lenge på samme sted. Da kan hunden oppfatte stolpene og de ulike posisjonene som et mønster, som den senere skal forholde seg til.

- Og for all del, sier Knive. - Det er ikke slik at alle hunder *må* vinkle 90 grader. Det kommer an på hvordan hunden arbeider, hvilken avstand den har til sauene osv. Det er viktig å kunne «lese» hundene under arbeid, og behandle og trene hver enkelt av dem individuelt. Det gjelder også kommandoer og korrigeringer. Noen er tøffe, andre er myke, og det krever ulik metode og stemmebruk fra førerens side.

Bort-kommandoen

Et vanlig problem når man trener gjeterhunder, spesielt de unge, er at hunden kommer for nær sauene. Da er det veldig praktisk å ha en kommando som gjør at hunden trekker seg bort fra sauene igjen. Også her kan de samme stolperekkene i plast være nyttige å måle i forhold til, mens man trener inn kommandoen.

I det hunden har lagt seg, i forhold til sauene i innhegningen, kan føreren bevege seg fra sauene mot hunden og «presse» den tilbake mens han kommanderer «bort» (eller et annet ord). Man ser tydelig i forhold til stolpene om hunden trekker seg rett bakover, eller skjener ut til en av sidene. Med en stav eller annen forlengelse av armen kan man korrigere underveis, slik at vinkelen på tilbaketrekningen blir slik man ønsker, for eksempel «bort venstre» eller «bort høyre».

Utsendingsvinkelen

Mange sliter også med å få unghundene til å gå vidt nok ut under utsending. Nå er det imidlertid Torbjørn Jaran Knives oppfatning at hundene gjerne er født med evnen til gode utganger eller ikke. Men for å hjelpe hunden litt på vei, kan det i alle fall være et tips å tenke på hvordan man legger hunden før utsending når man står ved startstolpen. De fleste dekker hunden på sin høyre eller venstre side, alt etter hvilken side man har bestemt seg for å sende hunden. Men både under trening og konkurranser kan man i tillegg prøve å legge den i utgangsposisjon i nøyaktig den vinkelen du vil den skal gå ut. Når man trener på dette må man som vanlig være helt

LÆRER AV ANDRE: Det var surt og kaldt under kurset på Kvernaland i mars, og det kunne bli lenge å vente mellom hver gang man selv kom utpå treningsbanen med hunden. Men man kan lære vel så mye av å se på andre, forutsatt at man er godt kledd.

konsekvent. Stopp hunden og kall den tilbake hvis den endrer utgangsvinkel i det den går ut. Prøv på nytt til du er fornøyd, men også her er det viktig å passe på at ting ikke innarbeider seg som faste mønster hos hunden.

Banebesiktigelse

- Skal man gå en gjeterhundprøve med hunden sin, liten eller stor, må man forberede seg, sier Torbjørn Jaran Knive. Selv møter han opp på arenaen i god tid før arrangementet starter for å gå gjennom banen.

- Legg merke til detaljer i terrenget, som kuler, hauger, søkk etc. og vurdér det opp mot hva du vet din hund er god på og ikke. Er banen lagt slik at hunden kan se sauene hele tiden? Kan føreren miste sauene ut av syne? Gå gjennom banen meter for meter og legg merke til hvordan de enkelte portene står i forhold til terrenget. Hvordan vil du sikte for å være sikker på at sauer og hund treffer porten? Se om det kan være grastuster, småpinner eller hull som ligger på den linja du velger å styre sauene, og som du kan korrigere etter underveis.

Strategier

Legg en nøye strategi for hvordan du vil legge opp øvelsen. Skal man velge å føre dyra korteste vei, eller vil det være lurt å ta sauene litt mer mot deg selv for å kunne sikte bedre inn mot siste port? Er det unnabakke inn mot en av portene, slik at man må senke farten før portpassering?

Hvis man ikke er den som skal starte først, kan man også forberede mye av sin egen øvelse ved å studere sauene til de andre konkurrentene når de er utpå banen. Hvordan er sauene? Er de veldig skye? Trekker de mot en bestemt retning? Er de nyklipte? Kommer de rett fra fjellet, slik at man må legge inn ekstra avstand på grunn av stor forventet fart? Vil det derfor være lurt å sende hunden rundt for å møte, før sauene har kommet helt gjennom porten?

Deling

Deling av saueflokken, enten det er under en prøve eller i praktisk arbeid, krever også en lydig hund for å lykkes. Under instruksjons- og treningshelga på Kvernaland, viste Knive hvordan han personlig pleier å trene inn deling.

- Gå rolig inn mot sauene. Det er alltid et balansepunkt et sted mellom dem og deg selv, der sauene blir usikre og begynner å bevege seg, sier Knive.

- Finn det punktet. Så kan du begynne å presse sauene fra deg – mot hunden – til en eller flere av dem forsøker å stikke ut til en av sidene. I det den gjør det, kaller du hunden raskt til deg i rett linje inn i mellomrommet, slik at den kommer mellom de som stikker ut og de andre. Det krever selvsagt en lydig hund, og at hundene har lært å komme korteste vei direkte til føreren. Men når hunden først er imellom vil den lett kunne holde dyra adskilt, sier Knive.

Tekst og foto: Anne-Cath. Grimstad
catgrim@online.no

SPINNVILT
rokker, spinneutstyr, kardemaskiner, kammer m.m.
SPINNEKURS.
www.spinnvilt.no

Ulønnet avløser på geitestøl

Ektepar med 3 barn ønsker ulønnet avløserjobb med losji på geitestøl i uke 29 og 30.
Mor har erfaring som geitebudeie.
Kontakt: Ragne Aanestad,
Tlf: 934 01 172
E-post: raaa@online.no

Kartlegger øyesykdommer hos BC

I Rogaland har veterinærene Magne Haaland og Dagny Spanne Kjær ved Tu Dyreklinikk i Klepp startet et privat prosjekt der de undersøker øynene på border collier. De ønsker å se om det kan finnes alvorlig genetisk øyesykdom knyttet spesielt til denne rasen.

Fordi det finnes lite data rundt øyehelsen hos border collie her i landet, og fordi det de siste årene er gjort noen særegne observasjoner, har Haaland og Spanne Kjær satt seg fore å kartlegge flest mulig border collier i Rogaland og Sørvestlandet ellers. Undersøkelsen foregår ved hjelp av såkalt øyelysing, der man gjennom spesielle instrumenter studerer hundeøyets linse og netthinne.

Spesialtilbud

Miljøer som benytter border collier i stor grad - for eksempel til gjeting eller lydighet - har fått tilbud om egne helger eller kvelder, der de får undersøkt hundene til selvkost. Idéen er å følge opp disse dyra med årlige kontroller, slik at man kan få et bilde av utviklingen på øyestatusen hos border collie over tid.

Magne Haaland har interessert seg spesielt for øyesykdommer hos hunder, og er autorisert øyelyser i Norge. I de siste par årene har han hatt en del henvendelser fra gjeterhundmiljøet, og han har gjort spesielle observasjoner i øynene til enkelte border collier.

Genetisk betinget

En rekke hunderaser er belemret med øyelidelser som kan ramme synet i alvorlig grad. Den mest kjente og fryktede sykdommen er PRA (Progressiv Retinal Atrofi), som i løpet av 1-2 år fører til total blindhet. Sykdommen er arvelig og dermed knyttet til spesielle gen hos de ulike hunderasene. Blant de mest utsatte rasene har avlsmiljøet derfor som ufravikelig rutine å øyelyse alle avlsdyr, slik at man i størst mulig grad kan unngå å avle på bærere av sykdommen.

I tillegg finnes enkelte øyesykdommer som ikke nødvendigvis er arvelige, men som likevel har vært knyttet til rasen.

Lite kunnskap

Forandringer på øynene kan, for de fleste rasers vedkommende, foreløpig bare påvises ved såkalt øyelysing, der man gjennom spesielle instrumenter studerer hundeøyets linse og netthinne. I Storbritannia er øyelysing obligatorisk før man får registrert og solgt en border collie, men her til lands har det ikke vært tradisjon for å øyelyse border collier i forebyggende øyemed. Derfor har man også lite data rundt norske border colliers øyehelse. Hunderasen har vært brukt som gårds- og arbeidshunder, og har som regel bare hatt kontakt med dyrlege ved vaksinasjon eller sykdom.

I de siste par årene har Haaland likevel fått en del henvendelser fra eiere og oppdrettere av border collie, som har registrert dårlig syn på hunder de har brukt i blant annet sauegjeting.

Blinde flekker

Blant de 68 border colliene som Haaland og Spanne Kjær undersøkte siste år, ble det funnet fire hunder med

ØYELYSING: Forandring på øynene hos hunder må i dag stort sett påvises ved såkalt øyelysing der man studerer hundeøyets linse og netthinne gjennom spesielle instrumenter. Her viser Dagny Spanne Kjær (t.v.) og Magne Haaland hvordan undersøkelsen foregår, selv om den normalt utføres i et helt mørkt rom.

tradisjonell PRA; to var blinde ved undersøkelsen, og de to andre ble det i løpet av et halvt år.

Etter hvert som Haaland og hans kollega har fått undersøkt en del border collier, har de imidlertid funnet andre forandringer på netthinna hos enkelte dyr som avviker fra vanlige PRA-symptomer. Det dreier seg om små blinde prikker, - såkalte «bull's eyes», da disse likner lyse okseøyne. Liknende forandringer er også kjent hos andre hunderaser. Prikkene synes imidlertid å være mer vanlige hos arbeidende hunder, som gjeter-, trekk- eller vakthunder.

Neppe PRA

Av de i alt 68 border colliene som Haaland og Spanne Kjær undersøkte siste år, ble det påvist «bull's eyes» hos hele 28 hunder. Karakteristisk har det også vært at funnene i hovedsak er gjort på hannhunder. Bare 5 av dem var tisper.

Fordi hundene med disse prikkene ikke har sett ut til å ha noen synsproblemer, pluss at de også stort sett bare har vært angrepet på ett øye, antar man foreløpig at symptomene ikke har noen sammenheng med PRA. Men fordi man vet så lite om øyesykdommers utvikling hos BC, ønsker Haaland og Spanne Kjær å få øyelyst enda flere hunder, og deretter følge dem opp med årlige undersøkelser. Etter annen gangs undersøkelse vil det bli laget en oppsummerende artikkel for publisering i Norsk Veterinærtidsskrift og andre relevante tidsskrift.

Endret holdning

Mens miljøet rundt og oppdrettere av border collie tidligere ikke har vært klar over at det kan være spesielle øyesykdommer knyttet til rasen, og derfor heller ikke har vært så opptatt av øyelysing, merker Haaland og Spanne Kjær at holdningen har endret seg totalt de siste månedene. Pågangen hos dyrlegene har vært stor, og Haaland og Spanne Kjær har brukt fritid på å reise rundt i Rogaland for å øyelyse grupper av hunder.

Anbefaler lysing

Alle hunder trenger synet sitt, men for arbeidende hunder er synet spesielt viktig. Det mener veterinærene fra Tu dyreklinikk er en ekstra grunn til å kartlegge situasjonen. Og selv om Haaland og Spanne Kjær vil konsentrere sitt prosjekt om hunder fra Sørvestlandet, anbefaler Magne Haaland alle BC-eiere eller -oppdrettere som vil være føre var, å ta kontakt med en autorisert øyelyser. Er det ikke funnet forandring på øynene ved 1, 3 og 5-års alder, er det lite trolig at det vil oppstå noen øyesykdom på hunden. Alle registrerte data vil imidlertid være nyttige i videre kartlegging av border colliens øyehelse.

Håper på gentesting

Hos enkelte hunderaser har amerikanske forskere greid å finne det genet – eller rettere sagt mutasjonen av et gen - som har vært bærer av PRA-sykdommen i den rasen. Og har man isolert genet, kan man ved hjelp av en blodprøve fastslå om hunden er arvelig belastet. Og testen kan tas allerede på valpestadiet. Ved øyelysing kan ikke sykdommen oppdages før det er synlige forandringer på netthinnen. Håpet er at det i framtiden også vil bli mulig å genteste valpekull/avlsdyr av border collie, for å unngå utbredelse av sykdom.

Tekst og foto: Anne-Cath. Grimstad
catgrim@online.no

De vanligste øyesykdommene hos BC:

PRA (Progressiv Retinal Atrofi) nedarves recessivt og har ingen effektiv behandling. Sykdommen oppstår på begge øyne og fører til blindhet i løpet av 1-2 år. Utviklingen skjer i form av svinn av nervestruktur og blodkar i netthinnen. Symptomene er redusert mørkesyn og etter hvert nattblindhet. PRA angriper først netthinnens staver, det vil si de cellene som oppfatter svakt lyset i skumring og demring og når lysforholdene ellers er dårlige. Siste fase av denne sykdommen er total blindhet.

«Bull's eye» eller WDR (Working Dog Retinopati), også kalt FMAR (Focal Multifocal Aquired Retinopati). Små blinde flekker på netthinnen på et eller begge av øynene, men uten at synet ser ut til å reduseres vesentlig. Er funnet spesielt hos arbeidshunder.

CEA (Collie Eye Animali) er en sykdom som kan oppstå hos alle typer collier. Det er en medfødt arvelig lidelse som kan føre til nedsatt syn og i verste fall blindhet. På grunn av utbredelsen og mulighet for tidlig påvisning, blir alle valper av Collie og Shetland Sheepdog øyelyst for CEA når de er 7 uker gamle.

GENETISK: Man vet foreløpig svært lite om arvelighet rundt øyesykdommer hos border collie. Håpet er at man en gang i framtiden kan genteste aktuelle avlsdyr ved hjelp av blodprøver.

TRENGER SYNET: En arbeidende hund er i enda større grad enn andre avhengig av friske øyne. Disse border colliene ville ikke finne mange sauer under høstsankinga i fjellet om synet var svekket.

OVERSIKTLIG MEN KREVENDE: NM-banen i Gjesdal vil ha utsending på ca. 300 meter, med til dels krevende kryssdrivinger i bakkene opp på begge sider. Her inspiseres banen av medlemmer fra hovedkomitéen. Fra venstre komiteleder Svein Hestnes, speaker og innkvarteringssjef Steinar Kartevold og plassansvarlig Jan Tore Brattebø.

NM-forberedelser i vest

På Sørvestlandet er Rogaland Gjeterhundlag i gang med planleggingen av årets norgesmesterskap i bruk av gjeterhund.

Arrangementet skal foregå på Ålgård i Gjesdal kommune 11.-14. oktober med 100 startende ekvipasjer. Tor Ålgård og Samuel Lima stiller sine arealer til disposisjon for norgeseliten. Sauene hentes i hovedsak fra vertsgården, med supplement fra en annen saueeier i området.

Tre dager

NM-helga starter med innledende runder fredag og lørdag, der det blir kjørt vanlig klasse 3-øvelse med deling og flokker på fem sauer og lam. Banen vil få en utsending på ca. 300 meter, med til dels krevende kryssdrivinger i bakkene opp på begge sider. Mesterskapet avsluttes med finaleomgang på søndag. Her starter de 8 beste hundene fra henholdsvis fredag og lørdag. Her vil konkurransen også omfatte singling, det vil si utskilling av enkeltdyr. Konkurransen dømmes av et norsk dommerteam.

Dugnad

Årets NM i bruk av gjeterhund kom relativt brått på rogalendingene, som overtok arrangementet så sent som i januar, da et annet fylkeslag måtte melde avbud. En hovedkomité på ti personer holder foreløpig i trådene. I tillegg bidrar også Gjesdal kommune med en kontaktperson. Men dugnadsånden er velutviklet i Rogaland, så når NM-helga nærmer seg regner

arrangørene med at det stiller rikelig med medarbeidere både for å ta hånd om oppgavene rundt tevlingsbanen og de tilstøtende funksjonene knyttet til arrangementet.

Publikumsvennlig

NM-arrangørene i Rogaland vil legge opp til et vellykket mesterskap både for deltakere og tilskuere. Det skal ordnes med gode parkeringsmuligheter, og publikum vil ha god utsikt over banen fra et høydedrag i den ene enden. Kontinuerlig speakertjeneste skal sørge for at alle vet hvilken ekvipasje som til enhver tid er ute på banen. I tillegg vil resultatene bli gjort tilgjengelige for publikumsområdet fortløpende via en dataskjerm. Her kan også publikum og deltakere få kjøpt mat og drikke under de tre konkurransedagene.

For enhver smak

Med 100 deltakende ekvipasjer har arrangørene tatt høyde for at et relativt stort antall tilreisende ønsker overnatting. Mange tar familien med seg til NM-helga, og ser på begivenheten som en liten ferie.

Ålgård Gjestgiveri er reservert fra og med fredag i konkurranseuka, men pga. allergiske gjester må hundefolk – med unntak av dommerne - finne annen overnatting natten før. Flere alternative hoteller ligger innenfor en halv times kjøring fra Ålgård. Dessuten finnes både hytter og campingmuligheter ved Kongeparken Camping i umiddelbar nærhet av arenaen. Hyttene har god standard og er beregnet på fem personer.

Sosialt program

NM i gjeterhund 2007 skal ikke bare være en konkurranse mellom dyktige hundeførere og deres firbente medarbeidere. Det er også en sosial begivenhet, både for lokalbefolkningen og for de som føler seg hjemme i gjeterhundmiljøer rundt om i landet. Her kan man plukke opp ny lærdom, og her kan man ha hyggelig samvær med interessefeller. Allerede torsdag kveld samles deltakerne i Ålgård Gjestgiveri til NM-møte i regi av Landsrådet for Gjeterhund.

Festmiddagen holdes lørdag i Westernbyen på Ålgård med tre retters middag, underholdning og dans. Stedet har kun plass til 200 personer, så det er viktig å melde seg på så tidlig som mulig.

Informasjon på nettet

Rogaland Gjeterhundlag har etablert egne nettsider i forbindelse med norgesmesterskapet, der all relevant informasjon blir lagt ut etter hvert som den er klar. Her finner man kart over stedet, detaljert program for NM-helga, informasjon om overnatting og bespisning, samt priser. NM-sidene finner du ved å gå inn på NSGs hjemmesider, eller på følgende internettadresse: www.rglgjeter.no

Tekst og foto: Anne-Cath. Grimstad
catgrim@online.no

VARIERT INNKVARTERING: Under NM kan deltakere og tilreisende velge å overnatte på hoteller, hytter eller campingplass. Her viser innkvarteringsansvarlig Steinar Kartevold hyttene ved Kongeparken camping, som har god standard og plass til fem personer.

VitaMineral® Beite Sau
og MicroFeeder Sau
- for økt tilvekst og bedre helse!

VitaMineral® Beite Sau er et tilskuddsfôr sammensatt spesielt for bruk i beiteperioden. Brukt sammen med fôringsautomaten **MicroFeeder Sau**, vil sauen få dekket behovet for mineraler og vitaminer.

Spar penger!
Bruk ca. 20 øre pr. dag og dyr og få tilbake opptil det tidoble i form av bedre tilvekst, fruktbarhet og helse.

Kjøp!
VitaMineral® Beite Sau og **MicroFeeder Sau** hos din nærmeste forhandler.

Etablert 1926
AS NORSK MINERALNÆRING
Hensmoen, 3516 Hønefoss
Tlf. 32 14 01 00, Faks 32 14 01 01
E-post: firmapost@normin.no

Nytt fra Sauekontrollen

Veiing av lam er et viktig hjelpemiddel i saueholdet. Tilveksten kan fortelle mye både om morsevnen og kvaliteten på vårbeitet, og dermed være et viktig verktøy for å styre produksjonen i riktig retning.

I august kommer høstlista med årets første indekser – hvordan beregnes korrigeringsfaktorene, og hvilken faktor skal du bruke?

Fødselsvekt og tilvekst

Fødselsvekten har steget jevnt blant besetningene i Sauekontrollen, fra 4,62 kg i 2000, til 4,76 kg i 2006. Dersom du veier lammene ved fødsel, skal dette skje så snart som mulig, og seinest ved merking en dag etter fødsel. Lammene vokser svært raskt den første tiden, og venter du for lenge med fødselsvekta, vil den bli for høy og du får feil tilvekst på lammene. Hvis du ikke veier lammene ved fødsel, blir det i Sauekontrollen brukt en tabellverdi for fødselsvekt ved beregning av tilvekst. Vær da oppmerksom på at lam som har avvik fra «normalvekt» kan få stort avvik i beregnet tilvekst i forhold til det som er reelt.

Ved å se på vårtilveksten kan man også få en viss pekepinn på hvordan tilveksten blir utover sommeren, og man kan dermed planlegge slaktesesongen. Dersom veiing og beregning av tilvekst skal være et godt styringsverktøy i produksjonen, er tidspunktet for veiing av stor betydning. Dersom lammene veies rett før slipp på utmarksbeite, vil vårvekta gjenspeile kvaliteten på vårbeite. Skal du bruke vårvekta for å anslå tilvekst gjennom sommeren, bør lammene være minst 2-3 uker før du veier. Mens fødselsvekten har steget jevnt er det litt mer variasjon i vårtilveksten fra år til år, selv om det generelt er en økning. Figuren viser tilvekst blant lam i Sauekontrollen født i 2006 i ulike perioder av sesongen. Bruk Årsutskriften til å sammenligne med middelet i kontrollen, eller for å se utviklingen i egen besetning i forhold til tidligere år.

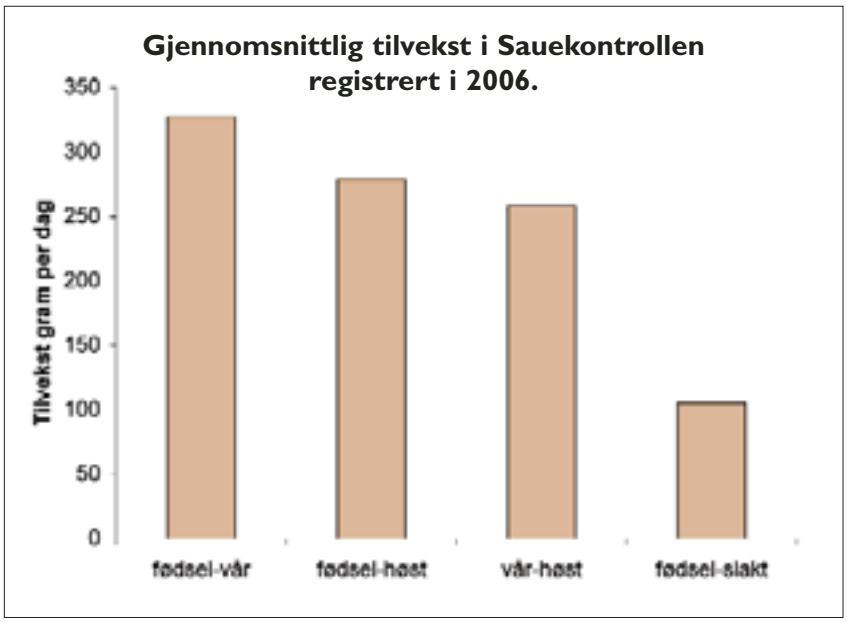

Høstlister

Høstlista kommer i august og har med de nye indeksene for de store rasene. Lista kan brukes til å plukke ut kåringskandidater eller livlam, og til å notere høstveiing på. Den inneholder også korrigeringsfaktorer som kan være vanskelig å forstå. De er nokså kompliserte, men vi skal ta for oss prinsippene rundt korrigering her:

Alle korrigeringer avhenger av rase, og de ulike faktorene er forskjellige utfra hvilken rasegruppe dyrene hører inn i. Det er fire ulike rasegrupper: Norsk kvit sau, Sjeviot, Spælsau og Pelssau. Først får alle saulam et tillegg i forhold til værlam. Lammene blir så korrigert ut fra alder på mor. 3 år gamle søyer settes til 0, søyer på 4 og 5 år får et fradrag, mens alle andre søyer får tillegg. Lam som er født før middel lammedato i besetningen får et fradrag, mens de som er født etter middel lammedato får et tillegg. Lammene blir også korrigert for burd. Her settes de som er født tvilling og kommer hjem som tvilling til 0. De som er født som trillinger eller flere får tillegg, mens de som er født tvillinger eller færre får fradrag. Vær oppmerksom på at dødfødte lam teller med i burd ved fødsel. Fosterlam og kopplam har egne korrigeringsfaktorer.

Hvilke korrigeringsfaktorer skal jeg bruke?

På lista kommer noen lam med bare én korrigeringsfaktor, mens andre kan ha fire. Det er ikke alltid like lett å vite hvilken faktor som blir riktig å bruke. Faktoren peker på hvor mange lam fra søskenflokken som kom hjem fra sommerbeite med søya. Sendte du tre lam med en søye til fjells, vil alle hennes lam ha fått tre korrigeringsfaktorer på lista. Dersom bare ett lam kommer hjem igjen, skal du bruke korrigeringsfaktor 1. Kommer to lam hjem brukes faktor 2, og kommer alle tre hjem bruker du faktor 3.

Stine Løvik og Valeria Khvalynskaya

Hva skjer:

- Levering av vårliste: Send vårlista til rådgiver så snart du er ferdig med lammingen. Vårvekter kan ettersendes.
- Haustliste m/augustindekser blir sendt ut i uke 32.

Huskeliste:

- Det blir ikke lest inn slakt mellom 1. mai og 27. juli.
- Produsentnummer kan ikke endres i Sauekontrollen mellom 28. juli og 10. november.
- Registrér sjukdom og forebyggende helsearbeid.

Ønsker du å bli medlem av sauekontrollen?

Ta kontakt med ditt lokale slakteri. For mer informasjon, se: www.animalia.no/sauekontrollen

Veiing av lam både ved fødsel og senere i sesongen gir tilvekstberegninger som kan brukes som styringsverktøy i produksjonen. (Foto: Grethe Ringdal)

Sau på data

Led-Sau, dataprogram for saueholdere

Sosialt og nyttig

Vi har fått tilsendt noen bilder som er tatt i forbindelse med et dressurkurs som er holdt av Eigersund Sau og Geit.

- Kurset var gratis for medlemmene i laget og tanken var at de skulle få anledning til å sosialisere og lære hundene sine lydighet. Det var godt frammøte. Det deltok 16 hunder, og kurset ble holdt i ridehallen til Eigersund kommune på Bakkebø, skriver leder i Eigersund Sau og Geit, Jan Helge Havsø.

Det ene bildet viser gjeterhund-ansvarlig i lokallaget i Eigersund, Gunnar Åvendal sammen med noen fremtidige saueholdere. Det andre bildet viser de fleste kursdeltakerne.

- Arrangementet var vellykket, med sosialt samvær og læring. Kurset ble avholdt i februar/mars (7 fredags-kvelder), skriver Havsø.

- Vi vil oppfordre andre lag til å gjøre det samme for å fremme et godt miljø i lokallagene. Det er ikke så mye som skal til, oppfordrer den ivrige lokallags-lederen i Eigersund.

Vårstemning

Ole Harald Østenfor på Nesbyen i Hallingdal har sendt oss et koselig bilde med vårstemning. På bildet ser dere Ole Harald og nevøen hans, Nub Erik på 2,5 år, gi mjølk til et kopplam. Mor til lammet hadde fått femlinger og det ble naturligvis i meste laget å fostre opp uten hjelp.

- Jeg abonnerer på Sau og Geit, og synes det er et trivelig og interessant blad, skriver Ole Harald fra Nesbyen.

Vi takker for en positiv tilbake-melding fra Hallingdal og oppfordrer andre til også å komme med kommen-tarer til bladet – negative eller positive. Vi ønsker å utvikle bladet til stadig og bli bedre, derfor trenger vi synspunkt på hva leserne våre mener.

SeminNytt
fra NSG Semin AS

Parkveien 71
Postboks 2323 Solli
0201 Oslo
Telefon: 23 08 47 75
Mob.: 481 00 424
Telefax: 22 43 16 60
E-post: ewa.wallin@nsg.no

Semin på geit

Paringssesongen på geit er allerede i gang, og det har begynt å komme inn bestillinger på bukkesæd. Årets nye seminbukker skal settes inn på seminstasjonen i slutten av juli og selve sædproduksjonen starter 1. august. Vi regner med at de første sæddosene fra årets nye bukker kan sendes ut rundt 15. august og disse vil være framme hos geiteholderne ei uke senere. De som starter opp paring før 20. august får tilsendt sæd fra bukker som er tatt inn tidligere år.

Nytt i år er at fordeling av prøvebukksæd skal styres av NSG Semin. De som bestiller sæd kan føre opp ønsket prøvebukk på bestillingsskjemaet, men den endelig fordelingen vil være avhengig av NSG Semin sin vurdering. Denne ordningen er innført for å sikre at hver prøvebukk som skal granskes i semin får tilstrekkelig antall døtre til gransking.

NSG Semin oppfordrer alle som har tilgang til Internett om å bestille sæd elektronisk. De som gjør dette får en rabatt på kr 100,-.

Vi vil oppfordre alle om å gå nøye gjennom informasjonen om seminsesongen 2007 med bestillingsrutiner etc. Denne er allerede sendt i posten til alle medlemmene i Geitkontrollen.

Kurssted	Kursstart	Kursavslutning	Påmeldingsfrist
UMB på Ås	13. juni kl. 12:00	14. juni kl. 15:00	15. mai
UMB på Ås	9. aug. kl. 12:00	10. aug. kl. 15:00	15. juni
UMB på Ås	20. sept. kl. 12:00	21. sept. kl. 15:00	15. juni

Eierinsemineringskurs på geit

I 2006 gjennomførte 102 geiteholdere kurs i eierinseminering på geit. Vi planlegger nye kurs i forkant av årets seminsesong og håper på god oppslutning også i år. Årets kursopplegg blir litt annerledes, da vi utvider programmet med informasjon om framtidig avlsopplegg på geit i Norge. Kurset vil gå over to dager. I utgangspunktet planlegges det tre kurs. Alle kursene holdes på Universitetet for miljø og biovitenskap (UMB) på Ås (sør-øst for Oslo) med overnatting og middag på Oscarsborg Festning i Drøbaksundet.

Vi håper på at årets kursopplegg med utvidet program kan være til inspirasjon og faglig styrking for de som driver avl med semin.

Lokale kurs

Dersom det i et område er stor interesse for å gå kurs (minst 7 interesserte), kan det bli holdt kurs i eierinseminasjon lokalt. Eventuelle kurs som arrangeres utenom de tre oppsatte kursene på Ås, vil være dagskurs som kun inneholder standardopplegget for opplæring av eierinseminører (tilsvarende fjorårets kurs). Eventuelle ønsker om lokale kurs må sendes oss i god tid før det skal avholdes.

Eierinseminørkurs på sau

Selv om høsten fremdeles er noen måneder unna, ønsker vi allerede nå å informere om tid og sted for høstens eierinsemineringskurs på sau.

Årets seminkurs blir holdt på følgende steder:

Tidspunkt	Sted
25. september	Nortura Rudshøgda
05. oktober	Nortura Forus
11. oktober	Nortura Sandeid
18. oktober	Nortura Førde
01. november	Vefsn Landbruksskole, Mosjøen
05. november	Nortura Sortland
08. november	Trondheimsområdet

Påmeldingsfrist for samtlige kurs: Mandag 10. september 2007.

Informasjon om påmelding

Påmelding gjøres direkte til Ewa Wallin, NSG Semin.
E-post: ewa.wallin@nsg.no
Telefaks: 22 43 16 60
Telefon: 23 08 47 75

Følgende opplysninger må oppgis ved påmelding:
Kurssted og dato, Produsentnr. (10 siffer), navn, adresse, telefon, e–postadresse.

Påmeldingen er bindende. Ved avmelding fram til 2 uker før kursstart faktureres halv kursavgift, ved senere avmelding faktureres full kursavgift. Hvis kurset blir overbooket, vil de som har meldt seg først, få plass.

NSG Semin forbeholder seg retten til å avlyse kurs hvis det ikke har meldt seg nok deltakere når påmeldingsfristen utløper.

Kurskostnader

- Kursavgiften er kr 1.500,- og inkluderer kurshefte og enkel bevertning (ved geitekursene på UMB dekker NSG Semin også overnatting).
- Ved to deltakere fra samme bruk vil deltaker nr. 2 få redusert kursavgiften til kr 1.000,-.
- Deltakere som har gjennomført kurs tidligere kan ta årets kurs som oppfrisking for kr 1.000,-. Hvis det viser seg at det blir flere deltakere enn det er plass til på kurset vil nye kursdeltakere ha fortrinnsrett.
- Reiseutgifter må deltagerne dekke selv.
- Gebyr til Mattilsynet på kr 535,- for godkjenning og tillatelse for inseminering i egen besetning kommer i tillegg.
- Koffert med inseminasjonsutstyr for ca. kr 600,-.

Auka slakting, men tomt lager

Når dette blir skrive, har vi statistikk for slakting til og med veke 17 (30. april). Nortura har hittil i år slakta 43.600 lam, noko som er ein auke på 6.000 lam i høve til same periode i 2006.

Det er auka slakting i alle delar av landet, bortsett frå i Nord-Noreg der vi har ein liten nedgang på 400 lam. Vi har hatt tilbod om avtaleproduksjon av lam utanom sesong dette året som har vore med å stimulert til denne auken. Når det gjeld sau har vi slakta 29.752 dyr, noko som også er ein auke på 2.500 i høve til 2006.

38 % av lamma er Stjernelam, noko som er bra med tanke på at dette er lam som er ekstensivt sluttfôra og relativt gamle. 16 % av lamma har fått feittrekk, noko som syner at ein del slaktar lamma for seint i høve til kor tunge slike lam har potensiale til å bli.

Til tross for auka slakting er reguleringslagra så godt som tømt for både sau og lam før årets slaktesesong tek til. Vi greidde stort sett å dekke opp behovet til påske med norske lam. Fabrikkane til Gilde har ein del norske lam på lager til årets grillsesong, slik at vi kan vera leveringsdyktige på Gilde-merka grillprodukt av lam også denne sommaren. For å dekke opp etterspørselen til kundane våre, vil vi også selje importerte lam under varemerket «Carnia» inntil vi igjen har nok norske lam å tilby.

Årets grillnyheit

Til tross for lite lam på lager, har Gilde også i år lansert eit nytt grillprodukt der lam er ei viktig råvare. Gilde Spesial Argentinsk Lammepølse er ei grov pølse laga av mykje kjøtt, der 50% av råstoffet er lam. Pølsa er smaksett med koreander, kvitlauk og oregano. Dette er ei pølse for den viderekomne pølseelskaren.

Gilde satsar vidare på andre lammeklassikarar av sau og lam på grillen:

- Urte- og kvitlauksmarinert lammelår i skiver.
- Marinerte lammekoteletter.
- Rødvinsmarinert fårefilet.

Litt for ein kvar smak som ynskjer lam på grillen i år også!

LAM 2008 i Bergen

I februar 2008 er det gått tre år sidan Nortura sist inviterte til Lammekongress. Vi synes difor det er på tide å invitere til ny Lammekongress, som denne gongen blir 2. og 3. februar 2008 på Radisson SAS Hotell Norge i Bergen. Dette er eit triveleg nyoppussa hotell midt i Bergen by, noko som syter for ei triveleg ramme for arrangementet. Bergen er også sentralt med tanke på at ein kan nytte både tog, buss og fly for å koma dit.

Programkomitéen, med medlemmer frå både Nortura og NSG, har hatt sitt fyrste møte. Hovudtema blir kort og godt «MEIR LAM!» og hovudmålgruppa er dei som ynskjer å vera med å produsere meir lammeslakt til Nortura. Det blir foredrag innan tema: Bygningar, drift, marknad og økonomi. Kulturelle innslag og ein flott kongressmiddag er sjølvsagte innslag på ein lammekongress. Vi kjem attende med meir informasjon når meir er på plass. *Det er altså berre å setja av denne helga fyrst som sist!*

Produksjon av dielam/vårlam

Ein del av dei flinkaste medlemmene våre ynskjer å levere «overskotslam» som dielam eller vårlam, dvs. lam som blir intensivt fôra på mjølk eller mjølkeerstatning og slakta ved ca. 9 til 15 kg slaktevekt i mai/juni til ein god pris. Vi har også ein del supermarked og hotell som ynskjer å tilby dette eksklusive kjøttet til sine kundar og gjester. Vi har difor utvida tilbodet om avtaleproduksjon av dielam/vårlam dette året. Interessa er naturleg nok størst i strok med tidleg lamming og marknadsbehovet for vårlam vart difor fort dekt opp i Region Vest. I Region Øst og Nord har vi fått påmelding som ca er i tråd med det prognoserte salet. Vi er nå spente på responsen og håpar på både fornøgde produsentar og kundar etter denne «tjuvstarten» på lammesesongen.

Planlegginga av lammesesongen 2007 for lengst i gang

Gjennomføring av ein vellykka lammesesong krev omfattande planlegging, heilt frå sauebonden sankar sauen og til lammeprodukta ligg klare for sal i butikk. Salskampanjene og klippe-, slakte-, skjære- og foredlingskapasiteten skal tilpassast dei forventa tilførslane frå sauebøndene. Nye krav til

Årets grillnyheit på lam: Gilde spesial Argentinsk lammepølse.

hygiene gjev også utfordringar for både bonde og slakteri. Tilsette i heile verdikjeda i Nortura vil vera samla den 21. til 22. mai for å samkøyre alle planar slik at alle ledd skal vera så samkøyrde som mogleg. I fjor opplevde mange produsentar lang ventetid på å få levere lam, samstundes som det var mangel på lam i marknaden. Dette skal vi gjera vårt beste for å bli betre på i år.

Vi tek sikte på, også dette året, å samle all relevant informasjon i eit lammesesong-hefte som vi sender ut i månadsskiftet juni/juli til alle saueprodusentane våre. Vi veit alt nå at OFK og Gilde startar opp landsdekkande salskampanjar i veke 38 (17. september). Prisprognosen vil difor gjera det lønsamt å sanke i fyrste halvdel av september, slik at vi kan få inn mykje lam til å dekke suget i marknaden som alltid er i denne perioden. Lykke til med årets beitesesong!

Støtte til kjøp av semin i vereringane

Nortura ser det som viktig at avlsbesetningane på sau blir stimulerte til eit effektivt og helsemessig godt avlsarbeid. Bruk av semin i vereringane er i den samanheng viktig. Vi sendte difor ut brev til Nortura sine medlemmer som også er medlem i verering, der vi opplyser om at dei kan søkje om støtte på kr 50,- pr. dose eliteværsæd kjøpt og brukt på søyer i ring. Vi har fått inn søknad om støtte på i alt kr 810.000 som vi nå er i ferd med å utbetale. Vi håpar dette er til glede for avlsbesetningane slik at dei framleis vil stå på for eit godt avlsarbeid på sau og at bruksbesetningane også får nytte av dette gjennom kjøp av gode avlsdyr frå avlsbesetningane.

Har du levert ulla?

Våre tre ullstasjoner har tatt imot mye ull denne våren, og når dette blir lest har nok de fleste allerede mottatt oppgjør for vårulla. Det er dårlig økonomi i å la ulla bli liggende hjemme, i tillegg sparer en plass med å få ulla vekk. Vi i Fatland Gjestal Ull AS legger vekt på å hente ulla, når du eller ditt lokale sauelag ønsker det !

Fatland Gjestall Ull får inn ull fra hele landet, og vi har samarbeid med både lokale sauelag og flere private slakterier om levering av ull.

Er du interessert i å levere ull til oss, så kontakt en våre ullstasjoner for nærmere avtale.

I skrivende stund ser det ut til at det er blitt enighet om en ny jordbruksavtale, og det skal bli spennende å se hvor mye penger som vil bli satt av til å øke inntektene i saueholdet. Det er ingen tvil om at en trenger økte inntekter i næringen, for å unngå den negative utviklingen vi har i dag, der stadig flere velger å avvikle sitt gardsbruk. For å opprettholde nivået på det som skal produseres, og ikke minst øke motivasjonen for en god norsk kvalitet for både matvarer og råstoffer i det norske jordbruk, så er økonomi en viktig faktor. Om bare prisene på verdensmarkedet også hadde vist tegn til bedring, så kunne det gått mot lyse tider for ubetalingsprisene på ull til høsten.

Vi har hatt jevnt salg av ull den siste tiden, og har hatt en del sendinger til både Norge og andre land i løpet av våren for å tømme lagrene til sommeren. Når sommerferien står for tur er det laber aktivitet både hos norske og utenlandske aktører. Derfor er det viktig å prøve å få solgt mest mulig slik at vi har lite lager om sommeren. Det er ikke lenge til vi begynner å få inn høstull igjen, og da vil lagrene fort øke igjen.

Ha en riktig god sommer, og husk at Fatland Gjestal Ull betaler godt for ulla !

FATLAND GJESTAL ULL AS
P.B. 90, HUSØY, 4299 AVALDSNES

Fatland Gjestal Ull, Karmøy	**Tlf 52 84 30 15**
Fatland Gjestal Ull, Jæren	**Tlf 51 66 93 93**
Fatland Gjestal Ull, Lofoten	**Tlf 76 08 00 72**

relacom

Brannalarmanlegg ferdig installert –

Valgfrie grunnpakker! Pakkeprisen gjelder ut 2007

Godkjent i henhold til krav fra Mattilsynet og Forsikringsselskapenes Godkjennelsesnevnd FG

Hurtigsvarpremie!

Kamerasystem for dyrerommet – for tilkobling mot TV, ferdig installert. Forutsetter bestilling av brannalarm-anlegg innen 16.juni

Send kodeord BRANN til 1965

Verdi ca. kr 6.790,-

Relacom er Norges største svakstrømsinstallatør med 2000 medarbeidere fordelt på mer enn 150 lokasjoner i Norge, som gjør at vi daglig er der du bor.

Relacom benytter markedsledende teknologi fra Elotec, og vi har prosjektert og installert mer enn 3000 Elotec brannalarmsystemer.

Kamerasystem som *hurtigsvarpremie!*

Tilbudsprisen er inkludert kjøring inntil 100 km hver vei.

Tilbudsprisen forutsetter egeninnsats:

- *Montering av rørgate for aspirasjon.*
- *Eventuell nedgraving av kabler.*
- *Forlegging av kabel for kamerapakken.*

Frakt og mva tilkommer.

02121

02121@no.relacom.com

Brannalarm for norsk landbruk

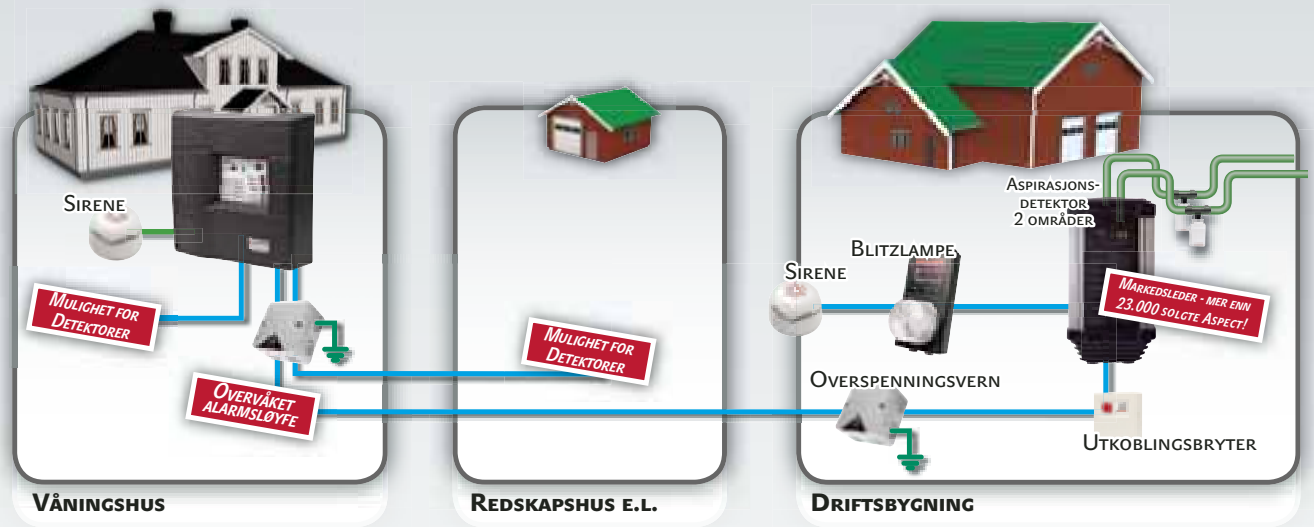

Brannalarmpakkene inneholder ett FG-godkjent system som fullt ut tilfredsstiller Mattilsynets krav. Systemet består av frittstående FG- og EN54-godkjent brannalarmsentral, samt Aspirasjonsdetektor, overspenningsvern, blitzlampe for dyrerommet, sirener og rørpakke med kondensflaske(r).

Grunnpakke 1

Driftsbygning

- 1 stk ASPECT Aspirasjonsdetektor, 2 områder
- 1 stk Utkoblingsbryter
- 1 stk Blitzlampe for dyrerommet
- 1 stk Sløyfevern jfr. regelverkets krav
- 1 stk Sirene, for utvendig montasje
- 2 stk Kondensflasker
- 15 stk Bend
- 10 stk Skjøtemuffer
- 60 m Plastrør med klistremerker for hullangivelse
- 100 stk Rørfester

Våningshus

- 1 stk VOICE brannalarmsentral, 2 områder
  - ↳ FG- og EN54-godkjent
- 1 stk Sløyfevern jfr. regelverkets krav
- 1 stk Sirene

Grunnpakke 2

Driftsbygning

- 1 stk ASPECT Aspirasjonsdetektor, 1 område
- 1 stk Blitzlampe for dyrerommet
- 1 stk Sløyfevern jfr. regelverkets krav
- 1 stk Sirene, for utvendig montasje
- 1 stk Kondensflaske
- 15 stk Bend
- 8 stk Skjøtemuffer
- 48 m Plastrør med klistremerker for hullangivelse
- 100 stk Rørfester

Våningshus

- 1 stk VOICE brannalarmsentral, 2 områder
  - ↳ FG- og EN54-godkjent
- 1 stk Sløyfevern jfr. regelverkets krav
- 1 stk Sirene
- 2 stk Optiske røykdetektorer

Ja takk, jeg ønsker at dere kontakter meg:

relacom

Navn:

Adresse:

Postnr: Poststed:

Telefon: Mobil:

E-post:

Dato:

Sendes til: Relacom Kundeservice, Boks 164, 4069 Stavanger.

Hurtigsvarpremie!

Verdi ca kr 6.790,-

NB: Kun 100 stk.

REX HALL
6 m. bred til mange formål i landbruket. Tung duk, 410 gr./kvm. . 12 års garanti på duk. Lett å sette opp og ned. Til sauehus, avlastning i lamming, lager, garasje, verksted, messehall o.a. Grønn med hvit lysstripe i tak. Flere modeller og utførelser. Indikasjonspriser grunnmodeller:
6x 10 m (60 kvm) fra kr. 28.800,-
Priser eks mva og frakt. Detaljer etter ønske. Ca 3 ukers lev.tid.

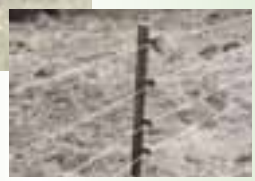

SILVA PERMANENTE ELEKTRISKE GJERDER
for alle slags beitedyr er effektive og meget kostnadseffektive. **SILVA SILVETTE** med min. 5 tråder hindrer effektivt inngang av rovdyr i beiteområdet. Vi prosjekterer gjerdet for deg (gratis), eller gir veiledning.

STALL-ELEMENTER
til meget konkurransedyktige priser.
Lev. m/u treverk. Fronter/sider, lages etter mål. Fronter med dør og luker. Be om tilbud.

CANVAS lehus for husdyr på beite.
Stålramme .Vanntett lerretstoff. 6 x 3 m med 2 åpninger 2 x 2 m. Enkelt oppsett.
Kr. 5800,- + mva

ROYAL STÅLHALL 5 x 6 m. (Flere lengder)
Pris fra kr. 19.500,- Lehus/småhus for dyr.

LIVESTOK flyttbart 50 m komplett el-gjerde.
Høyde 90/105 cm
kr. 875,- / 950,- + mva
Med sine innebakte avstivnings-spiler er Livestok det beste flyttbare el-gjerdet på markedet.

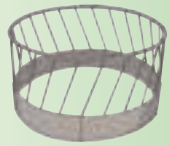

ORION
Sauering 170 cm.
3-delt.
24 åpn.skrå
27 åpn. rett.
Kr. 1500,- + mva
Bed kjøp av 2:
kr. 1450,-

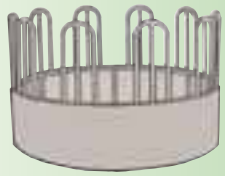

KRONE 190 cm, 5 delt, til hest og storfe, 10 åpninger.
kr. 4500,-

SMARTHALL PRESENNINGHUS
3 x 6 m. Stålrør bæring.
2 dører i hovedgavl. Avtakbare sider.
Til lettlager, og mye annet. Tåler ikke mye snølast.
Kr. 1950,- + mva

SYSTEM 1 flyttbart 3-tråds el-gjerde 500 m kompl. system. Kan ved lett forsterkning brukes til en hel beitesesong. Fin til leiebeiting, kulturlandskapspleie. Kr. 4950,-

SAUESANKERKIKKERT
8-20x50 zoom. kr. 1000,-

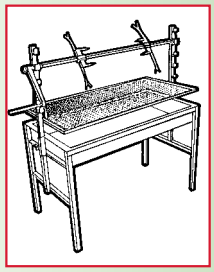

ASKELADDEN LAMMEGRILL
solid og sammenleggbart. Fyrfat (125 x 65 cm) med låsbart spyd.
Kr. 2380 + mva

HEROS STÅLHALL
grei hall til verksted, lager dyrerom o.a. Fra 5 x 6 m og 3 m. lagerhøyde og dørhøyde. Lysgavler. Tåler full snølast.
Her utnytter du plassen på 90 kub.m. lager.
Fåes i større lengder.
Priser fra kr. 36.800,-

TORNADO BEITEGJERDE
LHT13/122/15
for krevende og allsidig beitebruk. for storfe, geit og sau. Det er 122 cm høyt og dekker gjerdebehov der hvor man trenger et noe høyere gjerde, i kulturlandskap, med grense til andre dyr og folk, etc.
Pris 100 m: kr. 1500,- + mva

Alle priser er eks mva og frakt
Se mere på våre hjemmesider

Norsk Småfe-service A/S
1480 Slattum
tel. 67 07 31 00, fax 67 07 73 07
epost: smaafe@online.no
websider: www.smaafe.no